

LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIÈNCIES

MOTS LIMINARS

Abans no passàs el terme que l'estat actual de la investigació permet d'assenyalar a la celebració del VIIe centenari del naixement de Ramon Lull, LA NOSTRA TERRA havia d'aportar-hi el seu tribut. Era per a la nostra revista, un deure dels que no es deixen incomplerts sense remordiment.

Per què això? Senzillament, perquè tenim massa consciència del que l'altíssima figura del nostre Lull representa de glòria per Mallorca i d'exigència per a tots els mallorquins.

Massa han estat les veus que no s'han sentides en el solar nadiu del geni commemorat, al pas d'aquest centenari. Fora de l'Església mallorquina, just és fer-ho constar, que el celebrà amb les setmanes lul·lianes de 1932, i de l'Arqueològica, ni les Corporacions oficials, ni els centres

docents i escoles, ni gairebé ningú, es pot ben dir, no n'ha hagut esment. Hauria estat igual si ens haguessin esperonat des de fora Mallorca, o si hagués cabut la possibilitat de mesclar en una movilització cultural que no ha existit qualque interès bastard, posem per cas, econòmic o partidista?

I no obstant, tampoc els pobles, com els mateixos homes, no viuen només de pa tot sol. Pobres de les terres oblidadisses dels interessos superiors i de les executòries de l'esperit! No són certament per a aquests països els millors auguris.

No volem criticar, però. Aportam avui només, simplement, el nostre pedrolí, i que critiquin els altres. No hem de dir sinó que aquest tribut nostre, és al Ramon Lull "integral", totalitzat en la complexíssima figura del savi, del poeta, del sant que l'oferim. A aquell Ramon Lull patriarca d'una raça i fundador d'una literatura, al geni medieval, posat al llindar de la nostra història com a exemple i prefiguració de les virtuts i qualitats de tot el seu poble.

I quin exemple el seu! La desbordant efusió intel·lectual i cordial, enfront de tot encongiment i de tota migradesa; l'expansió missional de la caritat, el daler de conquesta per la veritat, enfront de l'eixorca reclusió de totes les torres d'ivori i de totes les torretes de fang; la fidelitat al verb pairal, a una llengua que és la nostra, element natural i consubstancial, que ell tan

amunt encelà i tan endins llavorà amb els seus escrits innumerable, sembrant-hi en solc profund i creu del món idees novelles, enfront de totes les traicions i de tots els abandonaments.

A aquest Ramon Lull, no mutilat per cap preocupació laicista, ni deformat ni empetitit per cap exclusivisme d'escola o de secta, absolutament incompreensible sense l'impuls vital d'una fe que és el motor de la seva formidable i astoradora activitat, oferim el nostre homenatge. El valor universal de la seva glòria és potser un vestit que li vé balder a la Mallorca d'avui. Les pàgines que segueixen volen mostrar que no s'han perdut encara del tot en la seva terra la curiositat i l'interés, la devoció i l'admiració comprensiva i voluntariosa, únic esforç possible per fer-se dignes d'aquella glòria.

A un manuscrit lullà del XIVe segle, de la Biblioteca Aguiló, hi ha, al final, algunes oracions del beat Ramon, tretes del *Blanquerna*. Entre aquestes, i no amb orde successiu, hi ha la versió catalana dels dos cants bíblics que segueixen. Potser és feta del mateix Mestre, i aquesta possibilitat ens empeny a estampar-la en aquest homenatge de LA NOSTRA TERRA.

CANT DELS TRES DONZELLS *Dan. III, 52 i segg.*

Beneyt és, Senyor, Deus dels pares nostres, e loable e gloriós en los setgles.

E beneyt és lo nom de la tua glòria, lo qual és sant e loable e gloriós en los setgles.

Beneyt és en lo temple sant de la glòria tua, e loable e gloriós en los setgles.

Beneyt és sobre lo tro sant del regne teu, e loable e gloriós en los setgles.

Beneyt és sobre lo ceptre de la divinitat tua, e loable e gloriós en los setgles.

Beneyt és qui seus sobre los cherubins e esguardes los abís, e loable e gloriós en los setgles.

Beneyt és qui vas sobre les plomes dels vents e sobre les ones de la mar, e loable e gloriós en los setgles.

Beneyguen te tots los àngels e ls sants teus, e loen te e glorifiquen te en los setgles.

[Beneyguen te los cells e la terra, la mar e totes aquelles coses qui en ells són, e loen te e glorifiquen te en los setgles]. (1)

Glòria sia donada al Pare e al Fill e al sant Spirit, e al loable e al gloriós en los setgles.

Axí com era en lo començament e ara e per tots temps en setgle dels setgles. Amen, e al loable e gloriós en los setgles.

Beneyt et cetera.

(1) Aquest verset és escrit d'altra mà i va afegit al marge inferior.

CANT DE ZACARIES *Luc. I, 68-79*

Beneyt sia lo senyor Déu de Israel, car ha visitat e feta la redempció del seu poble,

E ha dreçat lo corn de salut a nosaltres en la casa de David son infant.

Axí com ha parlat per la bocha dels sants [prophetes] de ell, los quals són del setgle,

La salut dels nostres enemichs, e de la mà de tots aquells qui ns han hagut en oy.

A fer misericòrdia ab los nostres pares e ésser remembrant del seu sant testament

Lo jurament, lo qual jurà am Abraam pare nostre, donador si mateix a nos altres.

Per ço que sens temor, de la mà dels nostres deliurats servischam a aquell

En sanctitat e en justícia devant ell e per tots los nostres dies.

E tu, infant, profeta del Altisme seràs appellat, car primer yràs deuant la faç del Senyor apparellar les vies d ell.

A donar sciencia de salut al poble d aquell en remissió dels peccats d aquells.

Per les entramenes de la misericòrdia de nostre Déu, en les quals ha visitat nosaltres naixent del Altisme,

Il·luminar a aquells qui seen en tenebres e en umbra de mort

A endreçar los nostres peus en via de pau.

E l infant crexia e era confortat del Spirit, e era en los deserts fins en lo dia de la sua demostració a Israel. (1)

J. P.

(1) Aquest darrer verset no és a la Vulgata.

PERLES LUL·LIANES

O^H benhaurat Ramon, barba florida,
cor abrandat de inquietuds sens fi...
Per escampar arreu llavors de vida
contemplador i a l'hora terbolí.

Contemplador amable de Natura,
en tombar cada full del teu dictat,
com s'extremeix amb delectança pura,
el poeta, d'encís insospitat!

Flairant l'antic als noms d'Evast i Aloma
s'enriola després d'un "gatolí",
un gatolí jugant amb una ploma
que apar ensopegat d'aquell matí.

Del papagall, el simi, la lluerna,
oh belles faules que ens preniu el cor!
Facetes lluminoses de *Blanquerna*,
pur diamant cairat, en joiell d'or!

De la rata, *que un dia fou donzella*
i ni amb lluna ni amb sol no haguent delit,
l'abellia ésser rata,—oh meravella!—
i "un bell rat" demanava per marit.

Ramon lo foll! debades cercaria
un altre mot per a donar-te nom.
Sant i poeta de sublim follia,
ta sang tenyí les pedres de Bugia,
i amb tals corones, *Que-en-diria-hom?*

MARIA-ANTÒNIA SALVÀ

...“I aquell qui d'aquesta manera escriu i ensenya; qui compon a centenars obres plenes de principis nous i d'aplicacions fecondes; qui dóna extensió i intensitat a la llengua catalana, i en l'ordre científic fa amb ella, i amb avantatge, allò que feu Alfons X amb la castellana; qui s'avança als segles i, pel poder de les seves induccions s'anticipa al descobriment efectiu del Nou Món; qui proclama la univèrçalitat de la ciència i eixampla els dominis de les dues escoles filosòfiques perpètuament rivals, ¿no té perfectíssim dret a l'admiració, l'amor i la veneració dels seus compatricis, és a dir, de tots quants perteneixem a la seva estirp etnogràfica i parlem el seu propi llenguatge matern?”

(De la Carta Pastoral del Dr. Josep Miralles i Sbert, Arquebisbe-Bisbe de Mallorca, de 19 juny 1932, sobre el Centenari Lul·lià.)

Mallorca en temps de Ramon Lull

1231-1315

El naixement de Ramon Lull està comprès entre els anys 1231 i 1235, i és per això que hem cregut convenient de prendre el primer per punt de partida en aquest estudi.

ACABAVA de complir-se tot just un any des de l'entrada victoriosa de Jaume I a la Ciutat de Mallorca. La metròpoli estava dominada, però el camp restava encara en poder dels sarraïns, exceptuant les parts sotmeses voluntàriament que no oferien, això no obstant, cap garantia de seguretat personal. El nou regne, voltat de mar, que Jaume I havia conquerit lluitant amb les armes a la mà, era, a primeries de 1231, com un bell palau solitari sense terres ni jardins.

Durant aquell primer any transcorregut, els conqueridors no s'havien adormit sobre els llorers de la victòria; havien assentat els fonaments del nou regne, i tot era treball i activitat per a aixecar, pedra sobre pedra, el gran edifici que més tard havia de cobricelar les glòries i les esplendors més brillants de la nostra Història. Jaume I havia concedit la Carta de Franquesa als mallorquins, monument de la legislació medieval, plena de liberalitat i saviesa; havia repartit els béns entre els barons que ajudaren i prengueren part en la conquesta, tal com havia promès en les Corts de Barcelona; i, atretes per tan bones condicions i avantatges com eren les que oferia el regne de Mallorca, moltes famílies catalanes—catalanes de sang i de parla—s'hi havien establert, i fundaren així, en aquesta illa, les més nobles cases pairals.

Aquesta era en 1231, la situació de Mallorca: Poca seguretat en el regne i poca seguretat en la mar, solcada encara pels vaixells i les naus enemigues.

En 1231, morí a Catalunya la comtesa Aurembiaix d'Urgell, i deixà el comtat al seu marit l'infant Pere de Portugal amb facultat de poder-ne disposar lliurement. Jaume I, recelós d'aquell heretatge, procurà i obtingué de l'infant, el canvi del comtat d'Urgell i els drets que li pertanyien en el regne de Portugal amb el domini útil de Mallorca, i, en virtut d'aquest canvi, l'infant Pere es féu càrrec del govern i senyoria de l'illa.

Havent sabut Jaume I, que aleshores es trobava a Barcelona, que el rei de Tunis feia preparatius bèl·lics, i sospitant que es pretenia la reconquesta de Mallorca pels sarraïns, determinà d'embarcar novament cap a l'illa, per tal de defensar-la contra possibles escomeses. I, en efecte, aparellà promptament una armada i es féu a la vela en el port de Salou, amb la migrada companyia de l'infant de Portugal, que hi arribà a darrera hora i al qual féu retret del seu poc interès i diligència envers el regne. Jaume I i la seva host desembarcaren a Sóller, i des d'allí, no trobant a Mallorca els inimics que cercaven, es traslladaren per terra a la Ciutat.

Jaume I, aprofitant aquesta segona venguda a Mallorca (1) i estant lliure dels inimics que esperava trobar-hi, es dedicà a combatre els moros refugiats en les muntanyes i en els castells de Pollença, Santueri i Alaró. Iniciada aquesta empresa, Xuarp, el cabdill dels sarraïns, li oferí la rendició dels castells i de les hosts muntanyenques a canvi que ell pogués viure a l'illa amb tots els béns i honors que fins aleshores havia tengut, i el rei, sempre magnànim, acceptà la proposta i a més afavorí encara amb presents i dons tots aquells dels nous retuts que volguessin continuar vivint en el regne. Però malgrat aquestes avantatges, restaren uns dos mil rebels escondits a la serra, que no es volgueren entregar bonament.

Contra aquests rebels hagué d'anar Jaume I; sense cap gran esforç aconseguí apressar-los a principis de 1232 i els convertí en esclaus. Des d'aquell fet, l'illa de Mallorca restà netejada d'inimics i es féu possible la vida al camp.

Acabada l'empresa esmentada, amb la qual es venia a consolidar la conquesta de Mallorca, Ramon de Serra, Comanador de la casa i milícia del Temple, proposà a Jaume I la presa de Menorca als sarraïns. El rei, que no es dalia per altra cosa, sospesà la pro-

(1) Vegi's el que dèiem sobre la segona i tercera venguda de Jaume I a Mallorca en el nostre estudi *Els mesos i la Història*.

posta d'En Serra, s'aconsellà amb altres prohoms, acceptà la idea per bona, i aconseguí, mitjançant la coneguda estratagema de l'encesa de les fogueres a la costa de Capdepera mentre els seus enviats es trobaven a l'illa veïnada per comunicar el seu missatge als moros notables, la submissió de Menorca.

Obtenguda de Jaume I per Guillem de Montgrí, arquebisbe electe de Tarragona, la infeudació de l'illa d'Eivissa, aquest, ajudat de l'infant Pere de Portugal i de Nunyo Sans, s'ocupà de la seva conquesta, la qual era ja un fet en el mes d'agost de 1235. I, poc temps després, els catalans prenién també als sarraïns Formentera i Cabrera, amb la qual cosa s'aconseguia la unitat de les Balears, per bé que Menorca solament estava sotmesa, i la llibertat i segurerat a les mars.

En 1238, Jaume I afegia a les seves glòries la conquesta de València, i amb això estenia considerablement les terres del domini catalano-aragonès i enrobustia davant el món el seu gran prestigi.

L'any 1244, Jaume I desfeu el canvi que amb l'infant Pere de Portugal havia fet dels drets sobre Mallorca pel comtat d'Urgell, i en virtut d'això cessà aquest en el Govern i domini útil del regne. A les Corts de Barcelona, celebrades el 1251, Jaume I féu la divisió del regne entre els seus fills, i destinà a l'infant Jaume, per a després de la seva mort, Mallorca i València i el senyoriu de Montpeller.

Novament Jaume I restablí el canvi amb l'infant Pere de Portugal, i aquest es féu càrrec del domini útil de Mallorca en 1254 i governà per ell mateix el regne. Però aquest estat de coses durà poc, perquè l'any següent, morí a la nostra ciutat l'infant de Portugal i en ella fou soterrat. Cal aquí esmentar, a títol de curiositat que, anys més tard, les despulles de l'infant Pere, que reposaven a la sagristia del convent de Sant Francesc al costat dels ossos venerables del nostre Ramon Lull, es cremaren en un incendi que hi hagué i que tot ho destruí, menys les relíquies del nostre Beat i savi Mestre, que es salvaren del foc miraculosament.

Troban-se l'infant Jaume a Mallorca l'any 1256, el seu pare, el conqueridor, el féu jurar per rei als mallorquins, per a després de la seva mort, i aquell, obrant com hereu de la corona, confirmà totes les franqueses que ja tenien els habitants de l'illa.

El 1262, Jaume I, seguint la seva funesta política de dividir les terres entre els seus fills Pere i Jaume, féu nou testament, en virtut del qual el segon heretava el regne de Mallorca, Menorca

i Eivissa, el senyoriu de Montpeller, els comtats de Rosselló, Còlliure i Conflent, Cerdanya i altres viles i llocs a Catalunya.

L'infant Jaume, hereu de la corona de Mallorca, l'any 1266, es casà a Barcelona amb Esclaramunda de Foix, filla del comte Bernat Roger de Montcada.

En la darrera visita que Jaume I féu a Mallorca, l'any 1269, amb motiu de preparar la seva projectada conquesta de la Terra Santa, confirmà tots els privilegis que tenia concedits als mallorquins i aquests resolgueren contribuir a l'empresa amb cinquanta mil sous.

A València, el 1276, morí el gran rei Jaume I el Conqueridor, i el dol s'estengué per tots els indrets dels seus regnes i fou plorat per tots els seus vassalls, que l'estimaven de tot cor. En virtut del testament, pel qual es repartien les terres entre els seus dos fills Pere i Jaume, aquest darrer heretà la corona de Mallorca i prengué possessió del regne. El fill primogènit de Jaume II, anomenat també Jaume com el seu pare i com el seu avi, preferint la pau que li oferia el claustre a l'aldarull i preocupacions de la cort, renuncià el ceptre i la corona de Mallorca que per dret li pertanyien, i en 1278 prengué l'hàbit dels Franciscans.

Havent sorgit, com era d'esperar, a conseqüència del testament de Jaume I, que ja hem qualificat de funest, greus disputes i rancors entre els reis germans, Pere d'Aragó i Catalunya i Jaume de Mallorca, i a fi de solucionar satisfactòriament i en pau les seves diferències, convingueren ambdós, l'any abans esmentat, que el de Mallorca i els seus successors tindrien el regne en feude del d'Aragó. L'any següent, 1279, una Junta de personalitats, reunida a l'església de Santa Eulàlia en representació del regne, jurà respectar i complir aquell conveni.

Però de poc havia de servir el pacte establert, i de curta durada havia d'ésser la treva, tenint en compte el caràcter dominant i impulsiu del rei Pere d'Aragó i Catalunya, que cercava, sense descans, ocasió i pretextes per apoderar-se de Mallorca. Havent permès Jaume II, obligat per circumstàncies especials i adverses, que els francesos, que anaven contra Catalunya, passessin per les seves terres i dominis del Rosselló, el seu germà, que es pot dir que indirectament ho havia preparat, se'n sentí ofès, i, en 1284, aparellà una armada en el port de Salou per tal de venir a l'illa i prendre-la per la força.

Quan el rei Pere, en 1285, anava a Salou on ja tenia pre-

parada l'armada, es sentí malalt pel camí, i, veient-se impossibilitat ordenà al seu fill primogènit Alfons que passés a Mallorca. Aixó demostra fins a quin grau arribava l'odi que tenia al seu germà Jaume. Però, amb tot i les seves presses, no aconseguí veure satisfet el seu desig, perquè, una vegada partit el seu fill per donar compliment a l'encàrrec bèl·lic, ell s'agreuà en la seva malaltia i entregà l'ànima al Senyor.

Arribà Alfons, ja rei d'Aragó i Catalunya, a Mallorca; l'illa se li va retre sense defensar-se, i ell entrà a la Ciutat, en aquesta ocasió oprobiosa, el dia 19 de novembre. Els fidels i lleials de Jaume II es retiraren als castells, però, finalment, s'hagueren d'entregar, i En Cabrit i En Bassa, guerrers honrats, que volgueren resistir en el d'Alaró, foren cremats a la plaça d'aquella vila, i la vilesa d'aquell fet s'escampà pel món, horroritzat, i provocà l'excomunió del nou rei.

La Ciutat, primer, i després totes les viles i llocs, a la Seu, i pels seus genuïns representants, juraren fidelitat al rei Alfons. A causa del canvi de monarques, Ponç Çaguàrdia, governador de l'illa per Jaume II, es traslladà al Rosselló, i moltes cases fortes, partidàries del rei vençut, emigraren secretament i s'emportaren els béns que pogueren.

En 1286, l'illa d'Eivissa s'entregà igualment al nou rei Alfons III d'Aragó, i aquest confirmà tots els privilegis i franqueses del regne. El mateix any i en el mes d'octubre, el rei Alfons celebrà Corts a Osca, i en elles es prengué l'acord de conquerir Menorca per les armes, per haver faltat el Moxarif de l'illa a la fidelitat deguda al rei Pere, avisant el senyor d'Alcoi dels preparatius bèl·lics d'aquell, que es feien per prendre l'esmentada plaça i per altres agravis fets a la seva persona. Assistiren a les Corts, el bisbe de Mallorca, Ponç de Jardino, i els Síndics de l'illa, els quals oferiren per a l'empresa deu galeres armades, cinc vaixells grossos i deu cavallers amb vint-i-cinc escuders cada un.

Partí l'armada de Salou el 22 de novembre i prengué port a la nostra Ciutat el 2 de desembre següent, i aquí va romandre fins passades les festes de Nadal. La força era de vint mil homes a peu i set-cents de cavall. Una gran tempestat desbaratà l'host entre Mallorca i Menorca, i el rei, amb vint galeres solament, entrà al port de Mahó, i allà hagué d'esperar que les altres se li ajuntessin abans de començar la lluita.

Mentre tot això s'esdevenia, Jaume II, des de Montpeller, com

si seguíssent essent rei de Mallorca, dictava ordres i donava facultats, comminava i afavoria. Tant, que en 1287, des d'Ejea, concedí que sempre que es donàs el cas que ell manàs qualque cosa que fos contra les franqueses dels seus predecessors, que ell havia confirmat en 1285, o dels costums i privilegis del regne, després d'ésser requerits els seus consellers pels prohoms de Mallorca, cessassin en qualsevulla execució.

El rei Alfons hagué de sostenir fortes batalles contra les forces sarraïnes del Moxarif de Menorca, però, essent-li la sort favorable, obtengué la rendició de l'illa el 21 de gener de 1288 i el mes següent ja s'embarcà cap a Barcelona. Des d'aquell instant la unitat cristiana i catalana de les Balears, somni de tant de temps, fou un fet consumat.

El 1290, es feren treves entre els reis Alfons d'Aragó, el seu germà Jaume de Sicília, el de França, i Jaume de Mallorca. Però no es resolgué la pau encara en aquesta ocasió, perquè el rei Alfons volgué sotmetre-la a les Corts que pensava celebrar.

En aquest entremig, el dia 28 de juny de 1291, morí Alfons III, sense descendència directa, i el succeí en la corona d'Aragó i Catalunya el seu germà Jaume de Sicília, el qual, anant a Barcelona, prengué port a Mallorca i en aquesta Ciutat fou rebut amb extraordinàries demostracions d'alegria i, a la Catedral, jurà i confirmà solemnement tots els privilegis concedits al regne pels seus predecessors.

Cansat Jaume II de Mallorca de tanta dilació en acabar el negoci de la seva restitució en el regne, l'any 1294 començà negociacions directes amb el Papa Bonifaci VIII, per tal que les paus es signessin i li fossen entregades les illes de Mallorca, Menorca i Eivissa. El dia 22 de juny de l'any següent, Bonifaci VIII proposava el pla de concòrdia entre nebot i oncle, els reis d'Aragó i Mallorca, el qual consistia que el primer fes restitució del regne al segon amb totes les illes i llocs i castells, i que, quant al feu capitulat entre el dit Jaume de Mallorca i el seu germà Pere d'Aragó, fos guardat i observat escrupulosament.

Jaume II d'Aragó acceptà tot el que havia proposat Bonifaci VIII, i, en 1298, es casà a Vila Bertran amb Blanca de Nàpols, filla del rei Carles. Aquest, amb els seus fills, assistí a les noces, i de retorn a les seves terres, Jaume II de Mallorca, que es trobava a Perpinyà, el retengué en el seu palau vuit dies i l'hostatjà esplèndidament i l'abrusà d'atencions i fineses.

Jaume d'Aragó, després del seu casament, aparellà una armada per passar a la Cort pontificia, a fi de tractar-hi les paus amb el seu sogre el rei de Nàpols i el seu germà Fadric que l'havia succeït a Sicília, i, des de Palamós, envià un misatger al seu oncle el rei Jaume de Mallorca perquè volgués entrevistar-se amb ell a Colliure. Anà el de Mallorca al lloc citat, es trobaren els dos, i foren grans les expressions d'afecte que mútuament es prodigaren. El d'Aragó retornà el regne de Mallorca al seu oncle en la forma ajustada pel Papa, i ambdós es prestaren el jurament de fidelitat, en presència del bisbe de Carcassona i d'altres personalitats eclesiàstiques i seglars.

El dia 28 de maig de 1311, en el seu palau de l'Almudaina, morí Jaume II de Mallorca, i els seus ossos foren soterrats a la nostra Seu, on encara es conserven. Del seu matrimoni amb Esclaramunda de Montcada, deixà quatre fills i dues filles: Jaume que, com queda dit, renuncià la corona i es féu frare franciscà; Sanxo o Sanç, que el succeí; Felip, que fou canonge d'Elna i tutor del seu nebot Jaume III; Ferran, el pare del desventurat Jaume III; Sanxa, que es casà amb Robert, rei de Nàpols; i Elisabet, l'esposa de l'infant Manuel de Castella.

El mateix any, Sanxo, fill de Jaume II, fou rei de Mallorca, i seguidament jurà conservar i observar tots els privilegis i franquesses concedides al regne pel seu avi i pel seu pare. Aquest rei instituí la senyera i els nostres escuts d'armes.

Sanxo de Mallorca fou mansíssim, misericordiós i excessivament bo amb els seus vassalls; amic de la pau i de tenir-la amb tot el món; la seva delicada salut i l'afecció asmàtica que l'affligia l'obligaven a cercar els aires purs en la soledat i altura de les muntanyes, i afavorien aquelles disposicions pacífiques del seu ànim.

En 1315, any de la mort de Ramon Lull, va nèixer Jaume, fill de l'infant Ferran, el que més tard havia de trobar la mort heroica en els camps de Lluchmajor i havia d'ésser l'últim rei titular de la Casa de Mallorca.

Hem exposat, per bé que succintament, la història de la corona de Mallorca entre els anys 1231-1315. Però la vida dels pobles a través del temps, no es mida solament pels canvis, contingències, vicissituds i durada dels seus reis, sinó que, per a completar-la, precisa també fer menció dels seus progressos d'ordre

intern, morals i materials, que són els que, amb empremta més fonda, segellen el seu caràcter i la seva idiosincràcia.

Detallar, dada per dada i minuciosament, tot aquest desplegament de la vida interna de Mallorca en el decurs dels anys esmentats, ens seria innecessari per demostrar el que pretenim en aquest estudi compendiat i solament esbossat, i per altra banda, necessitariem un espai més llarg que el que podem demanar a aquestes pàgines. Per tot això, i a fi que la nostra descripció tenguí un ordre cronològic, si no detallat al menys concentrat, dividirem els períodes de temps pels que ens marquen cada un dels regnats que hem citat.

REGNAT DE JAUME I, DES DE 1231.

Es confirmà i autenticà per complet la divisió territorial que el rei havia fet de Mallorca, (1230) la qual estengué l'escrivà Pere Meliò en presència del mateix sobirà i de l'infant Pere de Portugal senyor feudatari de l'illa. Més tard, d'ordre de Jaume I, fou traslladat bé i fidelment per Guillem Ferrer, notari, davant testimonis, el *Llibre del Repartiment* (1267).

Es concedí que els mallorquins, per les seves mercaderies, tinguessin reial privilegi de franquesa de leuda, peatge, drets i gabelles, en tots els dominis del rei (1232).

Manà el rei, (1246) que el termini per acabar-se els plets a Mallorca fos de tres mesos. I concedí privilegi (1249) pel qual els mallorquins no poguessin ésser trets ni obligats a enviar procuradors fora de l'illa, pels plets civils ni criminals, fossin els que fossin.

Essent lloctinent de Mallorca (1231) Assalit de Gudal, que fou el primer nomenat per aquest càrrec, s'establí l'ofici de Magistrat i la jurisdicció del Veguer en la Ciutat i terme.

El rei concedí que a Mallorca, (1240) pel seu règiment i administració, hi hagués sis Jurats, els quals s'havien de canviar cada any el dia de Nadal, i els antics havien d'eleger els nous. Des de llavors, aquests Jurats foren per costum: un cavaller, dos ciutadans, dos mercaders i un menestral. El mateix dia, conferí als Jurats, els quals quedaven amb la representació de la Universitat, Ciutat i Regne de Mallorca, el territori i l'església de Porto-Pi.

Alguns anys després, (1247) els Jurats foren autoritzats per a fer una Quartera, i, s'instituí a favor seu la plaça per a la venda del peix.

El rei donà en establiment el terreny necessari per a l'edificació de la Llonja de mercaders (1246).

En 1237, ja es fa menció en alguns documents de cònsols representants de la comunitat. I, malgrat que el tribunal del Consolat, no fou instituït a Mallorca fins l'any 1343 pel rei Pere d'Aragó i Catalunya, després del de València, ja existia el precedent que Jaume I en 1248 nomenà set cònsols de l'illa.

En 1238, tengué lloc la miraculosa invenció de Nostra Senyora de Lluch.

Fou proposat per ocupar la mitra mallorquina (1232) el P. Bernat, Abad de Sant Feliu de Guíxols, el qual no arribà a posseir el càrrec. Alguns anys més tard, el 1236, fou nomenat bisbe de Mallorca Ramon de Torrella, el que va ésser el primer de la titular. Ramon de Torrella fundà les prebendes de la nostra Seu i celebrà el primer sínode en aquesta illa (1250).

Nunyo Sans, comte del Rosselló i la Cerdanya, fundà a perpetuïtat un benefici eclesiàstic a la Catedral. I el rei donà la desena part de tots els seus drets i possessions de Mallorca i els que hagués de rebre el Pavorde de Tarragona, així com també la desena de tots els que per ell tenien béns a l'illa, per utilitat de l'Església i dels seus ministres. Igual donació feren la majoria dels barons i porcioners del regne (1235).

Ferrer de Sant Martí, Pavorde de Tarragona, fundà i dividí les esglésies parroquials de Mallorca (1236), a les quals es concedí pel seu sosteniment, la quarta part íntegra dels delmes i fruits de les terres del districte assenyalat a cada una d'elles. Es continuaren en aquest període del regnat les obres de la Seu, i l'any 1233 restà acabada la capella reial.

En el lloc de la victòria, prop de l'Almudaina, i en la part cedida pel rei, els Dominics hi aixecaren el seu convent (1231). Constança, germana de Jaume I i vídua de Guillem de Montcada, vescomte de Bearn, que morí en l'empresa de la conquesta, donà (1232) una mesquita de les principals de la Ciutat als cavallers del Sant Sepulcre, els quals hi bastiren la seva església. La mateixa senyora donà també algunes cases de la seva propietat als Trinitaris, que hi edificaren el seu convent. Nunyo Sans (1239) fundà el monestir de monjos Bernats, que primitivament ocupà el lloc de la Granja d'Esportes i després el de La Reial, i el dotà amb abundància de béns. Guillem de Cabanelles, bisbe de Girona, fundà (1231) el monestir de religioses canongesses regulars, sota invocació

de Santa Margarida. L'infant Pere de Portugal (1239) cedí l'església de Santa Maria de Bellpuig d'Artà als canonges regulars Premonstratenses, que hi edificaren el seu monestir. I, amb reial facultat, es bastí el convent de Santa Clara (1256).

REGNAT DE JAUME II.—PRIMERA ÈPOCA (1276-85)

A instàncies de Ramon Lull, el rei fundà (1276) el Col·legi de Miramar, a Valldemossa, i el dotà, a més, amb cinc-cents florins d'or anuals.

Amb motiu d'haver entrat a l'ordre franciscana el seu fill primogènit, com ja hem dit abans, el rei ordenà la construcció del convent de Sant Francesc, i, ell mateix en posà la primera pedra (1278).

De la junta de personalitats reunida a l'església de Santa Eulàlia (1279) amb motiu del jurament de respectar i complir el conveni celebrat entre Pere de Catalunya i Jaume de Mallorca, pel qual aquest regne es declarava feudatari d'Aragó, va nèixer el Gran i General Consell, que tengué tanta autoritat que excedí a la dels propis Jurats.

El rei instituí alguns estatuts i ordenaments sobre diversos rams de l'administració, principalment en tot el referent a la justícia, i altres privilegis, tots ben notables i curiosos. I, estant en l'exili i desposseït de la corona, no deixà mai de dictar ordres en tots sentits i especialment amb referència al comerç i prosperitat del regne que li era pres.

REGNAT D'ALFONS III D'ARAGÓ (1285-91)

Entre les concessions fetes al regne i Ciutat de Mallorca per aquest rei, cal assenyalar la de l'aigua de la síquia major perquè servis i pogués emprar-se per regar els camps i els horts, i que la de la font d'En Baster fos per l'ús exclusiu de la Ciutat, podent els Jurats nomenar siquier a la seva lliure voluntat (1286); concessió aquesta que originà alguns plets famosos, entre els quals és d'esmentar el que seguiren els hereus de Guillem Baster contra l'abad i monestir de La Reial.

REGNAT DE JAUME II D'ARAGÓ. (1291-98)

Poc temps regnà aquest monarca a Mallorca, i és tal vegada per això i per les preocupacions que l'absorbiren, que no tenim

noves de cap concessió interessant, privilegi important o fundació feta per ell.

REGNAT DE JAUME II DE MALLORCA.
(SEGONA ÈPOCA).—(1298-1311)

El rei, des del seu palau de l'Almudaina, autoritzà l'encuny de moneda mallorquina (1300), i alguns anys després l'estengué a la d'or (1310), i per aquest privilegi establí a favor seu el dret de fogatge, del qual n'estaven alliberats els eclesiàstics i els cavallers. El dret de fogatge va subsistir a Mallorca fins a Carles III.

Havent-se estès molt la pagesia, que era poderosa i rica, el rei ordenà que s'edificassin noves poblacions i viles (1300). Va assenyalar els llocs apropiats per aquestes fundacions, i, ell mateix, els posà per nom el que tenien els seus respectius territoris, en alguns dels quals ja hi havia parròquia eclesiàstica. Les viles que va fundar foren: Algaida, Lluchmajor, Porreres, Felanitx, Campos, Santany, Sant Joan de Sineu, Sa Pobla, Manacor, Binisalem i Selva. Volgué el rei, així mateix, que no es poblassen en menys de cent cases cada una; assenyala a cada casa un cortó de terra, i determinà a més, totes les condicions de la fundació referents a carrers, places, vinyes, horts, bosc per la pastura del bestiar, aigües, església, cementiri, i altres llocs col·lectius. Manà també que els nous pobladors, abans dels sis mesos des de la fundació, visquessin a la nova vila i hi edificuessin llurs cases. I establí, detalladament, les condicions que havien de regir quant a venda o canvi de la nova propietat, la denúncia de contractes, etc. La primera de les onze viles esmentades, ocupada pels nous pobladors, fou Felanitx, i aquest esdeveniment tengué lloc l'any 1300.

El rei ordenà la construcció d'una població de trenta cases i un hospital, tot voltat de mur en el lloc de la Palomera (1302). I, en el mateix any, manà canviar el curs de la Riera perquè aquesta no passés per dins la Ciutat.

Va fundar-se l'hospici de Nostra Senyora de Montserrat i el rei concedí facultat de poder demanar i recollir llegats i almoines amb bacina a les esglésies, a fi de proveir per l'obra (1302).

Els Jurats foren autoritzats pel rei (1307) per a restringir l'abús que feien les dones en l'ús de joies d'or i pedres precioses, i es recomanà als cavallers l'observància de l'esmentada prohibició, per bé que ells no hi estessin personalment compresos.

El Papa Bonifaci VIII subjectà l'illa de Menorca, en la part espiritual, al bisbat de Mallorca. Pel Pontífex fou suprimida la célebre ordre religiosa del Temple, i el rei assignà els béns que els Templaris tenien a Mallorca als cavallers i religiosos de Sant Joan (1307).

Havent desamparat els religiosos Franciscans el col·legi de Miramar que havia fundat Ramon Lull, el rei el cedí, amb totes les seves pertinenècies, a l'abad i monjos de La Reial (1300).

S'erigí l'església parroquial de Sant Nicolau, i es separà el seu districte de la de Santa Eulàlia. El rei fundà dues capelles en el seu palau (1310), dedicades una a Santa Agna i l'altra a Sant Jaume el Major. Prosseguiren les obres de la Seu i el rei atorgà permís (1309) per a demanar almoines per a la seva continuació. I es treballà activament en la construcció del castell de Bellver, del palau de l'Almudaina i del del Pujol de Valldemossa (1309).

S'intensificà i assolí gran esplendor la construcció naval, i de les drassanes mallorquines en sortiren molts de vaixells. S'establiren relacions amb totes les places més importants d'aquell temps, així de l'Àfrica com de l'Europa, i prenent volada, aspirà Mallorca a rivalitzar amb la mateixa Barcelona, que altra cosa no fou la temptativa de nomenar cònsol a Túnis. El nostre regne es serví, per a les seves transaccions comercials, dels còsols catalans en moltes ciutats i ports estrangers.

Jaume II donà gran impuls a la navegació i al tràfec, protegí el saber, les arts i les ciències, comprà moltes de les porcions que, quan el repartiment de l'illa, es donaren als principals cavallers, entre les quals s'han d'esmentar, per la seva importància, les de Nunyo Sans. En una paraula, engrandí i assegurà amb la seva cura i administració aciençada el regne que les armes del seu pare li havien entregat, desert en unes parts, sense cultivar en altres, i en totes amb rastres vius de la guerra. Jovellanos diu d'aquest rei, que escampà la vista pel seu nou domini, trobà que quasi tot hi estava per a fer, i que si el seu pare l'havia conquistat amb les armes, a ell li corresponia el treball de fundar-lo amb la seva prudència.

REGNAT DE SANXO DE MALLORCA. (1311...)

Aquest rei disposà que duguessin de València moltes perdis i que les amollessin per les terres de Valldemossa, Sóller, Canet i

altres llocs, a fi d'aconseguir la seva reproducció per a la caça (1315).

El bisbe de Mallorca (1315) renuncià a la seva jurisdicció criminal i el rei li va confirmar tota la plena jurisdicció civil. El papa Joan XXII concedí que els beneficis i prebendes eclesiàstiques de Mallorca es conferíssin solament a naturals del regne, i atorgà moltes d'indulgències a tots els que s'armessin en cors contra els infidels.

S'establiren alguns d'aquells gremis de menestralia que, anys més tard, havien de constituir l'esplendor més autèntic del regne i els puntals més sòlids de la seva gran riquesa i prosperitat. Mallorca, durant els segles XIII i XIV, tengué un extens comerç i fou el centre principal dels coneixements en la professió de marineria; brúixoles, astrolabis i altres aparells eren fabricats a l'illa i tenien fama per tot el món. La marina i el tràfec arribaren al seu grau més alt, i la porta restava oberta a l'esplendor inassolit de la cartografia nàutica.

En aquella època, Ramon Lull oferia la seva sang generosa en terres de Bugia per a la conversió dels infidels.

Així fou la Mallorca del temps de Ramon Lull: el seu gràfic seria una corba elevant-se constant i perfecta. Un arbre que creix ufanós i pletòric. Una terra productiva i superabundant en tots els sentits i en tots els aspectes. Un regne recent, amb tota l'abrivada de la joventud, receptacle de les cultures i civilitzacions d'orient i d'occident. Una illa situada al bell mig de la Mediterrània que actuava de centre universal.

I, suma i compendi de totes aquestes energies i activitats, la figura gegant de Ramon Lull: el primer entre els capdavaners de l'època, encarnació superior i excelsa de la raça, poeta, sant i savi, que sobrepassa les fites del marc local—la descripció del qual hem tractat d'esbossar, per bé que rudimentàriament—i estén les seves ales d'àguila cabdal que creua arreu totes les contrades del món conegut.

ELVIR SANS

LA FECUNDITAT DE RAMON LLULL

L'OBRA del més egregi dels catalans de Mallorca imposa pel seu volum (no es comprèn com tingué temps d'escriure tant, ni que no hagués fet altra cosa), imposa per la seva altura, que el P. Longpré, en l'article doctíssim que li dedica en el *Dictionnaire de Théologie Catholique* de Vacant-Mangenot-Amann, equipara a la de Sant Bonaventura, però imposa més encara, si es para esment en el fet que aquella tasca ingent, aconclerta en mig segle d'una activitat no superada per cap altre home, té tota ella la virtualitat concentrada i expansiva de les llavors. Es una sembra. Tot i haver aconclert grans i belles coses, Ramon Llull en preludià moltes més.

Preludià el moviment proselitista del Catolicisme en la puresa, extensió i normació eficaç a què ha arribat darrerament; però d'això en parl més extensament enjondre (*La Paraula Cristiana*, pòrtic del n.º 118, octubre d'enguany, dedicat al centenari de la mort de Llull).

Preludià l'elevació dels parlars populars a la dignitat científica i literària, que dos segles més tard practicava el Renaixement, dos segles en què el català s'avançà a totes les altres llengües.

Preludià la novel·la. El *Blanquerna* i els altres llibres dialogats de Ramon Llull són la llavor de la gran novellística peninsular.

Preludià la mística espanyola, que junt amb la novella picaresca són les dues glòries més grans de la literatura castellana. El *Llibre de Contemplació* i el celestial idiili de l'Amic i l'Amat són dos cims on només arribaren Sant Joan de la Creu i Santa Teresa de Jesús, els quals, en opinió de Menéndez Pelayo, només el superen en aquella tensió de la forma literària que és flor i fruit del Renaixement. Després de certes pàgines lul·lianes, només es puja anant a la Bíblia.

Preludià la pedagogia. Si els pedagogs moderns, àdhuc alguns de catòlics, en compte de beure en els llacs corruptes de Ginebra, s'haguessin inspirat en la *Doctrina pueril* de Ramon Llull, en el món dels esperits hi hauria més edificis en peu i menys munts de runa.

Preludià teòricament i pràcticament l'època de les grans navegacions, que culminà amb el descobriment d'Amèrica.

Preludià l'abandonament definitiu dels sistemes de força que de vegades, amb més de zel que de discreció evangèlica, s'han volgut emprar per a convertir descreients. Sense condemnar els exèrcits cristians, el nostre gran polígraf seguí tot el món civilitzat, àdhuc l'infidel, sense més arma que la paraula, demanant pertot que s'aprenguessin les llengües dels infidels per tal d'anar-los a convertir, no per les armes, sinó per la lluita intel·lectual i la força de les raons. I mentre ell seguia Europa predicant aquesta idea tan avançada per al seu temps (i en certs sectors àdhuc, ai las, per al nostre), el gran català continental Ramon de Penyafort establia la Inquisició catalana, que funcionava com una palestra de controvèrsies doctrinals, amb la qual assolí la conversió de gran nombre de jueus i sarraïns.

I preludià la llengua catalana literària que en ell començà i en ell arribà a perfecció complida, talment que ni en elegància, ni en puresa, ni en riquesa, cap altre escriptor no ha pogut igualar la prosa lulliana. I és cosa bella de notar que la creació del català literari fou obra d'un mallorquí, així com la summa elegància clàssica del vers català fou atesa a València, per tal que mallorquins i valencians tinguin com a cosa tan seva com nosaltres la restauració de la llengua literària moderna, que fóra quasi impossible si no posseïem les obres dels grans clàssics medievals de València i de Mallorca.

Jo no m'he de ficar en política, perquè no és la meva feina, ni m'agrada. Però no és pas política l'afirmació que el llenguatge que he sentit parlar per tot Mallorca és tan català, si més no, com el que parlen a Reus, a Balaguer, a Figueres o a Port-Vendres. Dir que el parlar mallorquí de Ramon Llull ençà ha evolucionat tant que avui ja no és català, seria presentar-se en una controvèrsia de filòlegs amb els coneixements apresos en l'estudi de minyons, o a una guerra moderna amb sagetes i fones.

Si el mallorquí és un idioma diferent del català perquè té la e neutra tònica, o l'article salat, o perquè diu *berenar* on nosaltres —potser pitjor— diem *esmorzar*, a Catalunya mateix hi hauria quatre o cinc llengües. I no diguem a Espanya! Del dialecte en què escriví les seves delicioses *Extremenas* Gabriel i Galan al castellà, hi ha molta més distància que del català al mallorquí. I el mateix podríem dir del bable, i de l'aragonés, i de l'andalús. I això no obs-

tant, si un dia sortia un periodista afirmant que qualsevol d'aquests dialectes és una llengua diferent de la castellana, quedaria incapacitat per a escriure mai més d'aquestes coses.

La separació dialectal que s'ha operat de Ramon Llull ençà és petitíssima, i encara es podria dubtar si és el mallorquí el que s'ha separat del català, o el català el que s'ha separat del mallorquí, o millor dit d'ell mateix. I el dia que l'idioma literari, elaborat per tots i amb materials de pertot, es generalitzi entre totes les gents de la nostra parla, aquesta distanciació anirà desapareixent. Pujant al cim, la gent s'atansa.

Fem vots perquè la prodigiosa fecunditat de Ramon Llull s'estengui també a la gran obra de la unificació cultural de totes les gents de llengua catalana.

CARLES CARDÓ, pvre.

Barcelona, 23 juliol 1934.

La teoria lul·liana de les mareas

AQUELL càntic d'alabança, ple de majestat i sublim harmonia, que segons Sant Agustí la naturalesa tota dirigeix a la Voluntat Omnipotent que li donà l'ésser, té la seva manifestació més clara, evident i definitiva en aquest mantell blau que s'estén sublim cap a l'infinit. Res com la mar no eleva la nostra ànima per les regions de la suprema poesia i parla al nostre cor de les sublimitats de la creació. Tots l'hem sentida aquesta atracció de la mar quan se presenta al davant nostre tranquil·la i suau besant l'arena de la platja, mentre brillen damunt d'ella els primers raigs del sol ixent. Tots hem experimentat aquest efecte corpenedor que s'ensenyoreix del nostre esperit quan manifesta la mar la seva majestat de monstre furient que bramula i assalta la costa.

En aquest ordre d'idees, el valor estètic de la mar és prou evident i basta, per capir-lo, entregar-se a les seves manifestacions. Però la mar és també posseïdora d'un altre tresor de bel·leses; bel·leses íntimes, que no desmereixen d'aquestes que hem exposat, les quals es mostren a tot esperit àvid de saber, i apareixen més grandioses i atractives a qui, en mig d'aquelles manifestacions externes, hi cerca la més gran de les bel·leses que s'anomena veritat.

Ramon Lull, cor immens obert a totes les mostres de bel·lesa; intel·ligència meravellosa, àvida de tots els coneixements, degué sentir-se ple d'inquietuds davant la contemplació de la mar. Plau-me recordar-lo en les solituds de Randa, mentre deixava volar la seva ànima per damunt les aigües de migjorn, a l'altra banda de les quals hi ha les terres on havia d'oferir un dia la vida per la glòria de l'Amat. Vull veure'l, en el monestir de Miramar, quan planejava gestes glorioses i ensenyava la seva ciència, mentre contemplava enfonsar-se el sol ponent en el seu llit de maragda...

*I estava bé aquella ànima damunt aquella altura (1)
d'on veuen la mar fonda, unida amb el cel blau,
on sona més augusta la veu de la natura,
on la quietud murmura
santes remors que diuen: pregau i meditaui.*

*O Déu! quantes vegades a l'hora de bonança
que al cor dóna tristeses de mística enyorança
i a les muntanyes ombra i pompa a l'occident,
d'allà mirava el Místic el sol qui se ponía
i dins un cel més fondo, baixava i se perdia
el Sol del pensament.*

L'imagin també durant els seus viatges, damunt el pont de la nau amb la seva *florida barba* flamejant a l'embat, gronxat per les ones i meditant al seu ressò.

I no sols les bel·leses externes de la mar el captivaren, sinó que s'interessà intensament pels seus fenòmens, els observà amb ansietat d'investigador, imaginà, per explicar-los, enginyoses teories, amb les quals posà pedres segures als fonaments de l'edifici de les ciències actuals.

Els primers coneixements de les Ciències Naturals hem de cercar-los en els filòsofs de l'antiguitat. Els de l'escola de Pitàgores semblen els primers que creuen en l'esfericitat de la terra, i del mateix parer hi veiem, entre altres, a Thales de Mileto. En Aristòtil, es resumeix tota la ciència grega i és ell qui evidencia amb proves irrefutables aquest concepte d'esfericitat. Eratóstenes, Estrabon, Plini, abunden en igual creença i deixen per la posteritat les primeres tasques en el desenvolupament del saber humà.

Arriba l'edat mitjana i s'estroneja quasi totalment l'avenç d'aquesta branca de la ciència. L'Atlàntic esdevé un lloc infranquejable o bé ple de perills, per mor de les supersticions i greus errors que a tot arreu dominen. En aquest temps es forja aquella creença de la "mà negra", que sorgia d'entre les aigües i enfonsava els vaixells que per elles s'aventuraven; i la del pop gegant i monstruós que esfondrava les naus entre els seus tentacles. I els menys fantasiosos asseguraven l'existència, més enllà, de les aigües d'elevades temperatures o de la nit eterna.

En aquesta època de tenebres pels coneixements científics, unes

(1) M. Costa i Llobera.

poques llums hi brillen: Albert el Magne, Roger Bacon, Ramon Lull.

Ramon Lull es mostra partidari, com els antics filòsofs grecs i llatins, de la idea d'esfericitat i el *Llibre de Contemplació*, demostra l'existència dels antípodes. Aquesta tesi és el punt de partida de molts dels seus raonaments.

Totes les branques de les ciències naturals mereixen la seva preocupació i fóra una tasca molt interessant ordenar aquests coneixements de Física, de Geografia, de Química, d'Història Natural, de Navegació, de Medicina, etc. que es troben espargits per entre els seus innumbrables llibres.

En aquestes planes comentaré breument la teoria lulliana d'una qüestió marina que ha cridat l'atenció dels homes de ciència de totes les èpoques: el problema de les marees. En ella, com en les altres tesis científico-naturals del Mestre, no hi ha la volada gegantina que trobam en la seva obra mística, teològica o filosòfica més tost és una part ben secundària en la seva producció, però ella basta per mostrar-nos el seu caràcter profundament observador i la seva força imaginativa.

D'entre tots els fenòmens d'ordre físic que tenen lloc dins l'economia de l'oceà, el més característic, el més majestuós i el més admirable és el que es coneix avui amb el nom de marea. La regularitat amb què es manifesta, l'efecte sorprenent que presenta la mar quan es produeix, fan que hom no l'oblidi si l'ha observat tan sols una vegada. Però quan apar veritablement grandios és quan es discorre científicament dins l'essència del problema i es tracta d'esbrinar-ne les causes. Aleshores podem comprendre bé aquell *Mirabiles elationes maris* (1) de què parla el Psalmista; llavors és quan el trobam el més admirable de tots els fenòmens de la mar.

Aquest fenomen degué interessar fonament la curiositat científica de Ramon Lull, quan es donà compte de la seva existència. Si recordam sintèticament els seus viatges, veurem com el contacte amb la mar ocupà la major part del seu èxode i aquest el dugué al lloc on podia observar el flux i el reflux amb tota la seva amplitud. "De Mallorca—diu el P. Pasqual (2)—passà a Roma i des-

(1) Psalm 92.

(2) A. Raymundo Pascual.—*Vida de Raymundo Lullo*.

prés d'haver estat allà bastant temps anà a Alemanya, on estigué amb l'emperador Rodolf, passà després a les parts septentrionals d'Europa que confinen amb Àsia; anà a Tartària, Turquia, Grècia i Aràbia; entrà a l'Àfrica per Etiòpia, passà per Berberia i arribà al Marroc..." "D'allà es traslladà a Anglaterra, com insinua en el llibre *De Geometria*, passant primer per Ceuta, cosa de la qual fa menció en el *De Fine*. A Anglaterra féu al rei les degudes propostes en ordre als projectes que duia, puix, diu en el *Desconhort*, així ho havia fet amb els reis i prínceps, i allà i en el trànsit per Espanya reflexionà el moviment de la mar d'Anglaterra de què parla en alguns llibres..." No està demostrat que Lull anàs a Anglaterra, més aviat es desprèn de la Vida Coetània i dels seus llibres que no va arribar-hi, però el que és segur és que estigué a Ceuta i a Galícia, llocs ambdós en contacte amb l'Atlàntic i, per tant, adequats per les observacions a què ens referim.

En presència de la *mar gran*, pogué observar Ramon Lull amb tota claredat la successió de les marees; el fet que amb tota seguretat li passà desapercebut en el Mediterrani se li presentà clarament a l'Atlàntic i pogué després referir-lo a la nostra mar.

Allà, pogué veure com dues vegades cada dia s'aixecava el nivell de les aigües i com altres tantes davallava; pogué fruit de l'espectacle de veure com un corrent venint d'alta mar s'acostava a la costa amenaçant de cobrir-la, però que després d'haver atès un cert nivell, es retirava fins a deixar en descobert part de la vorera que abans estava davall les aigües. Degué observar com els fluxes i els refluxes es succeïen en intervals de sis hores i també com els desnivells abastats tenien una major amplitud els dies de lluna plena i lluna nova. Aquesta admirable successió de fluxes i refluxes, aquesta pujada i davallada de nivell de la mar havia ja estat objecte d'estudi molt abans de l'època que ens ocupa. S'havien donat per explicar-ho, idees a voltes puerils i fantàstiques i altres més en consonància amb la realitat. Pytheas de Marsella, en el segle IV abans de J. C., fou el primer que relacionà la posició de la lluna amb aquests moviments. Altres autors, entre ells Sant Albert el Magne, també s'explicaren les marees referint-les a causes lunars. Ramon Lull dona una visió personal sobre aquest particular; per primera vegada fa intervenir-hi l'acció del Sol i, amb una gran clarividència, considera com la configuració local de la costa pot modificar aquest fenomen.

Cap allà l'any 1287, escrigué el Beat el valuós llibre: *Quaestiones*

per artem demonstrativam solubiles, i en la CLIV proposa aquesta dificultat: *Per què la mar d'Anglaterra flueix i reflueix?* En aquest capítol hi veim amplament tractat aquest assumpte, no tan sols amb l'observació del fenomen, sinó amb unes teories per explicar-lo que, si avui no són admissibles, hi trobam un fons de veritat que no es pot demanar més de l'estat dels coneixements científics en aquella època.

La traducció d'aquest capítol de l'edició maguntina (I) diu així:

I.—El mar i la terra són cossos esfèrics i perquè l'esfera de l'aigua està situada de la seva part còncava damunt l'esfera de la terra, la mar gran tendeix naturalment a submergir la terra, però com que el mateix mar és un cos mixte i qualsevol part de l'aigua tendeix a estar en l'altra, puix que l'aigua és naturalment restrictiva, per això l'aigua tendeix naturalment a estar junta i no dividir-se ni estendre's, i per aquesta raó no pot submergir la terra, ja que si la submergís hauria de dividir-se i així, doncs, l'aigua té dues tendències naturals contràries, per una flueix i per l'altre reflueix.

II.—Per motiu d'ésser la terra esfèrica, fa arc en la seva situació, així també l'aigua del mar fa arc perquè la concavitat d'aquest està damunt la convexitat de la terra, d'altra manera la superfície de la terra i la superfície inferior de l'aigua no constituïrien una superfície, la qual cosa és impossible; com, doncs, el mar fa arc, és lògic que les parts superiors d'aquesta tendixin al centre, i com que són gràvides empenyen les inferiors segons com estiga situat l'arc; i així una part empeny l'altra fins que el cos de la mar s'inclina a causa d'aquella oposició i per aquella opressió i llavors influeix en aquella part de terra que li està contraposta; però, com que tot arc no se pot inclinar perquè les parts oposades pujarien massa, perquè tendeixen també al centre, per això la part moguda reclina cap a si, i llavors reflueix, i així aquesta part que ara flueix a Anglaterra, quan reflueix, llavors segueix aquella part que flueix a una altra terra i així hi ha un moviment successiu i contraposat entre una part de l'arc i l'altra, successivament fluïnt i refluïnt.

III.—El Sol es dispersiu i la Lluna congregativa. Car el Sol segueix la naturalesa del foc i la Lluna la de l'aigua i així per causa de la naturalesa del Sol la mar és fluxiva, però per causa de la naturalesa de la Lluna és refluxiva; és fluxiva a causa de la naturalesa del Sol, com el foc pot destruir l'aigua dividint una part de l'altra, puix el foc d'aquesta manera podria més contra l'aigua que quan totes les parts de l'aigua estan juntes; però és, doncs, refluxiu a causa de la naturalesa de la Lluna, per quant la lluna conserva l'aigua impedit l'excessiva calor del Sol i rebent d'ell la llum; però en quant la Lluna rep del Sol, entretant impedeix que el foc divideixi les parts de les aigües i per això en el noviluni, perquè la Lluna rep menys llum del Sol, el mar és més refluxiu que quan està en el pleniluni.

IV.—La influència que el Sol obra en la terra i en la mar, repercuteix fins a la Lluna, però no pot arribar més amunt; i així, doncs, en l'esplèndida cara de la Lluna apareixen taques de mar i de terra; les de la terra són negres, i pàl·lides les de l'aigua i per això la lluna atreu les reverberacions de l'aigua. El Sol, però, és tan influixiu en la terra i en la mar que la seva influència no pot aturar-se del tot, sinó que convé que per el màxim influx reboti fins a l'orb de la lluna i per això es diu reverberació; d'on per la predita naturalesa del Sol i la predita naturalesa de l'aigua i de la terra, se produeix el flux i el reflux de la gran mar; perquè el Sol influeix amb tan gran força que dita influència reflueix de nou fins a l'orb de la Lluna que l'atreu, i la terra i la aigua són objectes plens d'aquella influència que queda. La causa que el Mediterrani no flueixi ni reflueixi com la mar gran, és perquè l'arc no és tan esfèric com l'arc de la mar gran i perquè està contingut per la terra; no obstant, algunes vegades flueix i reflueix un poc, de la mateixa manera que les ones en la vorera i això es manifesta en el sentit.

Farem unes breus disquisicions sobre aquest arguments.

El punt de partida és l'esfericitat de la terra. L'aigua manifesta dues tendències; per una és restrictiva, i degut a ella han de mantenir-se juntes les seves parts, sense dividir-se ni estendre's; però com que és esfèrica i la concavitat de la mar descansa damunt la convexitat de la terra, apeteix cobrir aquesta. Per la segona tendència l'aigua cobriria la terra, però com que per cobrir-la hauria de dividir-se, cosa que impedeix la primera tendència, de la lluita d'aquestes dues tendències contràries en resulta el flux i el reflux.

Trobam aquí esbossada la propietat de la cohesió que, com sabem, tenen tots els cossos, si bé els líquids en menor proporció que no els sòlids i major que els gasos. La cohesió és aquesta força que mantendria reunides les aigües, però com que aquesta cohesió està disminuïda per la dispersió degut a l'estat líquid, això les faria vessar damunt la terra. El coneixement que avui tenim de la configuració de la superfície de la terra, que ens mostra els mars dins les depressions oceàniques ens diu l'inexactitud d'aquest raonament, si bé és veritat la propietat de les aigües en què el fonamenta.

La part superior de la terra i la inferior de l'aigua, diu, estan en contacte i aquesta unió forma una volta. Pel cas de l'Atlàntic, que es on féu les observacions, admet que a l'altra banda d'Europa i Africa existeix una massa de terra que sosté d'un cantó aquesta volta, i com que les aigües són gràvides, les superiors empenyen les inferiors; així, per causa de la pressió i per aquella oposició, la mar s'inclina cap a un costat i forma el flux, però l'arc no es pot inclinar i les aigües oposades també tendeixen al centre. Llavors

les que havien fluït a un costat reclinen i segueixen en el seu flux les de l'altre, i d'aquesta manera, mentre es fa el fluïment a Anglaterra es fa el reflux a la costa oposada, i al revés, en fer-se el reflux a Anglaterra, refluïx a l'altra banda de l'arc.

Modernament i primer en el llac Lemán de Suïssa, foren descoberts uns moviments de basculació els quals s'anomenen *secos*, produïdes especialment per causes de variacions en la pressió atmosfèrica. Tals observacions han estat també identificades en diversos indrets de la mar i són una cosa semblant al que Lull explicà com a flux i reflux, ara que, per produir-se en aquest cas, es requereix un llac o un mar molt tancat, per equilibrar amb un moviment de basculació la perturbació produïda en un punt de la massa líquida.

Amb motiu de les recents investigacions històriques, aquesta part de la teoria lulliana, és esdevinguda d'actualitat. Me referesc a la intervenció que puga tenir aquesta amb el problema del descobriment d'Amèrica.

El P. Pasqual defensa d'una manera apassionadíssima que les obres lullianes, i en particular la que comentam, foren el punt de partida de Colom en el planejament del seu viatge. L'esmentat comentarista, suposa, amb la general opinió de l'època, la nacionalitat genovesa del descobridor, i a partir d'aquí presenta aquests arguments: (1)

Segons l'autor de la *Vida Coetània*, Lull deixà molts dels seus llibres a Gènova en poder d'un amic seu. Tal volta fos la casa de Colom, on Lull deixà els seus llibres, ja que consta que el genovès Esteve Colom es trobava a Bugia quan el martiri del Beat i que demanà el seu cos per portar-lo a Gènova, puix era allà molt conegut i estimat.

En el segle XV, quan es formà Colom en les seves idees, estaven mol en voga a Gènova les doctrines de Ramon Lull. L'any 1510, s'imprimiren a València les seves obres per compte d'un noble genovès; i es sap que des d'Itàlia s'havien vingut a cercar algunes obres lullianes editades sota els auspicis del cardenal Cisneros, i que molts d'italians venien a Mallorca, quan pere Joan Llobet, que morí l'any 1460, hi ensenyava la ciència del nostre polígraf.

A més d'això, segons opinió de l'autoritzat historiador de la cartografia, l'explorador suec Nordenskjöld, transcrita per Reparaz

(1) A. Raymundo Pascual—*La aguja náutica*

(fill), (1) Ramon Lull és l'origen de la cartografia mallorquina, ja que probablement fou l'esperit director de la compilació de la carta de Dulcert, la primera feta a Mallorca, l'obra més perfecta del segle XIV. En Ramon Lull, s'inicia aquella escola que culmina amb els Cresques, pare i fill. El primer, Abraham Cresques, que tant interessa a Pere III i a l'infant Joan (més tard Joan I), fou el confeccionador de l'atlas, el major tresor cartogràfic de la Biblioteca Nacional de París, que comprén tots els avenços de la ciència d'aquell temps. El seu fill, Jafuda, convertit més tard al cristianisme amb el nom de Jaume Ribes continuà, superant-la, l'obra del seu pare, i a la mort del seu protector, el Rei Martí, es traslladà a Portugal, on continuà els seus valuosos treballs sota la protecció d'Enric el Navegant. Jafuda Cresques o Jaume Ribes era el mestre mallorquí que explicava a l'escola de Sagres l'art de navegar i del qual rebé les ensenyances Colom el descobridor d'Amèrica. El primer que el va identificar encertadament fou l'historiador mallorquí Gabriel Llabrés (2) i així ho fa constar Reparaz en el seu estudi en portuguès sobre "Mestre Jacome de Mallorca". L'art de navegar, en el qual es perfeccionà Colom a l'acadèmia de Portugal, no devia ésser altre que la Ciència Lul·liana.

En afirmar el P. Pasqual (3) que Lull "fou el primer que conegué i escrigué que en la part occidental del nostre hemisferi hi ha un continent de terra oposat al nostre" no té en compte que un altre filòsof medieval, Albert el Magne, que ja hem citat, havia exposat aquestes idees. Això no vol dir que el Beat les prengué d'allà, car malgrat això podien ben bé ésser originals i fruit de la seva imaginació i del seu geni. Persones ben coneixedores de l'obra de Lull i de la seva filosofia m'han assegurat que no hi veuen cap influència de Sant Albert el Magne.

Però les investigacions històriques seguides modernament (4) ens posen de manifest les probabilitats que Colom fos català, bé de la Catalunya estricta, bé de la Catalunya insular, i que estava emparentat amb els corsaris Casanove-Coullon; i els que això creuen també afirmen que Colom viatjà durant la seva adolescència al servei de Catalunya i a les ordres del príncep francès Renat d'Anjou; que

(1) Gonçal de Reparaz (fill)—*Catalunya a les mars*.

(2) Gabriel Llabrés: *El Maestro de los Cartógrafos mallorquines (Jafuda Cresques)* en Bol. Soc. Arqueològica Luliana, III, n.º 127, 1890, p. 310.

(3) A. R. Pascual, Loc. Cit.

(4) Luís Ulloa, *Cisneros—Història Universal*, tomo VI, Amèrica. Instituto Gallarh Barcelona.

més tard navegà pels mars del Nord d'Europa, i que, entre els anys 1476 a 77, visità Islàndia i Groelàndia i, seguint la ruta dels normands en el segle XI, recorregué les costes d'Amèrica del Nord fins a Florida i les Antilles.

Res d'estrany no tendria que en l'època de la preparació, a més de les obres de Marco Polo, Plutarc i Plini, es dedicàs també a l'estudi de la Ciència lulliana.

Però deixem aquestes qüestions als historiadors i tornem als comentaris sobre la teoria del flux i el reflux. Una volta exposades les dues primeres raons, Ramon Lull fa intervenir en el fenomen l'acció del Sol i de la Lluna. El foc pot destruir l'aigua, dividint una part de l'altra; per això el Sol és dispersiu per la seva naturalesa de foc i a ell és degut el flux, que és moviment de dispersió. La Lluna segueix la naturalesa de l'aigua i és congregativa i per això, refluxiva; conserva l'aigua, impeding l'excessiva calor del Sol, car en rebre aquesta calor del Sol llavors impedeix que el foc divideixi les aigües i per això en el noviluni, perquè la Lluna rep menys calor del Sol, llavors el mar és més fluxiu que en el pleniluni, això és, que el flux és produït per l'acció del Sol i el reflux per l'atenuament que la Lluna fa a l'acció d'aquest en la seva acció dispersiva.

Si bé és veritat que l'acció del Sol i de la Lluna produeixen el fenomen de les marees, no és aquest el concepte actual de la ciència, en explicar tals moviments. D'una manera més senzilla i per conseqüència d'una força universal llavors totalment desconeguda, aquests dos astres actuen damunt la mar, amb una importància inversa a l'assenyalada per Lull: la Lluna és causa productora i el Sol modificadora.

Transcorregué el temps, i, quatre segles més tard, un altre geni passà per damunt la terra. Newton pogué veure en un moment, cristallitzant els coneixements anteriorment adquirits per la humanitat, i amb una intuïció sorprenent, com en les grans revelacions, tota una concepció nova de l'Univers. Sabé donar expressió a una llei establerta per voluntat divina des del principi dels temps, que ordena tot el formidable mecanisme de l'harmonia sidèria, i escoltar com ressonava en mig del silenci de l'espai sens fi, ben clara i manifesta la llei de l'atracció universal.

Aquesta atracció, aquesta força que manté units tots els éssers de l'espai, així com la força de l'amor uneix damunt la terra en completa pau tots els homes de bona voluntat, és la causa veritable

del flux i el reflux. Tot el nostre planeta se sent atret per aquests dos astres, però és el medi aquàtic, és la mar, que per les seves condicions de líquid respon en forma d'inflaments a aquesta acció atractiva del Sol i de la Lluna.

Però no acaben aquí les consideracions de Ramon Lull, sinó que estableix, com a conseqüència, una relació estreta entre el Sol, la Lluna i la Terra; explica les taques de la Lluna, negres i pàl·lides com a reflex del nostre mar i els nostres continents, i per aquest motiu la Lluna atreu les reverberacions de l'aigua. L'acció del Sol no s'atura a la terra, sinó que rebotja fins a la Lluna que l'atreu i la terra i l'aigua són objecte d'aquella influència.

Observa, encara, que en el Mediterrani, si bé es produeixen els moviments que estudiam, aquests no tenen ni de molt la intensitat que presenten a l'Atlàntic, i en voler-ho explicar, fa intervenir per primera vegada la influència de la configuració local de la costa. En primer lloc, diu que l'arc no és tan esfèric i per això les causes apuntades en la primera i segona raó no obren tan intensament; i a més, perquè està ben voltat de terra i per tant l'ona fluxiva no té lloc per propagar-se.

No puc sostreure'm de fer una petita digressió, com a conseqüència de les relacions entre la Lluna, el Sol i la Terra, de què parlavem. En l'admirable organisme de la creació no hi ha cap òrgan independent. Tot dependeix de tot. Es comprèn, doncs, que les marees produïdes per causes astronòmiques, actuen damunt els moviments dels astres. Per causa de les marees va disminuint la força de rotació de la Terra. L'inflament produït per l'atracció de la Lluna segueix a aquesta en el seu moviment. Ara bé, no hi ha exacte sincronisme entre el dia solar i el dia lunar i així l'abombament està sempre en retard amb el moviment de la Terra. Aquesta protuberància actua com de fre en la rotació del nostre planeta, i aquesta disminució de velocitat és produïda més ràpidament per l'acció de la Lluna. Es creu que tal fenomen ha jugat un gran paper en l'evolució cosmogònica. Les marees feren poc a poc augmentar la velocitat de la Lluna en el seu moviment de rotació, fins que aquest fou igual a la durada de la revolució a través de la Terra, per aquesta raó la Lluna ens mostra sempre el mateix hemisferi. Igual mecanisme donà lloc a l'allargament del dia terrestre. Actuant d'aquesta manera, les marees faran que els nostres mesos arribin a tenir una duració igual a 55 dies actuals. Això al cap de molts segles, ¿què és però un segle comparat amb

l'Eternitat? Quan a la Terra s'hagi aconseguit la igualtat entre el dia i el mes, presentarà sempre el mateix hemisferi a la Lluna, i el nostre satèl·lit ja no produirà més marees. Unicament el Sol continuarà frenant amb la seva marea, i el dia esdevindrà més llarg que el mes com passa ara en els dos satèl·lits de Març.

Així veim com l'estudi de les marees ens fa remuntar en els dominis de l'Astronomia. Podem dir, doncs, com Berget, que aquest majestuós fenomen és la unió entre els dos infinits: El Mar i el Cel (1).

I per acabar, unes poques consideracions, com a conseqüència del que hem exposat.

Hem tractat d'una part de l'aportació de Lull en el desenvolupament de la ciència de la mar; hem vist les diferències que hi ha entre les concepcions lullianes dels punts que hem tractat i les que s'admeten en la ciència d'avui, però això no minva gens la seva grandesa. En la història de l'evolució científica, no es segueix mai un camí dreturer, sinó la penosa ziga-zaga a què ens obliga la imperfecció humana dels nostres mitjans intel·lectuals. La tela de Penélope es va teixint i desteixint. Coses que avui s'admeten, demà tal volta seran negades; però no hi fa res: aquests treballs, aquestes investigacions no es perden; de tot, inclús d'aquelles idees que semblen més allunyades de les avui admeses, sempre n'ha restat un sediment aprofitable, si l'estudi s'ha fet amb interès i amb honradesa. I fixem-nos que des del Beat ençà han passat sis centúries, que aquesta part que hem exposat és totalment secundària en la seva obra i així i tot, quantes coses no hem vist que es mantenen fermes, sinó en la interpretació, almenys en l'observació! Com deia al començament, l'edat mitjana, tan admirable en altres aspectes, col·laborà ben poc en el progrés científic natural, més aviat deixà rovellar-se el tresor que li deixaren els filòsofs grecs i llatins. Ramon Lull i qualcú més, recullen aquella herència, l'adapten a la seva època, l'enriqueixen amb la seva aportació personal i així la trasmeten a la posterioritat.

Morí Ramon Lull; la roda del temps anà desflorant segles i arribà un moment què l'obra del nostre polígraf fou furiosament discutida. No és estrany, ni fou perjudicial. És allò que té valor el que es discuteix, i una volta mirada una figura amb ulls de fiscal, aleshores surt més alta i gloriosa del domini de la crítica.

(1) Berget: *Vagues et Marées*.

S'ha dit que Lull era un heterodoxe i en favor i en contra d'aquesta opinió s'han escrit molts de llibres de controvèrsia. Ramon Lull no era un heretge, però, com diu Carreres i Artau (*Introducció a la Història del Pensament filosòfic a Catalunya*) "ens apareix en primer terme amb una tendència netament racionalista. El racionalisme de Lull tendrà dos aspectes: primer coadjuvar a la creuada espiritual; més endavant sumar-se a les campanyes anti-verroistes". I afegeix el mateix autor: "Una grandiosa filosofia de l'amor, teològica, psicològica, metafísica i moral a la vegada, anima i escalfa tot l'opus lul·lià".

No, no era heterodoxe; ell estava tan convençut de les veritats eternes, que en les coses terrenals i en totes les manifestacions de la naturalesa cercava raons i arguments: era el seu esperit missioner i apologista que traspuava pertot arreu.

L'aspiració primordial de Ramon Lull, el seu fervent anhel, era formar, de totes les ciències, de tots els coneixements un sol amic que cantàs per sempre les glòries de l'Amat.

M. MASSUTI I ALZAMORA

LA CONSOLACIÓ DELS VENECIANS

PER llargues anyades, esquiú com una viola a l'amorosa investigació dels lullistes i a la sàvia i pacient recerca de Littré, romangué ocult entre els àrids pergamins de la Biblioteca Nacional de París, un còdex lullià d'interès vivíssim: *Consolatio Venetorum et totius gentis desolatae*, o sia, *Consolació dels Venecians i de tota gent desconhortada*. El qui va fer l'emocionant troballa certament que no s'ho mereixia per l'afecte que professàs a Mestre Ramon. Fou Mr. Hauréau, crític implacable i maldigol. Com sia que la troballa fou posterior a la publicació del tom XXVI de l'*Histoire Littéraire de la France*, eixit a llum l'any 1885, ja no cabé dins la minuciosa bibliografia lulliana qui n'omple tan bella part; i Mr. Hauréau en dóna compte en ses *Notices et extraits de quelques Mss. latins de la Biblioth. Nationale*, obra en sis volums, publicats a París de l'any 1890 al 93. Cinc pàgines dedica a la gentil troballa lulliana, i un munt d'adjetius ben poc respectuosos.

Era ben antiga aquella rivalitat entre Gènova i Venècia que encara, a darreries del segle quinsèn, feia que's contrastessin en lluita aquells dos vaixells, en la mar de Lusitània, davant l'astorament dels turons d'Andalucia, segons la noble estrofa que obri *L'Atlàntida*:

*Flameja en l'un bandera genovesa,
en l'altra ronca, assedegat de presa,
lo Lleó de Venècia amb sos cadells.*

El motiu que induí a Ramon a escriure aquesta obreta, fou la dissort ocorreguda als Venecians, comanats per l'Almirall Andrea Dandolo en el famós combat naval del dia 8 de setembre de 1298, prop de les costes de Dalmàcia, en el qual eixiren vencedors els Genovesos acapdillats per Lamba Dòria. En les naus venecianes hi combatia, tot ungit del prestigi de les terres meravelloses on tan llargament havia sojornat, en privadença amb el Gran Ca de Tartària, el venecià Marco Polo; i fou fet presoner. Benaven-

turat captiveri! En l'enuig tenebrós de la presó de Gènova, l'incansable pelegrí anava dictant a Rusticià de Pisa l'encís fresquívol d'aquell llibre que porta un títol lulià: *Liber mirabilium* i recorda alguns dels més bells capítols del Blanquerna. Devia dictar-lo amb els ulls clucs, per reveure dins les seves pupil·les, esquives a la foscúria present, el vol dels ocells fabulosos i l'enorme grandària dels liofants, les meravelles remotes del Catai i la fastuositat i la pompa del "Senyor dels Senyors" senyorejant tot l'Orient. Ramon, que amava entranyablement l'un i l'altre poble de les dues repúbliques enemigues, volia posar pau entremig d'elles, i al mateix temps consolar els Venecians de la calamitat que'ls era esdevinguda, i que aquesta consolació s'estengués a tota persona atesa de dissort i desconhort. Es una espècie de *Consolació de filosofia* de Severí Boeci, però amb un esguard més alt i amb baume més abundós de resignació cristiana.

En la mateixa bella selva densa d'arbres, prop de París, remorejant de planys d'ocells i de plor efusiu de fontanes belles, Ramon trobà un Venecià qui havia nom Pere. Amb llàgrimes suspiroses llegia una lletra que un seu germà, encarcerat a Gènova, li trameté, on li contava la derrota dels Venecians, el gran nombre de morts i presoners. Greu era el despagament del Venecià i blasrava la Fortuna, amiga i amistançada dels Genovesos, i esquivava i enemiga dels Venecians. Ramon sentí el plor i el blasme del Venecià; per la tristor el volia consolar, mitjançant les virtuts qui tenen secreta metgia de conhort; emperò per la blasfèmia el volia reprendre.

Com el *Remeis de cascuna fortuna* que va escriure el Petrarca, és estoica i serena; però és més consolatòria i cristiana la filosofia de Ramon. I amb oportunitat recorda Ramon al Venecià que el tracte dur que ara els donaven els Genovesos no era més que una reciprocitat d'allò que ells havien fet, anys enrera, als Genovesos, quan, amb l'ajuda dels Pisans, els prengueren la ciutat d'Acrida, inflingint-los els ultratges més humiliants; puix que enderrocaren el castell llur i triomfalment se'n portaren les pedres de l'enderroc a Pisa i a Venècia. No és això, tal vegada, justícia de Déu, el qual, per ministeri dels Genovesos, aterra l'urc dels orgullosos enderrocadors d'una ciutadella? Bo de convèncer fou el Venecià, i la consolació, com un ungüent escampat, li embaumà l'ànima. Però no s'atura aquí Ramon. Vol que la pau sia concordada entre les dues repúbliques en lluita; i per aquest afer le hi tramet en missatgeria. "Mon bell amic Pere, li digué Ramon: hi ha

a Gènova un home noble, bo i discret, amic entranyable meu, i és anomenat Micer Persival Espínola: amador del bé i desamador del mal; ell no hi fou a la derrota dels Venecians, ans crec que sent envers d'ells una gran compassió. Ves-hi a ell, amb aquest llibre, i per amor de Déu i per l'amor que a mi em té, conjura'l perquè t'aidi a consolar els Venecians, amb aquest llibre i amb altres llibres que té meus, bons per consolar. Digues-li també que hi intervingui tant com pugui, perquè la pau sia feta entre Venècia i Gènova, com sia que no res podria fer tan honorable per Gènova com aquesta pau. Ell és poderós en la ciutat de Gènova i és discret; i podrà i sabrà tractar la pau i portar-la a bona fi amb l'ajuda de Déu."

Aquest Micer Persival Espínola és aquell mateix al qual Ramon fa la gentil deixa d'un llibre i la consigna en son *Testament*. A l'hora de les supremes remembrances Ramon no s'oblidà de l'amistat de l'honorable i poderós amic seu de Gènova. Un any després, Venècia firmà la pau amb Gènova i rescatà els presoners.

El còdex de París acaba d'aquesta manera: "Fou fet aquest tractat, qui és de la Consolació dels Venecians, l'any de l'Encarnació del Senyor 1298, el mes de desembre, a París, a llaor i glòria de Nostre Senyor Déu; i aquest tractat no solament és bò per consolar els Venecians, sinó que és bo per consolar qualsevol home desconhortat per damnatge propi i dels seus amics. Ací fineix la Consolació dels Venecians."

LLORENÇ RIBER

L'esperit cavalleresc en la producció lul·liana

EL sentit de l'educació primària de Ramon Llull—bastida damunt una base cristiana—és eminentment cavalleresc. Així ho exigia la condició social de Ramon. Tota l'instrucció que aquest rep té per objecte preparar-lo per a la carrera de les armes, completada amb l'art o ciència de trobar. Hom llegeix en la *Vida coetània* que en la plenitud de la seva joventut Ramon es donà “en la art de trobar e compondra cançons e dictats de las follias de aquest mon”. La primera aparició de Jesucrist crucificat—segons la mateixa *Vida coetània*—el sorprèn “escrivint una vana cansó”. Testimoni fefaent d'aqueixa educació poètico-cavalleresca són les seves obres rimades i el *Libre de Orde de Cavalleria*, manual del perfecte cavaller, que sols pogué escriure qui ho era doblement per la seva educació i pel seu llinatge.

En realitat, aqueix fons cavalleresc perdura sempre tant en l'esperit com en l'obra de Llull. Es el susdit fons que imprimeix al nostre personatge i al seu estil—rimat o en prosa—aquell to de distinció inconfusible, d'elegància senzilla, de gràcia ingènua, senyoriuola i a vegades cerimoniosa, per bé que l'obra lul·liana està consagrada tota sencera al servei d'aspiracions eminentment democràtiques, o millor, populars.

Adhuc les mateixes doctrines lul·lianes adquireixen un caràcter especial sota l'influència cavalleresca. L'*Art abreuçada d'atrobare veritat*, títol d'una de les obres cabdals de Llull, és la prolongació—ara amb assumpte transcendent, a to amb el canvi espiritual operat per la conversió—d'aquella art poètica de trobar que constitueix l'obsessió dels seus anys juvenils.

En el capítol 48 del *Blanquerna*, que tracta de la virtut del “valor”, fa la seva aparició un joglar entristit, disposat a fer “un novell serventesc, en lo qual diga mal del valor e de sos servidors”. Refugiat en un palau i servit per donzelles, hom troba la

vertadera valor, “creada a significança e a mostrar la valor de son Creador e de son Senyor”. (Idea platònico-cristiana del valor). D’ací l’ordenació d’un nou tipus ideal de joglar, valedor i restaurador del valor en el món “perquè que la honor de Déu sia multiplicada per totes les terres”, enfront del “desvalor” humà, temporal i caduc. L'emperador, que havia mitjançat en l'assumpte, va renunciar al seu poder temporal i—a l’usança dels cavallers que es feien trobadors—es fa joglar de la nova regla del valor.

El diàleg a les mans de Llull és un duel intel·lectual en el que són esgrimides les “raons necessàries” a favor de la fe cristiana contra les altres raons allegades pels defensors de la fe musulmana o judaica o de qualsevol altra confessió. I així com el fonament moral del duel privat era la creença que la victòria es decanta sempre vers el cavaller a qui assisteix la raó (recordem els Judicis de Déu), això mateix passa en la polèmica lulliana. Llull té el convenciment del triomf final perquè es creu en possessió de la veritat; però les armes materials són ara substituïdes per les armes espirituals. Amb el seu diàleg i amb la seva *Art*—fortalesa intel·lectual que conté tot el sistema de les “raons necessàries”—és el campió d’una nova cavalleria de tipus intel·lectual al servei de la fe catòlica. Tota l’obra lulliana no és més que una aventura intel·lectual inaudita, un batallar incessant a ultrança contra l’ideologia de l’Orient que avançava cada vegada més compacta i s’anava infiltrant en la cultura occidental.

Aqueix parallelisme entre les armes materials i les armes espirituals, residu d’aquella alludida educació cavalleresca, jugen un paper important en tota l’obra de Llull. En el seu pla grandios de Creuada hi entren alhora la predicació i les armes, o com ell diu poèticament en el *Desconhort*:

que ab ferre e fust e ab ver argument
ze donàs de nostra fe tan gran exalçament
que els infeels venguessen a convertiment.

Pensament aquest elevat a sistema en el *Liber de fine* (Montpeller, 1305), en el qual l’art de la conversió dels infidels (jueus i sarraïns, cismàtics i tàrtars), l’art de la guerra estudiat fins en els més nimis detalls i l’Art general amb el ròssec de les seves arts particulars o derivades conspiren tots alhora vers la realització de la unitat de la fe cristiana entre tots els pobles de la terra: *ad bonum statum reducere universum et ad unum ovile catholicum adunire*.

En el *Llibre de Ave Maria* un cavaller proclama la bellesa de la seva dama i està disposat a defensar-la amb les armes contra qualsevol altre cavaller. L'abat Blanquerna, per la seva part, alaba per damunt de totes les dones la seva dama, que no és altra que la Verge Santa Maria. Enutjat el cavaller, contesta que si l'abat fos cavaller el combatria a ultrança i que "per força d'armes li faera atorgar que sa dona era mellor e pus bella que nulla altra dona. —Sènyer—dix l'abat,—coneixença e raó són armes esperituals per les quals hom venç malvestat e error". I comença el duel intel·lectual, en el que l'abat amb diverses raons acaba per convèncer al cavaller que la seva dama—la Verge Santa Maria—és la mellor i la més bella de totes les dones. "No son lletrat—diu el cavaller—ni no sé los llenguatges con pogués per paraules donar llaor de Nostra Dona als infeels; mas per armes vull anar honrar la dona que Déus ha honrada sobre totes fembres. Novella manera vull pendre a honrar Nostra Dona". Institueix, doncs, la nova regla de cavalleria que intitula *Benedicta tu in mulieribus*, i comença les seves aventures. Un rei sarraí disputa amb el novell cavaller cristià, i nega que Nostra Dona fos Mare de Déu. "Mas cor ell (el cavaller) no sabia de lletres e no sabia les Escriptures, per açò no volia respondre al rei per raons, mas que per força d'armes arremia tots los cavallers de sa cort, la un après l'altre". El novell cavaller cristià anà vencent successivament els diversos cavallers sarraïns que es presentaven, i el darrer de tots acabà per atorgar, amb gran escàndol de la cort sarraïna, que Nostra Dona era digna d'ésser lloada en la manera que ho feia el cavaller vencedor; i es feu cavaller de la nova orde. Irat el rei, mana prendre i donar mort a ambdós cavallers, i així "foren màrtirs per Nostra Dona".

El martiri és, dintre del sistema total lul·lià, l'arma espiritual suprema, assequible àdhuc a aquells homes indoctes, creuats de la veritat cristiana, impossibilitats d'esgrimir "raons necessàries", és a dir, purament intellectuals.

TOMÀS CARRERAS I ARTAU

A Mallorca en el VII centenari de Ramon Lull

MALLORCA, tomba de més d'un prohom
que estreny la seva terra amb ses mans ertes,
país de bandejats i veus alertes
tan bon punt es tocava el teu bon nom;

país de mercaders i navegants
que enllà el mar et prodigues i dilates,
país d'aventurers i de pirates,
de cavallers, d'apòstols i de sants:

el vianant que passa indiferent,
passejant sa nostàlgia sempiterna,
poc en sap dels grans somnis de Blanquerna
que havien d'arborar-te eternament.

Però el qui sotja bé dins el pregon
misteriós de les edats passades,
prou sent el clar ressò de tes petjades
darrera l'ombra immensa de Ramon!

II

Oh el bategar de ta vida novella
on llavors trepidava el teu destí!
Oh l'alba fresca del teu clar matí
on Ramon fou l'estel de meravella!

Quan entrava a mà plena l'or dispers
dins el teu port com una casa oberta
i els vaixells estibats fins a coberta
espargien tos fruits per l'Univers.

Aquells vaixells on embarcà Ramon
en sos vols ràpids d'àguila marina,
per escampar arreu l'alta doctrina
“en el més bell catalanesc del món!”

Ple de sacra follia i de fe ardent,
en una nova i esforçada guerra
volia conquerir tota la terra
per l'eterna virtut del pensament.

Novell art de sabê havia trobat
el seu cor en contínua tempesta,
i amb el gest prompte i la paraula llesta
l'epandia pel món meravellat.

Per primer cop els arguments subtils
humanitzava una ciència pia,
per primer cop la gran Filosofia
parlava amb el llenguatge dels humils.

Roma, París, desert i mar pregon,
vosaltres el sabeu el romiatge
d'aquell gran “foll d'amor” que amb son coratge
atravessà tots els camins del món.

Vosaltres l'heu sobtat—nou cavaller
sens por—errant pel mont i per la plana,
discorrent vora el doll d'una fontana
o argumentant a l'ombra d'un verger.

Vosaltres l'heu guaitat en desconhort
en mig dels seus camins sense guiatge,
nàufreg en tota mar, no trobar platja,
i abandonat dels vius, cridar la mort.

En lluita d'Orient a Occident,
res però no calmava el seu deliri
i quan va caure, el dia del martiri,
son cor cremava encara com brasa ardent.

Oh aquell matí vermell de juliol!
Mallorca, n'has servada la memòria?
El teu cel fulgurà als raigs de sa glòria
mes per a tu s'havia post el sol...

III

Ànima de Ramon, per qui ses cendres
cremen encara com a lava ardent,
per qui vessà ses llàgrimes més tendres
l'aiguaviu de l'humà penediment;

ànima sospirant, font rediviva,
no era el món prou gran per al teu cor:
tu el regares al doll de ta sang viva
i no hi collires mai ni una flor.

Mes amb tos somnis lúcids de vident
i amb ton verb franc que l'infidel aterra
posaves per a sempre el fonament
de nostra pia i esforçada terra.

Ànima flamejant, retorna, és hora!
Venda les cendres fredes de ta llar:

abranda-hi la foguera que et devora
i purifica amb ella el vell solar!

Retrempa-hi l'aspra llengua que plasmaries
amb tos cants primerencs d'alosa ardent,
escalfa-hi la sang noble que hi dexares
i bulli en nostres pits immortalment.

Retorna! En el present ple de tempesta
truca més fort ton ideal d'ahir,
i en el teu cant, com en un cant de gesta,
palpita sospirant tot l'avenir.

GUILLEM COLOM

Notes marginals al "Llibre d'Amic e Amat,"

EL nostre temps sembla que vol caracteritzar-se per una desco-
neixença i desvalorització del passat. Així hem vist des de
començ de segle un menyspreu per la tradició, com si el jovent
literari i artistes de tota mena volguessin cremar les naus per im-
pedir un retorn a l'antigor. I serenament considerat l'assumpte,
sembla inútil que es vulguin ignorar les forces de la tradició; una
societat pot mudar i tenir una fesomia distinta de la que tenia el
segle anterior, però no és possible que de cop i volta es capgirin
totes les valors: davall la crosta canviant es podran veure idènti-
ques qualitats, iguals defectes. Veim el cas de la Revolució fran-
cesa. Les carretes van plenes de nobles, camí de la guillotina, i
encara ara, després d'un segle i mig hi ha vestigis de l'aristocràcia
francesa i els títols nobiliaris tenen a la dolça França certa valor,
si més no decorativa. És que Natura no fa salts, segons frase
coneguda que emprava Linneu.

Cal guardar-se d'un doctrinarisme utòpic que somnia trasmu-
dar les coses per art d'encantament. Els sedients revolucionaris—
ens referim als que van de bona fe—són grans optimistes, que
creuen poder treballar com si fos argila el cos social i àdhuc s'es-
tranyen de les resistències insospitades que s'oposen a llur desig.

Però a l'extrem contrari hi ha els de criteri tradicionalista in-
tegral. Si ressuscitar un passat fos cosa planera i factible, podríem
considerar com a terme d'opció el tradicionalisme purament i sim-
ple. Mes les formes estatals i socials d'altre temps obeïen a raons
diverses, puix cada època té el seu signe i la seva peculiar manera
de presentar-se o actualitzar-se; per això no pot ésser més que un
anhel platònic d'un sector més o menys extens detenir la correntia
del temps i remontant les aigües canviar el món moral, a voltes
més incoercible que el físic per a nosaltres, febles desterrats fills
d'Eva.

La figura gegantina de Ramon Lull ens entronca amb el passat, amb la *tradició*, paraula masella de sentit i de pervindre, ja que, com passa al món vital, dins l'ordre de les idees i de l'esperit no existeix tampoc la generació espontània.

No calen gaires paraules per declarar la meua incompetència pels temes lullians, capaços d'absorbir les activitats en el transcurs d'una vida humana. Crec que aiximateix em serà lícit exposar l'admiració pel Beat mallorquí i gran català, per l'home i l'escriptor, a fi d'atendre la comanda del director d'aquesta volguda revista, enc que sia gosadia meua col·laborar en aquest número dedicat a enaltir la memòria inextingible de l'eremita de Randa i Miramar, llocs de bellesa ideal que Lull va embaumar amb el crisma de la seva amor divina.

La selva lulliana és laberíntica com una tomba faraònica colgada en mig del desert i fins suara només accessible a poques persones. Com va escriure el P. Miquel d'Esplugues, amb motiu d'una enquesta promoguda al "Bolletí de la Societat Arqueològica Lulliana", cal desamortitzar Lull. O bé donar al mot lullista un significat novell d'amador i admirador, no de fanàtic o partidista que tengué temps enrera.

Investigar no està a l'abast de tothom. Una tasca—diguem-ne divulgadora, que en part ha emprès l'editorial E. N. C.,—era necessària per a donar a conèixer als estudiosos les bel·leses de pensament i llenguatge lullians, i així seria més conegut el nostre gran polígraf i enciclopedista medieval, del qual podria repetir-se el que Frederic Schlegel diu d'Aristòtil, que "pretén abraçar el món sencer, material i intel·lectualment".

Entre les obres lullianes té singular fulgència el "Llibre d'Amic e Amat" que, enquibit en la novella filosòfica *Blanquerna*, pot tenir vida autònoma i així ha estat editat i traduït a altres llengües, desglossat de la resta de l'utopia lulliana.

En el dit càntic, la poesia mística que és la més elevada, com la música sacra (un coral de Bach per exemple) és la més sublim, pren una volada pariona a la de Sant Joan de la Creu i arriba a la via unitiva dels grans contempladors, com a *Las Moradas* de Teresa de Jesús.

Poesia tan excelsa no s'ha tornat produir en llengua catalana. Bé caldrà transcriure alguns versicles d'aquest joiell lullia:

Entre temor e esperança ha fet hostal amor, on viu de pensaments e mor per oblidaments com los fonaments són sobre los delits d'aquest món.

Cantaven los aucells l'alba, e despertà's l'amic, qui és l'alba, e los aucells feniren llur cant, e l'amic morí per l'amat, en l'alba.

Les claus de les portes d'amor són daurades de consirers, sospirs e plors; e el cordó de les claus és de consciència, contricció, devoció, satisfacció; e el porter és de justícia, misericòrdia.

—Digues foll, ¿quina cosa és meravella? Respòs—Amar més les coses absents que les presents; e amar més les coses vesibles, corruptibles, que les invisibles, incorruptibles.

Amor és mar tribulada de ondes e de vents, qui no ha port ni ribatge. Pereix l'amic en la mar, e en son perill pereixen sos turments e neixen sos compliments.

Morí l'amic per força de gran amor. Soterrà'l en sa terra l'amat, en la qual fo l'amic ressuscitat. E és qüestió l'amic de qual rebé major do.

La influència lulliana fou important pels nostres grans poetes, sobretot per Jacint Verdaguer que va prendre per lema de molts *Idilis i Cants místics* pensaments de R. Lull. El propi Verdaguer en el pròleg de la 2.ª edició es lamentava que fossin tan pocs els poetes conreadors de la mística i deia: “¡Quants himnes i cançons trauen lo cap i baten les ales per volar a qui els crida, entre els inspirats conceptes de la Imitació de Jesucrist, los celestials colloquis de l'Amic e l'Amat, les angèliques visions de Santa Gertrudis i Santa Teresa i sobretot en lo llibre en que l'Esperit Sant ha eixamplat més les ales, lo “Càntic dels Càntics” ple encara de perfums del Líban i de Sion, com etern jardí de les ànimes enamorades?”.

Però no és solament en Mossèn Jacint que hi deixa Lull l'influència benefactora, sinó en Marian Aguiló que edità algunes obres lullianes i en els nostres millors poetes. Entre els vivents cal esmentar Mn. Riber, autor d'una estilada biografia de R. Lull.

A la literatura castellana es poden citar diversos autors antics, imitadors de les narracions lullianes, i la veneració que en sentia Menéndez i Pelayo és arreu coneguda. Amb el seu clar i segur criteri escrivia (*): “En el beato mallorquín, artista hasta la médula de los huesos, la teología, la filosofía, la contemplación y la vida activa se confunden y unimisman y todas las especulaciones y ensueños armónicos de su mente toman forma plástica y viva, y se traducen en viajes, en peregrinaciones, en proyectos de cruzada, en novelas ascéticas, en himnos fervorosos, en símbolos y

(*) De la poesía mística. Discurso de entrada en la R. Academia Española. 1881.

alegorías, en combinaciones cabalísticas, en árboles y círculos concéntricos y representaciones gráficas de su doctrina, para que penetrara por los ojos de las muchedumbres, al mismo tiempo que por sus oídos en la monótona cantilena de la Lógica metrificada y de la *Aplicació de l'art general*".

La figura complexa i no prou coneguda encara de Ramon Lull presenta caïres sorprenents. Ultra ésser un místic contemplatiu (*Llibre de les meravelles*, *Llibre de Contemplació*, *Càntic de l'Amic e Amat*, *Llibre de Filosofia d'Amor i Ars amativa* de recent aparició), ama l'aventura i sent la temptació de la mar, que segons el modern historiador anglès Chaytor és el *leit motiv* de l'ànima catalana.

El briu i l'empenta d'aquells sants que tengueren una juvenesa tempestejada, com Sant Pau i Sant Agustí, es manifesten també en Ramon Lull, que àdhuc contemplat amb ulls profans apareixeria com un heroi. Té la contemplació dels grans místics i la deducció dels grans teòlegs. I com si això no satisfés encara la seva santa ambició, vol evangelitzar el món.

És de llamentar que la filosofia de R. Lull no interessàs més a Balmes, que amb la seva claredat per a tractar temes dificultosos s'hauria atansat a estudiar el problema de la pretesa oposició entre lullisme i tomisme, que fou objecte de notables i prolíxos estudis de Mn. Bové.

Enfront de les obres lullianes ja no hi ha un Eymerich, ni el sistema lullià és gaire suspecte a cap orde religiosa. Ja la filosofia, la mística, les novel·les, apòlegs i obres rimades de Lull comencen a ésser conegudes, gràcies a l'obra insigne d'En Jeroni Rosselló i En Mateu Obrador, tan dignament seguida per Mossèn Galmés.

Però com que les grans figures són combatudes, els arabistes negaran tal volta originalitat a mant passatge lullià com se l'ha volguda negar a Dant i com si pogués minvar la seva glòria el fet que les obres de Shakespeare o el *Faust* fossin teixides amb arguments manllevats.

Així la novella *Blanquerna* s'ha dit que derivava del *Barlaam i Josaphat* budista, però si bé és fàcil que Lull conegués les narracions de l'extrem Orient a través dels sarraïns, cal dir que les transfigurava fent-les cristianes i a estones personals. Les renovellava i les incorporava a la nostra llengua, aleshores deslligada del provençal, d'una tan excellent faïso que només les obres i el

nom de Ramon Lull ja fóra abastament per a justificar una literatura.

Deia Donoso Cortés que les obres mestres de l'edat mitjana eren la catedral de Colònia, la *Divina Comèdia* i les *Partidas* d'Alfons X; sembla que bellament hom podria afegir-hi el *Llibre de Contemplació*, monument a l'idioma i font inesgotable d'estudi i gaudi espiritual.

Quant a les obres rimades que es conserven, no són trobadorsques ni del gènere heroic tan floreixent llavors en els cants de gesta, com a França en la típica Cançó de Roland o a Espanya en el Cantar del Mio Cid, sinó que tenen analogia amb el *Mester de Clerecía* i com que sien un preludi de la lírica subjectiva de segles posteriors. No s'hi veu preocupació per la forma, amb tot i florir poc abans del Dant i Petrarca, exemples de perfecció formal de tots els temps.

Els poemes *Lo Desconhort* i el *Cant de Ramon*, mes que un retorn a les elegies llatines, tenen semblança amb l'elegia moderna que s'inspira en l'angúnia de la soledat metafísica, característica dels romàntics del segle XIX.

Però si Lull fou poeta en prosa i en vers, és el filòsof el que no serà mai prou estudiat pels que poden capir i situar el seu sistema, amarat de platonisme cristià, que es manifesta amb símbols i allegories i per ço no hi són estranyes reminiscències lul·lianes a qualque obra de Fr. Lluís de León, si bé l'aristotelisme i el franciscanisme informen també l'*opus* del Doctor Arcangèlic, com se l'ha anomenat per parallelisme amb el Doctor Angèlic.

Sia aquest centenari una avinentesa per enaltir encara més el *cavaller errant de la filosofia*. Que, com digué Cervantes a una de les seves obres menors: la veritat pot emmalaltir però no morir del tot.

BARTOMEU FORTEZA

REPARACIÓ TARDANA

EMILE LITTRÉ, que l'any 1844 havia entrat per mort de Fau-riel a la comissió editora de l'*Histoire littéraire de la France*, hi consagrà els seus darrers esforços a la monografia sobre Ramon Llull. No pogué finir-la. El dia 1.er d'abril de 1880 va trametre el manuscrit incomplet a Barthélemy Hauréau, tot escrivint-li ple de tristesa: "Il est désormais au dessus de mes forces de mettre la dernière main à ce que j'ai commencé sur Raimond Lulle". Moria un any després, el 2 de juny de 1882.

Littré havia deixat una anàlisi extensa dels escrits de Ramon Llull continguts a l'edició, incompleta, de Magúncia. "Nous y avons joint—deien els editors—la vie de l'auteur et l'analyse plus succincte de tous les autres écrits qui portent son nom, imprimés ou manuscrits, authentiques ou supposés".

La comissió editora composta d'Ernest Renan, Barthélemy Hauréau, Gaston Paris i Leopold Delisle, es troba deturada en el seu treball de continuar la tasca de Littré per la impossibilitat de trobar les *Opera parva* (Palma de Mallorca, 1744-1746) inutilment recercades a París i Montpeller. Amb aquest motiu Gaston Paris escriu a Manuel Milà i Fontanals, amb data 11 de març 1882, demanant-li ajut. Suposant que les *Opera parva* es troben a Barcelona, li prega de cercar un copista que prengui exactament "le titre de chaque volume et les titres des ouvrages publiés, avec l'incipit, l'explicit et, quand il y en a, les indications de temps et de lieu" i li prega també de fixar la quantitat a pagar per aquesta feina.

Tot seguit de rebuda aquesta lletra, el 15 de març, Milà escriu, trametent-li l'encàrrec, a Jeroni Rosselló, i aquest respon, exultant, el dia 21: "Celebro todo cuanto se publique en honra y gloria de nuestro gran clásico catalán y por lo mismo siempre estoy dispuesto a prestarme a todo lo que contribuya a darle a conocer como se merece". Ofereix copiar tot el que Milà demana "y mucho más si importa" i acaba dient: "Puede Vd. escribir a M. Gaston Paris

que estoy a su disposición en todo lo que pueda proporcionarle. Y no me hable V. de coste, que harta recompensa es la satisfacción que me cabe de que se acuerden del no bastante conocido Ramón Lull”.

La lletra on Milà dona compte de les seves gestions a Gaston Paris i li anuncia com la tasca resta en mans del més erudit dels lullistes, Jeroni Rosselló, no la coneixem. Es conserva segurament entre la correspondència i els papers de l'eximi romanista francès a la Biblioteca Nacional de París, però els hereus, en fer-n'hi el dipòsit, en prohibiren tota comunicació abans del 1.er de gener de 1950. Milà devia suggerir en aquella lletra que per recompensar d'alguna manera la tasca desinteressada de Jeroni Rosselló podria ésser-li oferta la honor de col·laborar a la *Romania*. Així es desprèn de la resposta sense data (maig-juny?) de Gaston Paris, on remerciant Milà dels seus bons oficis i tot planyent-se de no haver rebut encara res de la part de Jeroni Rosselló (“et ce retard nous arrête d'une façon fort gênante dans l'impression de notre article sur R. Lull”), afegeix: “Je vous avoue que je crains un peu ses articles pour la *Romania*, d'après le style et les raisonnements de sa préface aux *Obras rimadas* de Lull: s'il se borne à de la bibliographie c'est fort bien, mais la critique n'est pas son fait”.

En una altra lletra, així mateix sense data, però certament no gaire posterior, escriu Paris a Milà: “J'ai reçu en effet, les notes fort utiles de M. Rosselló. Je ne lui en ai pas encore remercié parce que vous m'annonciez en même temps une lettre de lui que je n'ai pas reçue. Si elle n'arrive pas un de ces jours, je ne l'attendrai pas pour lui écrire”.

Aquesta és la darrera dada epistolar que hem pogut trobar.

El volum XXIX de l'*Histoire littéraire de la France*, on la monografia sobre Ramon Llull ocupa les 386 primeres pàgines, va veure la llum l'any 1885. Milà ja era mort. Rosselló, però, devia tenir el sentiment de veure-hi silenciada la seva col·laboració, per bé que modesta, decisiva. Serveixi aquesta nota de reparació tardana.

L. NICOLAU D'OLWER

Les lletres de Gaston Paris i de Jeroni Rosselló a Milà comentades en aquest article formaran part del volum III de l'*Epistolari d'En M. Milà i Fontanals*, en premsa.

Ramon Lull: la vida i les obres *

ENS hem aplegat aquí per una commemoració solemne. Aquest any en fa set-cents que naixia a la Ciutat de Mallorca, com així fou anomenada durant molt de temps la capital de les illes, l'home que havia d'ésser el màxim exponent de la nostra raça. Fou la seva mare una noble dama i el seu pare un cavaller que havia acompanyat el Rei En Jaume a la conquesta de Mallorca i duia el nom de Ramon Lull, amb el qual fou batejat també l'infant. El gran Rei prenia aquest per patge en la seva adolescència, i més tard Ramon era senescal en la cort de Jaume II de Mallorca.

Dels seus estudis, poca cosa en sabem. Sabem però que fou destre en l'art dels trobadors provençals, i que en la seva joventut, més tost dissipada, conreà la cançó amorosa i les amors infidels a la seva esposa legítima, que li havia donat un fill i una filla.

Cap a la trentena, una fonda crisi espiritual el va somoure tot. Ell mateix alludeix en diversos passatges de les seves obres a la visió de Jesús crucificat repetida cinc vegades, que vingué a trasbalsar-lo, a l'endemà de la qual abandonava per sempre la seva vida de cort i les riqueses, s'acomiadava dels fills i de l'esposa i prenia el camí dels pelegrinatges.

S'encamina primer al santuari de Nostra Dona de Roc-Amador, dins la Bascònia francesa, i d'allà a Sant Jaume de Galícia. Es probable que pugés també a Montserrat, que visités Roma i els Sants Llocs... Al cap de dos anys, Mallorca veu retornar el cortisà dissolut vestit amb roba de penitent, però amb els ulls inflamats d'una llum nova. Dins el seu pit cova un desig immens, només comparable al de Pau de Tarsis. L'església mallorquina, que el

* Conferència donada a Barcelona, a l'Escola Normal de la Generalitat de Catalunya, el 29 de maig d'aquest any.

venera en els altars, ha acostat aquests dos noms, celebrant el mateix dia la conversió de Ramon Lull i la de Sant Pau.

El que ambiciona no és res menys que la conquesta espiritual del món: la reforma total de la societat del seu temps i la integració del món sencer dins la Cristianitat. Per això, cal començar per la conversió dels sarraïns. Compra un esclau sarraí i amb ell comença a aprendre l'aràbig.

Quan doblegant, per mar, el cap de Calafiguera amb el seu far damunt la punta deserta, entreu dins la badia de Palma, apartada de la serra i dominant la costa i les terres baixes de llevant, veieu una muntanya solitària: és el puig de Randa, erm i rocós, perfumat de mates i de romanins.

Ramon hi puja a fer vida de penitència, i en baixa amb un llibre escrit allà dalt, que a ell li ha semblat fruit d'illuminació divina: és la seva famosa *Art general*, que, amb les seves altres arts i tractats, donarà feina durant segles a inquisidors i teòlegs. Ell veu en aquest llibre l'instrument providencial insubstituïble per convertir infeels. Falta ara qui sàpiga i vulgui heroicament aprofitar-se'n. Ramon es proposa la creació d'una sèrie de monestirs on s'estudiïn, juntament amb la seva *Art*, les llengües orientals—hebreu i aràbig—i que sien altres tants planters de màrtirs. Jaume II de Mallorca reb amablement a Montpeller el seu antic senescal i funda a Miramar el primer d'aquests collegis. Hi ha tretze religiosos, en memòria de Nostre Senyor i dels seus dotze apòstols,—Ramon atribueix als nombres una virtut simbòlica.—Sojorna allí amb els seus frares, i hi escriu, primerament en aràbig, segons sembla, després en la nostra llengua, el seu vastíssim *Llibre de Contemplació*, obra magna que solament els magnes horitzons de Miramar podien inspirar-li.

Finit el llibre, se'n va de dret a tractar el seu negoci amb els dos caps visibles de la Cristianitat: l'Emperador i el Papa.

A partir d'aquesta eixida, una enumeració ràpida de les ciutats on sojornà successivament i de les terres visitades per ell durant sa llarga vida, donarà idea dels seus viatges. Tornat de Roma i d'Alemanya, s'embarca cap a Berberia, d'on passa a Terra Santa, i d'allà, en viatge d'estudi estratègic per la reconquesta dels Sants Llocs, a Egipte, Etiopia i el Marroc. Se'n va després a Anglaterra; torna i visita els regnes musulmans del migdia d'Espanya. Més tard el veiem successivament, a Perpinyà, a Montpeller quatre o cinc vegades, a Bolonya, cinc vegades a Roma, a París quatre, a Ber-

beria tres, a Nàpols, a Gènova, dues o tres vegades, a Mallorca, cinc a Barcelona, a Xipre, a Armènia, a Rodes, a Malta, a Avinyó, a Pisa, a Viena de França, a Messina... Es a dir, que de totes les ciutats on bull, entorn del Mediterrani, la vida social de l'edat mitjana, en fa teatre de la seva activitat fantàstica.

L'objecte d'aquestes anades i vingudes no varia: és interessar tots els que puguin ajudar-lo a realitzar el seu vast ensomni, començant, naturalment, pel Sant Pare; és la lectura de les seves *Arts* en els grans estudis o universitats de París i de Montpeller; és la predicació als sarraïns, i més d'un cop la discussió directa i pública amb llurs savis.

Els seus plans són d'una vasta envergadura, comprenent la conquesta armada de la Terra Santa per les ordes religioses i militars, reorganitzades sota un rei d'elecció i seguides d'un altre exèrcit pacífic de predicadors evangèlics; la unió de les esglésies; la conversió dels tàrtars als cristianisme abans que ho fóssin a la llei de Mahoma, realitzant amb aquests novells bàrbars, que projectaven una ombra amenaçant damunt l'Imperi bizantí i damunt tot l'orient cristià, la mateixa obra civilitzadora començada a realitzar amb els pobles del nord abans que invadíssin Roma.

A requestes de Ramon Lull, el Papa Honori IV decreta l'estudi de les llengües orientals a París. Felip lo Bell de França, casat amb aquella Elisabet d'Aragó que conegué Ramon en la cort del Rei de Mallorca son germà, funda a Navarra un monestir semblant al de Miramar. Nicolau IV envia missions a Tartària i intenta unificar les ordes militars de l'Hospital i del Temple. El Comú de Pisa escriu al Sant Pare interessant-lo, i pisans i genovesos ofereixen generosament a Ramon diners per la conquesta d'Ultramar.

Jaume II d'Aragó l'autoritza a predicar dins tots els seus estats en mesquites i sinagogues. El gran mallorquí llegeix l'*Art Demonstrativa* a Montpeller, i en aquella Universitat i a la Sorbona, l'*Art general* i la d'*atropar veritat*. I si els arguments de mestre Ramon Barba Florida, com l'anomenaven familiarment els estudiants, semblaven a aquests de primer "trop subtils a entendre" la lectura acaba interessant més d'un oient, i fins algun dels mateixos mestres, entre els quals sembla que va figurar Duns Scott, el subtil Doctor escocès.

Però tot això és molt poc pel que Mestre Ramon ambiciona; els seus esforços gegantins lleven un fruit migradíssim. L'Església i el món s'interessen en general molt superficialment (o no s'interessen

gens) pels plans del sublim visionari, i la gran creuada de soldats i d'apòstols no arriba mai a organitzar-se.

Impacient i decebut, per dues vegades parteix a Berberia, com si intentés realitzar ell sol la tasca sobrehumana.

La primera vegada, en mil dos-cents noranta dos, s'embarca d'amagat; no oblida d'endur-se'n els seus llibres, instruments preciosos per la discussió amb el savis sarraïns, que aviat té entaulada. Es detingut i condemnat a mort. Un sarraí intercedeix i se l'expulsa amb amenaces d'ésser lapidat si torna petjar aquelles terres.

Ramon fuig de la nau genovesa que devia retornar-lo i amagat, al port, dins una altra nau, cerca encara de fer prosèlits, mentre comença la *Tabula Generalis*, que després acabarà d'escriure a Nàpols.

La segona vegada, vers l'any 1306, ja entrat en la vellesa, tornat a Mallorca des de Roma, on l'ha amargat la freda acollida feta a les seves requestes per Clement V, s'embarca cap a Bugia, i recomença la predicació amb més zel que prudència. Maltractat, bastonejat, i amenaçat de mort per la turba, després d'una discussió raonada, tal com a ell li plaïen, amb el Kadí, és encadenat pel coll i empresonat. Des de Constantina, el rei de Bugia el fa embarcar en una nau pisana. Naufraga i arriba nu a les platges de Pisa, perduts els seus llibres estimats i tot el bagatge. Dins el convent de Dominics on es acollit amorosament, escriu encara la seva *Art general darrera*.

I entre aquests dos viatges, hi ha el viatge a Armènia amb l'objecte de comunicar-se amb el Ka de Tartària, convertit al cristianisme, que acabava de conquistar passagerament la Síria, fent concebre a Ramon Lull grans esperances. I la malaltia a la illa de Xipre, on els seus mateixos infermers intenten emmetzinar-lo, abans que l'acollís a Famagosta el Gran Mestre del Temple.

I en mig d'aquestes activitats abassegadores, bastants a consumir qualsevol vida, una producció literària ininterrompuda i multiforme, pasmosa en la quantitat, interessantíssima sempre i amb pàgines i llibres sencers d'una sobirana bellesa. Més de dues-centes obres d'extensió variada, entre el gros tractat i l'opuscle, en què la puerilitat confina amb el geni, l'eixerraïment dialèctic amb l'efusió més commovedora, la descripció animada i colorida del món cristià i musulmà contemporani, en tots els seus aspectes, amb els èxtasis d'un ardent misticisme.

Hi trobem, apart d'algunes obres científiques de poca valor, obres rimades, com el *Plant de Nostra Dona Santa Maria*, el *Desconhort* i el *Cant de Ramon*; obres de forma novellesca i de fons social enciclopèdic i polèmic, com el *Llibre del Gentil*, el *Fèlix* i el *Blanquerna*; obres filosòfiques, com l'*Ars Magna*, l'*Art Demostrativa*, el *Llibre de primera i segona intenció*, l'*Arbre de Sciència*; teològiques, com el *Llibre de Demostracions* el *Llibre dels Angels*, el de *quadatura i de triangulatura de cercle*, el de l'*Es de Déu*; místiques, com el *Llibre de Contemplació*, el de *Filosofia d'Amor* i el de *Santa Maria*; doctrinals, com la *Doctrina Pueril* i el *Llibre de l'Ordre de Gavalleria*. (Cito només algunes obres importants o característiques, seguint la classificació que en fa l'estimat mestre Rubió i Lluch.)

Ara, com dir-vos la curiosa fascinació d'aquells arbres simbòlics que esmalten els seus tractats filosòfics i que Rubén Darío ha dit amb una bella imatge que eren plens de nius de rossinyol; i d'aquelles figures geomètriques i arts combinatòries que han valgut a Ramon Lull la seva fama de geni misteriós i cabalístic; i l'encant de les seves faules i eximplis, manllevats a l'Orient; i la poesia dels seus transports quan parla amb Déu i amb Nostra Dona; i la frescor i la benignitat franciscana amb que evoca els aucells del cel i "els arbres florits i fullats" ombrejant "la bella prada per on decorre una bella aigua"...

En paratges així es plau en congregar Ramon Lull els personatges de les seves narracions: ermitans i cavallers i savis cortesos, com aquells que tan amistosament disputen sobre les respectives creences en el *Llibre del Gentil*, i dones allegòriques d'una casta bellesa, portant noms de virtuts, que semblen les parentes cristianes d'aquelles que més tard plasmarà a Florència el pinzell de Sandro Boticelli.

Sovint el simple títol del llibre ja és tot embaumat de poesia: *Llibre de Contemplació*, *Llibre d'Amic e Amat*, *Arbre de filosofia d'Amor*, *Llibre de Santa Maria*, *Llibre de Meravelles* o *Fèlix*, com també l'han anomenat, *de les Meravelles del Món*, escrit a París i departit en deu parts: Déu, Angels, Cel, Elements, Plantes, Metalls, Bèsties, Home, Paradís, Infern...

En el *Blanquerna*, vasta novella on l'utopia pren volada, exposa Ramon Lull tot un pla de reforma de la societat del seu temps, presentant com a models els pares Evast i Aloma en l'estament de matrimoni i el seu fill Blanquerna en els de religió i de prelacia, en l'apostolical estament i en vida ermitana, a la qual es retira

el protagonista després d'haver donat al món des del soli pontifici l'ordenament somniat per Ramon Lull.

Del caràcter i de la sublim bellesa del *Llibre de Contemplació*, anomenat amb justícia pel Dr. Torres "llibre príncep de les lletres catalanes", us donaran alguna idea aquests breus paràgrafs. Són extrets del llibre tercer, allà on Ramon contempla en les ocupacions dels homes: dels prínceps, dels clergues, dels cavallers, dels mercaders, dels llauradors, dels joglars.... Prenent-se guarda "de so que fan los pintors", s'exclama:

"Senyor loat, Senyor amat, Senyor remembrat en les nostres cuites e en les nostres tribulacions! Los pintors veem qui pinten les creus daur e dargent e de vermelles colors e de peres precioses. Mas no veg, Sényer, nengun pintor qui la creu pinte axí com vos la pintàs: car nengun pintor no veg que pinte creu de sa sanc ni de sa carn mateixa ni de ses làgremes, axí com vos, qui la pintàs del vostre gloriós cors e de la vostra sanc preciosa e de vostres làgremes misericordioses".

"Si los pintors fan els calzes dargent e daur formes e figures, lo calze que vos pintàs fo pintat en la creu de fel e de vinagre e de suja e de angoixosa mort"...

"Los pintors, Sényer, veem que pinten als prínceps e als hòmens rics, palaus e cambres e porxes e cases, daur e dargent e de diverses colors. Mas lo vostre palau e la cambra que vos agué en est món no ac altra pintura sinó de sol e de vent e de pluja; car altre loc no aviets on estiéssets si no defora los palaus e les cambres, en l'espai qui és enfre el cel e la terra".

I el que ja es perd en l'inefable són els versets deliquescents del *Llibre d'Amic i Amat* insert dins el *Blanquerna*, d'una poesia que sis-cents anys més tard veurem filtrar com una dolça vena en les estrofes d'un altre artista excels de la nostra llengua, Mossèn Jacint Verdaguer.

"Cantava l'aucell en lo verger de l'Amat, e venc l'Amic, qui dix a l'aucell:— Si no ens entenem per lenguatge, entenam-nos per amor: car en lo teu cant se representa a mos ulls mon Amat".

"Consiros anava l'Amic en les carreres de son Amat, e ensepegà e cahec enfre espines, les quals li foren semblants que fossen flors, e que son lit fos d'amors."

"Cantaven los aucells l'alba, e despertà's l'Amat, qui es alba: e los aucells finiren lur cant, e l'Amic morí per l'Amat en l'alba".

Quelcom sembla parlar-nos dins aquest verset darrer de les matinades cristallines de Miramar, l'indret paradisiac que perfuma amb els seus efluvis la darrera part del *Blanquerna* i que sembla encara avui tot impregnat del record de Ramon Lull. Hi ha allí dalt, a mig camí dels cims, l'humil ermita, voltada de bosc i de xiprers; més avall es dreça, aprop del camí, la capella de la Trinitat que en temps de Ramon ja hi era, i que el pare del qui us parla va restaurar fa més de mig segle, a despesa de l'Arxiduc

Lluís Salvador, de la família d'aquell emperador Rodolf d'Absburg que acollia Ramon amablement en el seu viatge a Alemanya.

La desolació de l'apòstol en els darrers anys de la seva vida s'exhala en els rims colpidors amb que plora la ruïna de les seves il·lusions en el *Desconhort* i en el *Cant de Ramon*:

Sóm hom vell, paubre, menyspreat,
no hai ajuda d'home nat
e hai trop gran fait emperat.
Gran res hai del món cercat,
mant bon eximpli hai donat:
poc són conegut e amat.
Vull morir en pèlag d'amor...

Res no és vingut a la fi del que es proposava, i fins el seu estimat Col·legi de Miramar veu desert i abandonat com un niu buit.

Un últim i únic desig, alimentat per ell constantment, resta encara a Ramon Lull: el de prendre martiri: *Vull morir en pèlag d'amor...*

I conta la Història com un dia d'agost de l'any 1314, als vuitanta anys passats de la seva vida, partia de Mallorca, acomiadat solemnement pels Jurats i el poble, i amb lletres de recomanació de Jaume segon d'Aragó pel rei de Tunis, posava proa a aquelles costes, on arribava feliçment.

I aquí en perdem una mica el rastre dins un dolorós misteri... La tradició antiquíssima diu que uns mariners genovesos el trobaven un jorn colgat de pedres en una platja de Bugia, que el recollien piadosament dins la seva nau i que hi espirava a la vista de Mallorca...

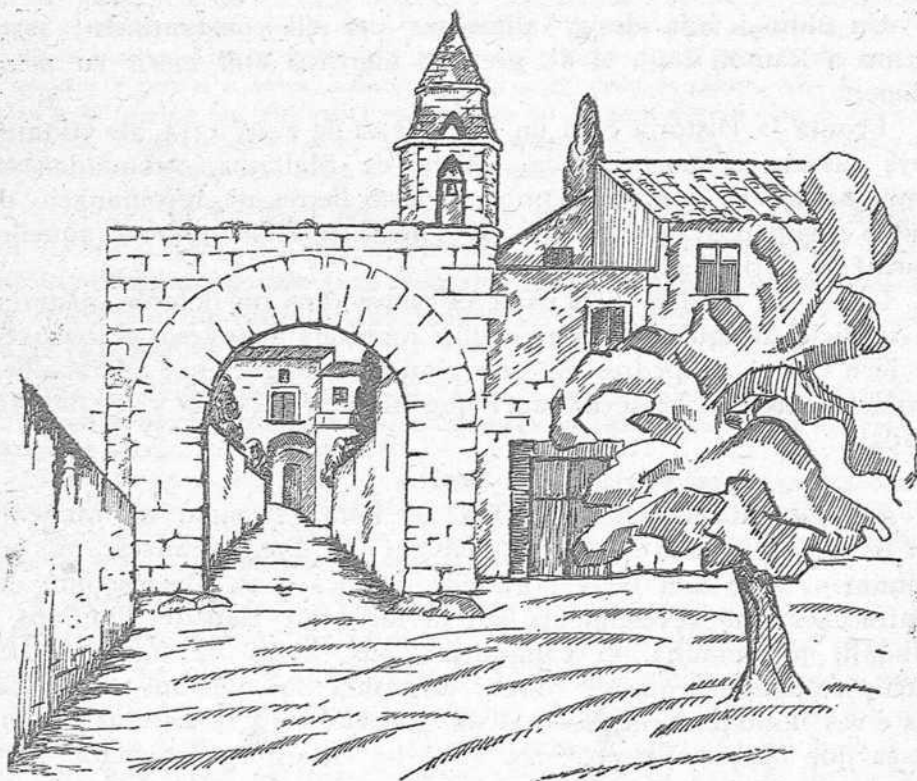
Si algun dia visiteu la capital de l'illa germana, no mancarà qui us acompanyi al temple i convent de Sant Francesc. Es un monument amb una bella portalada barroca, una superba nau del quatrecentes amb revestiments del divuit i un claustre lluminós i tranquil, que domina un campanar amb perfils de minaret. Les gràcils columnetes que el volten, el germà Sol banyant-ne els violers i les llimoneres, la silueta d'algun novici vora la cisterna d'aigua fresca que ocupa el centre, tot hi té un encant de simplicitat franciscana.

Dins l'església vastíssima, quasi ocult en la penumbra d'una capella de l'absis, vora un modest altar plateresc dedicat a Nostra

Dona de la Sapiència, hi ha un sepulcre gòtic, on una mà destra ha florit d'àngels la pedra, llavorant-la bellament, entorn d'unes carteles amb els set noms del Trivi i del Quadrivi. Damunt d'aquest sòcol allegòric, al qual manquen les estàtues, hi ha una urna d'alabastre amb la bella imatge jacent de mestre Ramon Lull.

Quan sereu davant d'aquest sepulcre, penseu que allí reposa per sempre dels seus treballs el català més gran que ha vist la Història, el més universal de tots els nostres homes, el que ha donat més glòria a la nostra llengua, el que ha apuntat més alt i més enfora.

MIQUEL FERRA

Entrada actual del que fou en temps de Lull monestir ciscercienc de La Real.
Dibuix de J. A. Fuster Valiente.

Dues crisis en la vida de Ramon Lull

A MOSSÈN SALVADOR Galmés

SEMPRE ha cridat l'atenció la vida circumstanciada dels grans homes, amb les seves fortes embranzides, crisis i defalliments. Quan es tracta d'una primera figura no hi ha res que no exciti l'interès de l'erudit, del crític o del psicòleg. Tractant-se de Ramon Lull l'atenció i l'interès pugen de grau. Aquest fet ens ha mogut a fixar-nos en una crisi que sofrí a Gènova durant els anys 1292 i 93,—crisi poc coneguda, encara que discutida i fins i tot negada en part per un gran crític i comentarista—i relacionar-la amb la del *Desconhort* (1295).

Les dues són al nostre entendre les més intenses que travessà Ramon, descomptant la de la conversió (1263?) que ofereix característiques pròpies i singulars. Les dues són crisis depressives “de llanguiment” i obeeixen en el fons a les mateixes causes.

LA GRAN DEPRESSIÓ DE GÈNOVA (1292) (1)

De la importància d'aquesta crisi, n'és prova el deteniment amb que en parla la *Vida Coetània*, en general tan resumida i compendiosa. Aquest fet produeix estranyesa a l'erudit comentarista de Ramon Lull, P. Pascual, el qual nega autenticitat a les circumstàncies que acompanyen al passatge, basant-se en altres raons d'ordre històric, teològic i moral, i així resumeix dient: “Las referidas equivocaciones, inverosimilitudes e inconsecuencias que se notan en esta relación del Coetáneo me hacen más firme el pensamiento de que todo esto es interpolación o añadidura que se puso en este escrito de la vida de Raymundo poco después de haberlo dado el autor a la pluma”.

(1) 1292 i no 1293, ja que consta documentalment que a mitjan setembre de 1293 i en el port de Tunis començà la *Taula General*, i les incidències que travessà R. Lull així com la naturalesa de la malaltia que sofrí demanen un plaç de temps més llarg. La depressió deuria començar a la tardor de 1292, es mantindria durant l'hivern i la primavera de 1293 per acabar a començaments de l'estiu, passada ja Cinquagesma.

Molt greus són aquestes paraules i més tractant-se d'una Vida coetània única, en la qual han begut tots els biògrafs del Reverend Mestre; Vida, per altra banda, perfectament d'acord amb les referències autobiogràfiques extretes dels llibres de *Contemplació*, *Blanquerna*, del *Desconhort*, etc. com fa notar el mateix P. Pascual en el pròleg de la seva *Vida del Beato Raymundo Lulio* en dir: "todo esto servirá para asegurar la verdad de la vida del Beato Lulio que escribió un autor anónimo y coetáneo..."

De no ésser així aquesta Vida hauria estat impugnada pels mateixos deixebles de Ramon Lull al poc temps d'haver estat coneguda i no hi ha cap notícia en aquest sentit; així és que per molt que li costi al P. Pascual donar per autèntic el passatge de referència, més ens costaria a nosaltres donar-lo per apòcrif, ja que figura tant a la versió llatina com a la catalana. Si el passatge està minuciosament especificat, també n'hi ha d'altres que ho estan, com per exemple els dos viatges a Bugia; i si el venerable monjo de La Real troba incongruents les circumstàncies que l'acompanyen és això matèria opinable, com després es veurà (1).

El passatge, un dels més interessants de la *Vida Coetània*, textualment diu així: (2)

E com fos arribat en Gènoua, tentost fonch diuulgat que ell volia pessar en

(1) Aquesta és també la manera de veure de Mn. Riber, el qual en la seva captivadora *Vida de Ramon Lull* diu: "Mes les raons que dóna—(el P. Pascual)—no ens convençen, ans al contrari ens sembla percebre en la narració de la malaltia misteriosa, contada tan fil per randa, l'indubitable accent i l'emoció sincera d'un dictat de Ramon. *Ai posteri l'ardua sentenza...*".

(2) Hem cregut oportú transcriure també el text llatí, del qual és traducció—i molt lliure per cert—el text català: "20. Cumque apud Ianuenses cito divulgatum esset quod Raymundus iam venerat ad transfretandum in terram Sarracenorum causa convertendi eos ad fidem Christi, si posset, multum edificatus est inde populus, sperantes, quod Deus per ipsum aliquod bonum notabile faceret apud ipsos scilicet Sarracenos Audiverat enim Ianuenses, ipsum Raymundum port conversionem ipsius ad penitentiam recepisse in quodam monte divinitus scientiam quandam sanctam pro conversione infidelium. Sed cum Dominus sic Raymundum tanto gaudio populi, quasi quidam diluculo, vissitasset eundem temptatione gravissime subito cepit probare; nam cum ad transfretandum, sicut pretangitur navigium et alia parata fuissent omnia, librique sui in navim cum necessariis aliis introducti, venit ex quibusdam occasionibus sibi tanquam fixum quid in mente, scilicet, quod, si ipse transiret ad Sarracenos, illi mox eum in adventu suo trucidarent, vel ad minus carceri perpetuo manciparent. Quare Raymundus timens pelli sue, sicut, in passione quondam Domini sanctus Petrus apostolus, oblitusque sui propositi supradicti, quo scilicet mori pro Christo statuerat in convertendo ad cultum eius infideles, Ianue, quodam detentus inerti timore, remansit, sibi ipsi, forsitan ne inaniter de se presumeret, permittente vel dispensante Domino, interim derelictus. Verum recedente iam de Ianua predicto navigio Raymundus mox super hoc, quod ipse sic enormiter remanendo dedisset populo scandalum contra fidem in desperationem penitus incidit, estimando certissime, se propter hoc a Deo fore dampnandum; propter quod tactus est tanto dolore cordis scilicet in corpore febricitando gravissime egrotavit, sicque apud Ianuam languens diutius nec alicui causam sui doloris aperiens, fere ad nichilum redactus est.

"21. Denique adveniente die sancta festi Pentecostes fecit se portari seu duci ad Fratrum Predicatorum ecclesiam cumque fratres audiret hymnum "Veni Creator" cantantes, ingemiscens ait intra se: "Ha nonquid non Spiritus iste Sanctus me posset salvare?" Sicque debilis ductus seu portatus in dormito-

Barbaria, e deffet lo poble hauria confiansa que nostro senyor Deu faria grans meravelles per mans de aquell, com haguessen hoit que nostro senyor lauria inspirat en certa montanya; e deffet stant ell en aquest sant preposit, com hi hagués ja cert pessatge per Barbaria e lo dit Reuerend mestra ja hagues recullits los seus llibres, sobreuench li una temptació molt fort, car lo seu enteniment li dicta axí reyalment com si ell ho ves que encontinent que ell fos en Barbaria sens leixar lo disputar ne preycar, los moros lo allapidarien o almenys lo metrien en càrrec perpetual, de la qual cosa hac gran temor lo dit Reuerend mestra, axícom se lig de mossenyer sent Pere; e deffet lo dit Reuerend mestra per aquesta temor romàs aquella veguada, forse inspirat per nostro senyor al qual lauors no plagué.

E com la fusta se fonch partida, contrària temptació repres lo dit Reuerend mestra, stimant que per aquell gran peccat nostro senyor lo dampnaria, e duptant se que no hagués dat scandil al poble contra la fe quasi vench en punt de desesperació e hac tanta dolor dins la sua ànima que axalla de part de fora e caygué en una gran malaltia, en la qual stech per gran temps que jamás a negun no vol-

rium Fratrum super quemdam lectum ibidem se proiecit; dumque sic ibi iacens sursum respiceret, vidit in ipsius domus cacumine lucem quandam parvulam, quasi stellam pallidam, auditque de loco stelle vocem que sibi talia verba dixit: "In ordine isto posset salvari". Sicque Raymundus mittens pro fratribus illius domus eorum habitu mox indui petiit; sed fratres propter prioris absentiam hoc facere distulerunt.

"22. Reversus igitur Raymundus in hospicium suum reduxit ad memoriam quod Fratres Minores Artem, quam sibi Dominus dederat in monte, plus peracceptando dilexerant, quam Predicatores prefati. Quamobrem sperans, quod ipsi Fratres Minores efficacius Artem predictam ad honorem domini Jesu Christi, et utilitatem sue Ecclesie promoverent, cogitavit, quod ipse dimissis Predicatoribus intraret Ordinem Fratrum Minorum. Dumque hoc ipse mente tractaret, apparuit iuxta ipsum quasi pendens in pariete cingulum sive corda una, quali se cingut ipsi Minores; dumque super hac visione vix esset ad horulam consolatus respiciens a longe supra se vidit lucem illam, sive stellam pallidam, quam ipse, sicut predictur, apud Predicatores iacens in lectulo prius viderat, auditque illam stellam veluti comminando dicentem sic ei: "Nonquid non dixi tibi, quod tu in Ordine solummodo Predicatorum Fratrum posses salvari; vide ergo, quid feceris".

"23. Raymundus igitur considerans hinc sui dampnationem, nisi ipse cum Predicatoribus, hinc Artis et librorum, quos fecerat, perditionem, nisi ipse cum fratribus Minoribus moraretur, elegit (quod erat supermirabile) dampnationem sui ipsius eternam potius quam Ars predicta. quam noverat se recepisse a Deo ad multorum salvationem et Dei honorem precipue, perderetur. Et sic non obstante reclamatione stelle predictae, misit pro gardiano Fratrum Minorum, a quo petiit eorum habitum sibi dari, quem sibi gardianus daturum se concessit, quando ipse propinquior foret morti.

"24. Raymundus ergo licet desperans quod Deus ipsum salvare vellet, voluit tamen, ne vel a Fratribus aut a populo hereticus crederetur, confiteri superficialiter, testamentumque condere, quod et fecit. Cumque corpus Christi sacerdos ad suam presentiam attulisset, ac illud ante faciem Raymundi recte stans eidem conferret, sensit ipse Raymundus quasi per impulsus manus cuiusdam hominis faciem suam, quam tunc reetam tenuerat, ad dextrum suum humerum retorqueri, videbaturque sibi, tunc a sacerdote oblatum transigendo in oppositum scilicet ad humerum suum sinistram talia sibi diceret: "Penam condignam patieris, si tu me sic nunc susceperis". Sed Raymundus firmus in hiis que apud se supra decreverat, videlicet se prius eternaliter velle dampnari, quam per malam famam sui periret Ars ad honorem Dei et salvationem multorum revelata, sensit iterum velut manum hominis suam adhuc versam faciem retorquere ad rectum; in qua etiam rectitudine videns tunc corpus Domini in manibus sacerdotis mox in terram de suo lectulo corruit, osculatusque est pedem ipsius sacerdotis; sicque tunc corpus Christi suscepit, ad hoc quod ipse saltem sub tali devotione ficta salvaret Artem predictam. O mirabilis temptatio! seu potius, ut videtur, divine probationis dispensatio! Abraham patriarcha contra spem olim in spem credidit, iste vero Artem seu doctrinam, per quam multi converterentur ad intelligendum ac amandum et colendum Deum, prope salvationi constanter preferens, velut sol nube tectus, dum nichilominus ardens in se, sub quadam sue mentis obumbratione de Deo modo mirabili desperando, Deum et proximum propter Deum infinitis plus quam se ipsum diligere probatus est, ut evidenter colligitur ex predictis".

gue descobrir la causa de la sua malaltia. E venint la festa de Sincogesma, lo dit Reuerend mestra axí malalt com era se feu portar a la església de mossenyer sent Domingo, e com cantassen aquell sant ymne qui diu "Veni creator spiritus" gira lo seu enteniment alt vers nostro senyor e ab làgremes cordials suplical que per sa gran benignitat li perdonàs aquell ten gran deffalliment, e deffet com laguessen posat dins lo dormidor en una cambra, continuant lo dit Reuerend mestra la sua alta oració, remirant en lo traginat de la dita cambra vahé una llum patita axicom una stela, de la qual isqué una veu la qual li dix tals paraules: "en aquest orde te deus saluar". E tentost hoydes aquestes paraules lo dit Reuerend mestra tremès als frares que li vestissen labit de mossenyer sent Domingo. La qual cosa los frares no gosaren fer, com lo prior no hi fos. E com lo dit Reuerend mestra sen fos tornat a la sua posada redohili a memòria com los frares menors hauian pus acceptable lart que nostro senyor li hauia inspirada que no los frares prehicadós, e per assò pensa que, lexada lorde de sent Domingo, prengué labit de mossenyer sent Francesch; e com aquestes cosas ell pensàs, vae sus en la paret prop dell una corda o sinyell de mossenyer sent Francesch, e com per spay de una hora ell hagues pensat en aquestes cosas, mirant en alt ell vahé aquella llum matexa la qual hauia vista a prehicadós e hoi la veu matexa que quasi manassant li dix; "e no te dit que solament en lorde de preycadós te pots salvar. Veges donchs que faràs". La qual cosa com lo dit Reuerend mestra hagues hoyda, pensant en simatex que si ell no entraue en lorde de Frares menors que los seus libres se perdrien, e vabent daltra part la veu de la stela que sino entraua en lorde dels preycados nos saluaria, fonch posat en gran angústia, e apres lonch pensament elegí que mes valia ell tot sol esser dampnat que si aquella art ab la qual molts sa porian saluar totalment se perdia; e no obstant la paraula de la stela, tremes tentost per lo guordià de frares menors e demanali labit del gloriós mossenyer sent Francesch, lo qual li promateran adon[ar] tentost que fos pus acostat a la mort, e jatsia lo dit Reuerend mestra cregué que nostro senyor no li volgués perdonar, emperò per no donar mal eximpli de simatex al poble que no morís verteder catòlich volgue fer orde de christià. E com lo sacerdot li hagués aportat lo cors preciós de Jhesuchrist e stant dret deuant ley volgués liurar, senti lo dit Reuerend mestra que per forza li giraren la cara a la part sinestra, e aximatex lo preciós cors de Jhesuchrist li dona de parer que pessàs tembé al costat squerra dient li tals paraules "pena condigna sostendràs si axí en la forma que stas me vols rebre". Mes lo dit Reuerend mestra stant ferm en lo seu preposit amaua més ésser dampnat ell tot sol que si la sua art ab la qual molts se podian saluar se perdia, e sentint altra veguada per forza girar la cara a laltra part drete tenint nostro senyor deuant leuas del llit e gitas bocha terrosa besant los peus del sacerdot, e ab aquesta ficta deuoció demunt dita, lo dit Reuerend mestra combregua. "O, diu hun Doctor, marauellosa temptació! Abraam patriarca contra tota speransa fia en nostro senyor, e hac speransa; e lo dit Reuerend mestra Ramon elegí pustost ell sol ésser dampnat que si la sua art ab la qual molts se porien saluar se perdia, entant que hauem a dir que amana mes son prohisme que simateix.

Aquest passatge queda completat i arrodonit amb la versió que'n dóna el mateix Ramon Lull en l'*Arbre de Sciencia*—branca eviternal de l'arbre exemplifical,—tan ple de referències autobiogràfiques, i que jutjam de gran interès transcriure. Diu així:

“Recontas, dix Ramon, que era un home peccador e qui molt amava les vanitats d'aquest món, per raó de les quals havia fet a Déu molts desplaers.

Esdevençse que Deus volc usar en aquell home de gran misericòrdia, e donali gràcia que conec son falliment, e longament estec en procurar la honor de Déu ab tot son poder. Esdevençse que aquell home fou malalt longament e de molt greu malaltia; e per ço que en esta vida Deus lo ponís fortment, sofferí quel demoni lo posàs en desesperança, en tant que aquell home se desespera de la misericòrdia de Déu membrant sos grans pecats e la gran justícia de Déu, mes que la sua gran misericòrdia. E per açò la gran amor que solia haver a Déu perdé e per açò car era desesperat, si matex desama, e car tots jorns creia morir per la gran malaltia que havia; ymaginava les penes d'infern en les quals creia estar eviternament, e afermava la sua dampnació pus assertivament que lome qui te lo pa en la ma e ha creença que menuc. Emperò algun lum poc havia d'esperança en nostra Dona per rao de un llibre que havia fet per la sua amor, en lo qual libre molt la loava. Aquell home ymagina tan longament les penes de infern, que com fo guarit vijarès li fo que y fos estat, e moltes condicions e secretes d'infern li foren revelats en la sua malaltia. Dementre que en axí estava malalt e desesperat un dia s'esdevenç que un gat pres deuant ell una rata, la qual deuant ell aucís e menja; e aquell home, per la gran tristor en que estava e per la paor que havia de les penes infernals e eviternals, desira ésser aquella rata que'l gat menjava, dient que maleit fos lo seu esser humà qui tan grans penes e tan durables esperava”

La crisi de Gènova fou doncs «una gran malaltia», una llarga i greu malaltia. Durant aquesta malaltia Ramon Lull *deHirà* i sofrí *aHucinacions*. AIlucinacions d'ordre visual: la llum «petita com una stela»—i auditiu-verbal:—«...de la qual isqué una veu...» Aquestes aIlucinacions juntament amb les *idees de culpabilitat, de dubte i de condemnaçió* el posaren en gran *angústia*.

Idees d'auto-acusació i expiació o condemnaçió, aIlucinacions i angoixa... ¿Quina és la *llarga malaltia* en la qual es presenten aquest estol de símptomes...? No se'n coneix més que una: la *melancolia ansiosa*.

La naturalesa psíquica de la malaltia vé corroborada per les paraules del Coetani, qui en comptes d'atribuir-li un altre caràcter fixant-se en una determinada regió del cos, dóna per bona aquella etiologia quan diu: «que jamés a negun no volgué descobrir la causa de la sua malaltia...», extrem característic també dels melancòlics, que es resisteixen sempre a comunicar la falta o pecat, (real o inexistent) al qual atribueixen el seus sofriments.

Tenim, doncs, motius seriosos per creure que Ramon Lull patí en 1292 i començaments del 93 una intensa crisi de melancolia ansiosa. Aquesta psicosi es dóna preferentment en els homes de constitució ciclotímica, com ho era la de Ramon Lull segons n'és prova la seva ossamenta, talla i temperament. (No podem entre-

tenir-nos ara en aquest aspecte, del qual pensam tractar en altra ocasió).

Sentat l'extrem que la "malaltia misteriosa" fou una crisi melancòlica, tot s'explica i desapareixen aquelles incongruències que feren adoptar al P. Pascual una posició tan atrevida.

La raó que degué pesar més en la consciència del monjo cistercienc fou d'ordre moral; així es desprèn de les seves paraules: "Porque el Coetáneo queriendo ponderar una acción heroica de Raymundo, lo cuenta con tales circunstancias que si se atiende a sus palabras materiales y no a lo que intentó decir, parecen unas faltas muy graves". I com que, per altra banda, Ramon Lull en el *Desconhort* proclama no haver caigut "a scient en null peccat mortal" en dedueix el P. Pascual la falsetat de la relació del Coetani. Enfocada la qüestió des del nostre punt de vista és manifesta la irresponsabilitat i per tant no hi ha lloc a parlar de culpabilitat. En canvi, les paraules *a scient* reforçen la nostra tesi.

Un altre extrem que argumenta el P. Pascual en contra de la versió de la Vida Coetània és l'ordre de prelació dels fets, ja que en aquesta es llegeix que la temptació precedí a la malaltia i ell afirma que a la malaltia sobrevingué la temptació. El monjo de La Real vol basar-se en la relació de l'Arbre exemplifical abans transcrita, i deim vol basar-se perquè d'aquest document no se'n treu cap conseqüència quant a la prelació. (1) I més avall resumeix: "Digo pues que es moralmente cierto que no cayó Raymundo en dicho pecado—(de desesperació)—ni por el referido temor dejó de ir a los moros con la nave que había resuelto, sino por la enfermedad que estando en Génova le sobrevino".

"*Sinó por la enfermedad que estando en Génova le sobrevino...*" Aquesta sí que ens sembla una gran veritat, i no precisament en el sentit que vol donar-li el P. Pascual sinó en el que tractarem d'explicar: Sabut és que la melancolia no comença pels símptomes fàcilment acusables pels profans—l'estat gàstric, l'autointoxicació i l'amagrimient veuen més tard i es manifesten en tota llur plenitud en el període d'estat,—en canvi existeixen diversos símptomes precursors, de difícil interpretació pels no especialitzats, entre els quals assenyalen els autors com a principals la fatiga general i la manca de coratge. Aquest era precisament l'estat en que es trobava Ramon

(1) Més tost se'n desprèn la simultaneïtat: "Dementre que en axí estava malalt e desesperat..."

Lull quan tengué lleguda d'embarcar cap a "Barbaria", i amb coneixement de causa opinam que quan a Ramon li sobrevingué la temptació i el temor, ja no es trobava bé, ja la melancolia havia fet presa d'ell. Així, en aquest nou sentit entenem nosaltres aquelles paraules del Coetani "car lo seu enteniment li dicta així realment com si ell ho ves que... los moros lo allapidarien", eufèmica manera d'explicar el seu deliri.

Allunyat el perill que ell imaginava, donat que "la fusta se fonc partida" no s'allunyà en canvi el malestar que sentia, sinó que, progressant l'estat melancòlic, apareixeren les idees d'auto-acusació i expiació, amb la corresponent temor de les penes eternes.

Fou aleshores quan "la dolor exalà de part de fora i caigué en una gran malaltia", es a dir, s'instaurà el període d'estat amb totes les seves concomitàncies orgàniques greus en el qual "stech per gran temps".

Heus aquí com les dues versions no es contradiuen sinó que lliguen perfectament una amb l'altra. No fou primer la temptació que la malaltia, ni la malaltia abans que la temptació, perquè abdues foren simultànies i una d'elles manifestació de l'altra. Aquesta simultaneïtat està acusada repetides vegades pel Coetani com farem notar més avall.

¿Quin temps estigué R. Lull baix les urpes de la melancolia ansiosa? No és possible delimitar-lo amb justesa, però tractant-se d'una malaltia de curs llarg, que acostuma durar de tres o quatre mesos en amunt i no essent rares les melancolies pre-senils que duren encara més temps—a vegades anys—podem establir un terme mig de set o vuit mesos.

La crisi fou molt greu, arribant el malalt a les mateixes portes de la mort ("in mortis januis"). Aquest perill es deuria probablement a la forta intoxicació i a la gran debilitat, conseqüència de la inanició, ja que els melancòlics senten gran repugnància a ingerir aliments i si no fos per l'alimentació artificial emprada avui sistemàticament en els casos greus, serien molts els qui moririen per aquell motiu.

De quina seria l'espantosa tristesa i l'angúnia de mort que rosegava el cos i l'esperit de Ramon Lull, ens en parla ell mateix en el passatge de l'*Arbre de Sciencia* abans esmentat, "car tots jorns creia morir" i estava tan convençut que s'havia de condemnar "pus assertivament que lome qui te lo pa en la ma e ha creença que menuc..." Per això, aquell dia que davant d'ell un moix caçà i se menjà una rata, ell "desitja ésser aquella rata que el gat menjava..."

Aquesta *tristesa activa* específicament caracteritzada pel *dolor moral* és la més crudel de les tristeses, en contraposició de la *tristesa pasiva* on l'element dolor és confusament percebut (Dumas), i on els símptomes destacats són la depressió, la resignació i l'abúlia; "la tristesa activa es conscient d'ella mateixa" (Rogues), "el dolor moral tendeix a limitar el camp de la consciència i esdevé la *idea dolor* de Schüle". D'aquí la tanatofilia, el desig de la mort com a única esperança de lliberació.

Però la melancolia no ateny sempre el mateix grau, i de la mateixa manera que un fort mal de caixal acusa els seus paroxismes separats per períodes de dolor menys accentuat, així també la depressió melancòlica presenta les seves oscil·lacions. I en un d'aquells períodes arribà Cinquagesma i R. Lull es fa portar a l'església dels Predicadors. Allà sent els frares que canten l'himne del dia: *Veni Creator Spiritus* i en el seu interior gemega "¡Ai! I no podrà salvar-me aquest Sant Esperit...!". Aquí sembla que comença a iniciar-se la milloria: la certesa evident de condemnaació cedeix el pas a una incerta esperança de salvació. Ramon Lull posa en dubte el seu deliri i això és una senyal que s'acosta el guariment.

Apareixen noves circumstàncies, la *idea dolor mort i dampnació* ja no omple el camp de la seva consciència, i sota l'accidentalitat de diverses al·lucinacions va adquirint relleu la possibilitat de salvar-se. "En aquest orde te deus salvar". Des d'aquest moment el síndrome melancòlic anirà retrogradant i la forta depressió afectiva serà substituïda per elements intel·lectuals. Dins aquell cervell capgirat sorgeix un procés de racionalització: Ramon Lull compara i sospena els avantatges i inconvenients de professar a l'ordre de Predicadors o a la de Menors. Aquí se li presenta un terrible dilema: si no entra als Menors, els seus llibres i amb ells la seva Art es perdran, però si no professa als Predicadors es condemnarà la seva ànima. Aquestes idees contraposades s'apoderen del seu esperit i no el deixen reposar. Es la "tensió polar" del "doble pensar" (Steckel), característic dels estats d'ansietat. Finalment, després de grans cogitacions "elegí que més valia ell tot sol esser dampnat que si aquella art ab la qual molts sa porian salvar totalment se perdia", i demanà l'hàbit "del glorios mossenyer sent Francesch".

Aquesta decisió, el mateix que l'actitud del Coetani qui, un poc més avall, esclama "o mirabilis temptacio etc." escandalitzà al comentarista de La Real, ja que sembla que volgué ponderar tant una acció heroica de Ramon que li fa preferir l'amor al proïsme

a la seva pròpia salvació. Per destruir aquest passatge es copiosa l'argumentació, al nostre judici innecessària, com deiem al començament.

El que ens interessa aquí és la psicogenèsia: ¿Per què li vingué a Ramon la idea de fer-se frare? ¿Per què s'entaulà el dualisme contraposat entre les dues ordres? ¿Per què una vegada acceptat aquest escollí la solució més heroica?

La primera pregunta no ofereix dificultat. Un pobre malalt qui delira i sofreix es portat a una església conventual el dia de Cinquagesma. ¿Que té d'estrany que, suggestionat pel medi que l'envolta, mancat de lucidesa i esperit crític concebi el pensament de fer-se frare?

El segon punt ja mereix més atenció: Ramon Lull coneixia bé les dues ordres mendicants i havia rebut gran distinció per part d'elles a l'ésser invitat a assistir als seus Capítols Generals (1). Ambdues l'havien escoltat amb gran interès, però sembla que dels Menors n'havia rebut més proves de consideració, especialment des que el seu General, Gaufredí, examinà i aprovà la seva Art i doctrina donant-li credencials per poder-la ensenyar als menors que la volguessin aprendre. "Sembla que Ramon, en el subdeliri de la febre, pressentia la persecució que s'havia de desencadenar damunt els seus llibres de la banda dels Frares Predicadors", exclama Mn. Ribber emportat pel seu temperament poètic. ¿Hauria rebut potser alguna crítica o menyspreu per part d'algun frare predicador? Tot és possible, però no en sabem absolutament res.

No obstant, si el subconscient que guaita indefectiblement en tot deliri respon sempre a qualche realitat, cal suposar que el motius existiren encara que restin desconeguts.

Quant a l'actitud de Ramon davant aquella angoixosa sollicitació, no fa més que revelar-nos la nobilíssima textura del seu cor. Conegut de tots és el dualisme espiritual que viu a dins nostre; d'una part les forces instintives, l'avidesa i l'egoisme; de l'altra la raó, la força de les creences o el sentit de la realitat social. Quan la raó no exerceix el seu control per influència del vi, de la febre o de la malaltia, apareix l'home tal com és, sense fre ni mesura que el contengui, ple d'animalitat i lliure de prejudicis (In vino

(1) En efecte, Ramon Lull havia assistit ja a tres Capítols generals de Predicadors: el de Montpeller (1283), el de Bolònia (1285) i el de París (1286). També havia assistit als Capítols generals de Menors celebrats a Montpeller (1287) i a Rieti (1289). Li faltava encara assistir al d'Assís (1295) per poder dir en el *Desconhort*: que havia estat a tres capítols de Predicadors i a tres de Menors. (*Desconhort*—XIV).

veritas). Però Ramon no cau dins la regla general; el seu cor està tan lluny de l'egoisme, tan inflammat d'amor de Déu i dels homes que no pensa en ell. Si hagués posseït aleshores el domini de la raó, aquesta li hauria aconsellat: Estima Déu per damunt totes les coses, i el proïsme com a tu mateix. Però, com que en aquell moment no governa la raó sinó el seu cor i el seu cor ama el proïsme més que no a si mateix, prefereix ell sol ésser condemnat perquè els altres se salvin "Això és ben lullia; això és irrefragablement lullia" (1).

Però tornem a prendre el fil del passatge: Si l'esperit s'aclaria, el cos s'anava fonent per moments i els deixebles i amics del Reverend Mestre temeren per la seva vida i així segurament l'advertiren. Aleshores Ramon Lull es confessa, fa testament i combrega, tres actes que, de no haver-se iniciat la milloria, no hauria pogut realitzar.

El guariment no es feu esperar gaire temps, i es presentà de sobte, com es costum en les psicosis maniaco-depressives. La *Vida Coetània* és diàfana a l'explicar aquest punt, però com que la versió catalana difereix aquí bastant del text llatí hem volgut transcriure les dues versions paral·lelament.

L'estudi del text llatí i el seu coteig amb el català són molt profitosos:

25. Dum igitur adhuc Raymundus sic corporis et anime gravi langore detineretur, pervenit ad eum rumor, quod galea quedam stans in portu se paraverat ad transseundum in Tunicium. Quo audito ipse quasi gravi sompno evigilans se mox in eandem navim cum libris suis fecit portari; sed amici sui videntes eum in mortis januis existentem, sibi compatiētes, ipsum etiam invitum de navi, quo multum doluit, extraxerunt. Verumptamen Raymundus longe post iterum intellecto, quod quedam navis alia, quam Ianuenses vulgariter barcam vocant ad predictam civitatem seu regnum Sarracenorum, scilicet Tunicium, se parasset ituram,

Dementre donchs que lo dit Reuerend staue axí congoxat de la sua malaltia, vench noua que una Galera se aparellaua per anar en Tunis, de la qual cosa alegrantse molt lo dit Reuerend mestra feu se aportar amb los seus llibres dins en la Galera, mes los seus amichs veents ell star en ten gran malaltia forsarenlo de romandra, de la qual cosa hac gran dolor lo dit Reuerend mestra; mes com *apres pochis dies* una barcha se aparellàs danar al dit loch matex de Tunis, contra voluntat dels dits seus amichs se feu dins la dita barcha aportar ab lo que hac master e tentost a instància sua feren vela e axiren del port per so que no

(1) Riber, *Vida i actes*.

fecit se cum libris et aliis suis necessariis contra amicorum suorum voluntates et consilia in illam barcam deferri; moxque cum naute de portu exeuntes inciperent navigare, Raymundus spem conscientie, quam sub obnubilatione supradicta se crediderat amisisse, subito letus in Domino sancti Spiritus illustratione misericordie recuperavit una cum sui corporis languidi sospitate, in tantum, quod ipse infra dies paucissimos, mirantibus cunctis qui secum venerant, et etiam semetipso, sensit se in adeo bono statu mentis et corporis, sicut antea fuerat in tota preterita vita sua."

fos embargat altra veguada per sos amichs.

E pensant lo dit Reuerend mestra que ell era ja en lo camí per anar en Barbaria, so que tant hauria desijat, perdé lo remordiment de consciència com altra veguada no hi era anat, e vench una ten gran leticia en la ànima que dins molts pochs dies ell fo axí disposat en la sua persona com may fos stat, de la qual cosa sa marauellaren fortment aquells qui ab ell venien...

Ressalten en primer terme les diferències entre les dues versions, no ja quant a la forma sinó fins i tot contraposant determinada circumstància (*longe post i apres pochs dies*).

Queda corroborada aquella simultaneïtat que abans esmentàvem (*sic corporis et anima;... illustratione misericordie recuperavit una cum sui corporis*).

S'estableix clarament el caràcter de malaltia psíquica (*gravi sompno evigilans; bono statu mentes et corporis*).

Finalment, demostra que el traductor volgué desfigurar el text original. Sembla palesa la intenció de treure el caràcter de malaltia mental a l'episodi de Gènova.

DESCONHORT (1295)

Si la crisi de Gènova fou "una greu malaltia" on la commoció orgànica i el deliri anaren de bracet, la crisi que originà el *Desconhort* fou predominantment psicològica.

El desnivell entre l'immens treball realitzat per Ramon durant els darrers trenta anys i l'escàs rendiment obtingut el dugueren a una gran postració. "Aquest és lo Desconhort que mestre Ramon Lull feu en sa vellesa, com viu que lo Papa ne los altres senyors del món no volgueren metre ordre en convertir los infeels" Sols baix l'influència d'una gran depressió podia ésser escrit aqueix preàmbul. Contava aleshores Ramon Lull una seixantena d'anys, edat en que els homes no es consideren vells; amb més motiu encara al segle XIII en que la vigoria racial era més acusada que

avui. No obstant, ell ja s'hi troba. Per altra banda, les paraules "no volgueren metre ordre..." ens semblen una mica dures.

No era aquesta la primera volta que Ramon tastava les acrituds de la indiferència o del menyspreu i ja coneixia per dolorosa experiència aquestes crisis de defalliment. "Un primer desengany sofrí potser abans d'escriure el L. de *Blanquerna*, davant la poca acceptació de l'Art *demostrativa* a la Universitat de Montpeller, vers l'any 1282; i en rebé un altre a París quan hi anà a *legir e comunicar la Art publicament... a la Scola de Mestre Bristold, canceller del... Studi*; tant que, *vista la forma del studi, anàse'n a Montpeller*, diu, amb eufemisme enigmàtic l'autor de la *Vida Coetània*". (1)

Un altre desengany donà lloc al *Llibre de Meravelles* (1288-1289), segurament a París "En tristícia e en languiment stava un hom en stranya terra..."

Però la crisi més intensa fou la del *Desconhort*. Ella sintetitza i explica totes les altres. El *Desconhort* és la expressió del contracop, la interferència entre el "romanticisme" de Ramon i la crua realitat que l'envolta.

S'ha repetit mantes vegades que si bé és veritat que l'home ha d'adaptar-se al medi si no vol sucumbir, és característica de les grans personalitats o dels genis la creació d'un medi favorable als seus ideals. No obstant, Ramon Lull malgrat la seva forta individualitat, no troba ni crea ambient propici, no reïx en la seva obra.

Després de l'intens dinamisme desplegat

adoncs en mon coratge hac tal concebiment
que anàs a prelats e a reis eixament
e a religioses per tal ordenament
que s'en seguís passatge, e tal preïcament
que ab ferre e fust e ab ver argument
se donàs de nostra fe tan gran exalçament
que els infeels venguessen a convertiment.

Veu que han passat trenta anys debades, els millors de la vida, sens poder arribar a la consecució del "gran negoci".

Ez eu aiçò tractant trenta anys ha verament
no ho hai pogut obtenir

Molt estimava Ramon els seus llibres: Acabam de resenyar com dins el deliri al·lucinatori de Gènova prefereix la dampnació abans

(1) Mn. Galmés. Pròleg del *Llibre de Meravelles* Els Nostres Clàssics. Barcelona.

que es perdi la seva obra. I en el *Llibre de Contemplació*, al tractar de la paor, llegim: "Si no fos Sényer que lo vostre servidor ha paor que no muyra enans que aquesta Art de Contemplació sia acabada, ja lo vostre sotsmès no agra paor de mort, pus que sab que a la mort no pot estorsre".

Però entre tots ells estima l'*Art general*, que creu inspirada pel mateix Déu:

—Senyor Déus gloriós! ¿ha el món tal martir
com aquest que sostenc con tu no pusc servir
car no hai qui m'ajut com pusca romanir
esta Art que m'has dada d'on tant de bé es pot seguir

En efecte, ell té gran fe en l'eficàcia de la seva Art:

Encara us dic que port una *Art general*
que novament es dada per do espirital
perquí hom pot saber tota re natural

Però la seva Art no és apreciada:

e tenc-la per perduda car quaix a hom no en cal

I els seus llibres resten inconeguts i oblidats:

mas si hom en mos llibres fortment estudiàs
e que per altre saber en res no los oblidàs
jo en fora conegut ¡mas com gat que passàs
tost per brases, los lligen...

¡Quanta tristesa per Ramon! Quin dolor pel seu esperit!

Ramon Lull encara havia de sofrir una altra humiliació, la de veure's tractat com a home anormal "fat i foll".

Aquell zel apostòlic qui el feu exclamar al final del *Blanquerna*,

"E doncs, que fan Preïcadors
pus amen tant en Déu fruir?
Ni que fan abats ni priors,
bisbes prelats, qui anantir
amen tant llurs possessiós?
Ni què fan reis, qui ab dormir
e ab haver
cuidon a paraís tenir
e Déus veser?

Topa amb l'ambient medieval mundà i epicuri que no sent altra pruaga que la de satisfer els objectius materials. La mateixa cort de Bonifaci VIII i el Sacre Col·legi es troben al davant de seriosos conflictes i problemes d'ordre polític que no permeten dis-

treure llur atenció. I una vegada més Roma no fa esment de Ramon. I Ramon gemega amb el cor ferit:

“e no ho tenen a re, ans s'en fan gabament
com si ho fes home fat qui parlàs follament...”

I a un altre lloc es lamenta:

no em volen ansir e tenen a nient
mi e mes paraules, com hom qui follament
parla e res no fa, segons enteniment

I altra volta se li obren les antigues ferides que temps abans li inspiraren la dolorosa estrofa:

Menors e mijans e majors
han plaer en mi escarnir,
e amors, làgremes e plors
e sospirs fan mos cos llanguir... (1)

Tres foren sempre els objectius de Ramon Lull i a ells restà fidel tota la vida. “Aquestes donchs tres coses fermament dins la sua pensa delliberades, ço és de posar la sua vida per honor de Jhesuxrist e de fer los libres dessus dits e de fer construir e edificar diverses monastirs axicom demunt és dit...” (2)

Aquest darrer objectiu va veure'l realitzat l'any 1276 en que el Papa Joan XX aprovà la fundació del Seminari missional de Miramar, bastit per la pietat i magnificència de Jaume II de Mallorca qui destinà que “tots anys fossen dats sinch cents florins d'or per llur sustentació...” (3)

A miramar sojornà Ramon per espai de dos anys “dedicat ferventment a escriure llibres, a conrar el seu seminari i a la pràctica integral de la virtut...” (4) “D'aquesta manera, amb paciència i amb mansuetut, en la fornall encesa de Miramar era forjada una arma novella de conqueriment dels infeels” (5) Al mateix temps la seva ànima tota inflamada d'amor inspirava les més belles mostres de sa ploma infadigable

Entre la vinya e el fenollar
amor me pres, fe'm Deus amar
entre sospirs e plors estar...

Com estimava Ramon Lull el seminari de Miramar ho pot

(1) Poesia “Senyer ver Deus, rei gloriós...”

(2) Vida Coetània

(3) *ibidem*.

(4) Galmés: Vida compendiosa.

(5) Riber. Vida i actes.

apreciar el qui llegeixi; las pàgines del *Blanquerna*, obra que a més del seu gran valor literari, representa la genuïna font autobiogràfica d'aquesta època de la seva vida.

El cenacle de Miramar representava la realització d'un dels seus objectius, el triomf de les seves aspiracions, que no eren l'esforç individual impotent per la seva mateixa migradesa, sinó el que podriem anomenar l'estandartització de la campanya missional, l'aplicació de la raó i de la tècnica a la conversió dels infeels.

Però la fundació de Miramar, per raons encara desconegudes va desaparèixer i quan Ramon escrigué el *Desconhort* ja no existia.

Una altra espasa que degué clavar-se punyenta en el seu cor!

—e haja'n consciència qui ho ha afollat!—

llegim com a únic comentari en l'estrofa LV.

!Trista liquidació de trenta anys de sacrificis, treballs i patiments! La indiferència davant dels seus llibres i de l'*Art general*, el qualificatiu d'home orat i foll i l'enrunament de Miramar, nineta de sos ulls... ¿Qui podria resistir-la en silenci?

Però encara no n'hi ha prou: Hi ha quelcom més greu que l'aturmenta. No és sol "tristícia" davant la inutilitat dels seus esforços marcits, sinó el *desconhort*, que vol dir angouxa.

N'ermità, tot dia em tenits en parlament
e no em lleixats membrar en mon angouixós turment

Angouixós turment! expressió exacta que compendia i resumeix l'estat de l'ànima de Ramon.

L'angouxa és sempre l'exponent orgànic d'un greu conflicte espiritual. Aquí l'angouxa és el fruit dels dubtes que el roseguen.

¿Quins són aquests dubtes?—La resposta vé donada pel mateix poema del *Desconhort*; el feliç acudit del diàleg entre Ramon i l'Ermità, permet a Ramon Lull vessar totes les seves inquietuds i preocupacions amb tota cruesa, sense llima que les suavitzzi. Gràcies a aquesta estratagema pueril podem avui conèixer les causes íntimes del seu *desconhort*: La seva obra és divina? L'*Art general* és inspirada per Déu? Si és divina, per què fracassa? I d'aquest fracàs, qui en té la culpa? És ell per ventura? Són els seus pecats la causa? Manca de discreció? Avarícia? Vanaglòria?...

Damunt tots aquests extrems versa l'interessant diàleg, que constitueix, psicològicament parlant, l'obra més interessant de Ramon Lull.

Impossible era seguir en aquell estat de desconhort: La naturalesa humana cerca *naturalment* la medicina escaient pels seus mals. I la medicina era en aquest cas la canalització, la sublimació del conflicte donant-li ressò exterior i categoria literària. Es a dir, la immortalitat.

I així va ésser: el desconhort psicològic engendra el *Desconhort* literari, el poema del *Desconhort*.

Per això Ramon Lull diu al començar:

Déu, amb vostra vertut, començ est desconhort
lo qual faç en xantant, per ço que me'n conhort

Bé diu Riber que "tots els qui han tengut algun naframent de cor i l'han rimat amb paciència, saben bé quin baume de consolació tenen els rims..." Però, a més, existeix l'afany d'immortalitat. Ben clarament l'expressa Ramon al acabar el poema:

Fenit és lo Desconhort que Ramon ha escrit
en lo qual l'ordenament del món ha dit,
e en rimes posat, per ço que no s'oblit...

JOAN I. VALENTI

EL JOGLAR DEL VALOR *

I

CINC aparicions celestials deixaven l'ànima de Ramon Lull comoguda i en gran temor, i encara aturaven sobtadament la mà, que en el recès de la cambra recollida i en la pau tranquila de la nit, escrivia la "vana e folla cansó", sempre començada i mai acabada, per la dama objecte d'"amor vil e fada" (1).

Mas plac a Jesucrist per sa gran pietat
que es presenta a mi cinc vets crucifigat
per ço que el remembràs e en fos enamorat (2)

Petrarca i Ausies March també havien de sentir la punyida de l'amor, per bé que terrenal, el divendres sant, diada en què la figura del Crucificat es projecta damunt els esperits amb la maina d'uncions secretes. El poeta valencià, en recordar més avant aquest trasmudament interior i la circumstància singular en que es realitzà, exclamava:

Amor, amor! lo jorn que l'ignocent
Per bé de tots fou posat en lo pal
Vós me ferís...

Ramon no mena a la fi el dictat eròtic, que després no conservava, i en el que glatiria l'esperit trovadoresc, votat al culte de la dona idealitzada. L'amor de Ramon devia ensenderar-se per camins més dignes d'ell i embrancar-se en els tres cants d'un poema grandiloqüent, de magnífica volada, de ressonàncies perdurables: "posar la sua vida per honor de Jesucrist e fer llibres e fer construir e edificar diversos monastirs" on fossen mostrades les llengües dels descreients.

Aquelles aparicions "de gran mansuetut, paciència e miseri-

* Introducció a un llibre en preparació.

(1) *Vida coetànla*

(2) *Desconhort*, cant II. *Poesies*, E. N. C. pàg. 74, Barcelona 1925.

còrdia" l'abismaven en seriosa meditació, alhora que era "enflamat e encès en la amor del Crucifix", (1) foc abrusador que es feia patent en grans desigs, un d'ells escriure "llibres uns bons e altres millors sucessivament contra les errors dels infeels".

La desillusió, que prest senyoreja Lull és la companyona obligada de les víctimes dels plaers: la que porta un raig de llum a l'enteniment encegat per calitges i fantasmagories enganyadores, força d'enlairament al cor, fins llavors perdut en el laberinte de mundanitat, vigoria i valor a la vida, passada en la vacuïtat.

El juglar lasciú era trasmutat en altre "que havia nom juglar de valor". (2) Esvaïda ja la fumassa de les alegries fàcils, la magnificència irreal que constitueix el viure del món elegant, que entenebreix la visió clara de les coses i no deixa veure el bé, Ramon és prou curós de prendre posicions en ferm en un terror voltat de serenitat i de veritat, des del qual, com des d'un cim alterós, li serà permès d'esguardar, per pròpia confusió alhora, el panorama de la vida que per ell s'escolà indefectiblement. I en contemplar-la tan follament tudada per l'afició immoderada a l'art de trobar, se'n plany adesiara amb accent de crua sinceritat en les planes dels seus llibres. "Tant s'es estès e escampat en mi peccat de luxúria, que tot m'ha perprès e comprès e en tot mi s'es mes" (3). "Luxúria fa fer cançons e dances e sons e voltes e lays als trobadors, qui per luxúria són loadors e cantadors. On, ¿que ls val, Sényer, loament de faysons, ni ajensament de paraules, pus que la obra per la qual són cantadors és tota plena de pudors e d'orrees e de sutzetats?" "En tot lo món,—s'exclama—no veg ninguna art tan vil com art de juglaria; e assò esdevé per so car los juglars son los pus enujosos homens els pus proxòvols els pus mentiders els pus reprenedors que neguns homens que sien en tot lo món... Si los homens Sényer se prenién guarda del mal que s' segueix per los juglars e per los trobadors, ni com lurs cantars e lurs estruments contenen vils obres e de poc profit, ja no serien los juglars ni ls trobadors tam be acullits ni tam be emparats com són".

I així, en repassar Lull, auguniosament, el record de les malvestats que els trobadors cometien, degué planar encara damunt la seva consciència desvetllada, a manera de llampec clarificador de llòbregues recordances, aquelles nits insomnes, en que era captíngut

(1) *Vida coetània*

(2) *Blanquerna* Edició de Mallorca. pàg. 285

(3) *Libre de Contemplació* Vol III, pàg. 261.

per les passions insatisfetes i sempre udoladores. "E per los juglars són dones desmaridades e puncelles corrompudes e ensutzades; e per los juglars són homes altius e orgulloses, e desconexents e desleyals... Los juglars, Sényer, no tan solament los abasta lo dia a fer mal e a tractar que encara volen fer mal de nits". El que enfosquirà, però la consideració ardent de Ramon serà pensar que "qui guarda los juglars d'aquest món totes les terres ne veurà plenes... mas los vostres juglars tant són pocs. que apenes paren entre ls altres".

A qui trobàs exagerada i fruit del desengany amarg, que segueix a tot desencís en el curs de la vida humana, la relació que Ramon fa del capteniment dels trobadors, dins el qual hi reflectia el seu propi, li aconsellaria que llegís solament els versos adreçats a un dels darrers trobadors, En Cerverí de Girona, quan aquest, penedit del seu viure i trobant-se ran les portes de la vellesa, canviava radicalment en el pensar i en l'obrar. Diuen així:

Amichs En Cerverí
no parlavets axí
en temps qui es passat,
que us viu enamorat
e trencavets barreres
de nits per les carreres,
cant anavets cantant
ab instruments sonant
e faeyets meravelles. (1)

I en lloc de rectificar aquest criteri pejoratiu, Lull el ratificava encara més en la poesia *Lo Desconhort* quan tractava de convèncer l'ermità que anàs a la Cort, però alhora li comanava no s'atancàs a cantar, a semblança de juglar *Els cent noms de Déu*, que escriví en rims perquè fossen cantats, per tal que els seus llibres no fossen viltenguts:

Mas per ço que ma Art no faça menysprear
en tenir la manera que tenon li joglar (2)

i també en el *Cant de Ramon*:

No som digne de far honor
a Déu, tan fort som pecador,
e som de llibres trobador (3)

Com Jofre de Foixà, Ramon es sentí sobrenaturalment:
reprès, car fas enamorats chantars.

(1) *Cançoner dels comtes d'Urgell*, pàg. XXIV.

(2) *Poesies*. Edició E. N. C. cant 61 - pàg. 107.

(3) *Poesies*. Edició E. N. C. pàg. 32.

Després de la *reprensió* amorosida es donarà compte que la saba del renovellament vital i purificador s'espandeix a través del seu ésser, i ell, dòcil, s'apressarà a nodrir-se'n com arbre que ja defallia. Aquell home, espiritualment mort, es vestirà de la bellesa d'una ànima novella. Obert el cor a totes les tempestats i a les veus del remordiment més franc, no eixirà de la seva boca la imprecació, enèrgicament trista, d'Ausies March:

La terra m fall e al cel no m'estench (1)

Després de la *reprensió* i del trasmutament, l'ombra del trobador el seguirà encara, per bé que allargada plàcidament damunt les cançons, unes amoroses, altres didàctiques; trobador de la forma, que aprendria en *Dreita manera de trobar* de Ramon Vidal de Besalú, o en la *Sàtira* de Guerau de Cabrera, o en les composicions de Bernat de Ventadorn, un dels trobadors que més afinaren la concepció cavalleresca de l'amor cortisà, amador alhora d'Elionor d'Aquitània i de la muller del vescomte Eble, però no "Sényer, com sa ennera, fals loador e mintet maldeidor, pus que vós lavets esguardat ab los vostres ulls piadosos, plens de misericòrdia; d aquí avant proposa, Sényer, que sia vertader juglar en donar laor vertadera de son Senyer Déu" (2).

Cal advertir, amb tot, que el menyspreu de Ramon no era per l'art de juglaria en si, sinó més tost pel mal us que d'ella se'n feia. Per això, emportat per l'afany del redreçament moral del món, l'obsessió constant dels seus dies, clamà per què aquella tornàs a la puresa d'intenció primitiva. "Bells amichs! dix Blanquerna. L'ufici de juglaria fo atrobada per bona intenció, ço és a saber, per loar Déu e per donar solaç e consolació a aquells qui són treballats e turmentats en servir Déu. Mas, en temps som venguts que quax home no usa de la final entenció, per què los uficis foren començats al començament, car home no n usa tan fort com deuria de la entenció, perquè los uficis e les sciencies són, per açò és lo món en error e en treball". I convençut Blanquerna d'aquesta dolorosa experiència imposava als juglars, que el visitaren, la penitència "que vos anets per lo món cridant e cantant per uns uficis e per altres, dient la entenció perquè fo juglaria..." (3). Així Ramon Lull tota la vida es comportarà com el joglar que Blanquerna somniava.

(1) Cant XLVII, estrofa 6.^a

(2) *Libre Cont.* vol. III cap. 118.

(3) *Blanquerna*, pàg. 492.

Els biògrafs han cregut fins ara que la dama, per qui escrivia els versos les nits de les aparicions, s'anomenava Elionor i també Ambrosia de Castello, molt bella i de gentil qualitat, muller d'un genovès cabalós. Ramon Lull deia que "car axí com un temps se recobra per altre temps axí una amor se recobra per altra amor" (3). Talment s'esdevenia. La dama, objecte de les cuites més vehements del trobador lasciu i carnal, era canviada en l'afecte per una altra, que es deia "Dona d amor" cantada en la magnífica poesia lulliana "*L Esperança*" i tan manifestament amada per l'abat en el plàcid contrast amb el Cavaller de *Blanquerna* "per ço car amor, beutat e valor hi són pus ajudables" (1). I vençut el bon Cavaller per les raons del misteriós monge no pot estar-se d'exclamar, entre confús i jubilós: "Tardada us sots amor a enamorar aquest colpable peccador de la dona mellor. Si jo, amor, vos coneguéis e us amàs, servidor e sotsmès fóra estat tots los jorns de ma vida de la dona mellor, de la qual és servidor aquest monge...". Aquesta "Dona d amor" "la douca dona de valors" (2) que el vest d'esperança, l'alegra dolçament i li inspira confiança en una de les millors composicions lullianes, fàcilment pot endevinar-se no ésser altra que la Verge.

II

Quan l'home oblida la seva grandesa i no guaita fora l'Univers visible que el volta, renuncia follament a la immensitat dels seus destins. Qui ama més a si que no al seu proïsme o Déu, afirmava R. Lull, emprant una bella i exacta comparança, és "com l'infantó qui ama tant l'aucell, que l'estreny tant tro que l'auciu" (3).

El que pot treure l'home de l'ensopiment on jau, d'entremig de les flors del jardí encantat i retornar-lo a la seva pristina grandesa és el tust de la gràcia divinal, que ara percudeix blanament, ara escruament com martell colpidor, que ha de treure de la duresa del cor l'espira fulgurant, que desclourà i aclarirà els ulls abans ensenyats, perquè s'adelitin amb la contemplació d'un nou

(1) *Libre Cont.* VI pàg. 120.

(2) *Blanquerna* pàg. 224.

(3) *Libr. Contemp.* VI. pàg. 214.

món, tremolós pel pampallugeix viu d'astres, sentint alhora afanys irrefrenables de volar.

La primera llum que a l'esperit de Ramon porta aquella gràcia és la veritat de la humilitat, que el mou a cercar per tot arreu la humiliació. I aquesta agosserada decisió l'acompanyarà tota la vida, i salpondrà tots els seus pensaments i paraules, sobretot a través de les planes de la gran obra mística *Llibre de Contemplació*, i es capdellarà fins al més sublim heroisme, i encara el forçarà a confessar amb candor infantívol els defalliments de la vida d'adolescent, que esguarda clavada al cor a semblança d'espina sagnant; a cobejar ardidament l'oblit i el despreci de si mateix amb tal convicció, que per això tot li dona escaient avinentesa.

"Gran maravella és de mi, com en tam poc cors pot caber tant de mal, com en mi cap. Tot assò és, Sényer, per so car som vil e mesquí, per raó car he desconegut lo Sényer infinit" (1) "Car com jo m pens e remembre en los defalliments que he fets en ma joventut e se que vós los sabets tots, si he vergonya ni paor de vós, no és nulla maravella" (2) "Los moments ni les hores ni ls dies que jo he errat contra vós, no purien ésser comptats ni aemats: tant som vil e mal e eslenegable al vostre servici" (3) "Sényer! sino m visitats suvin e si no m enamorats de vós, sapiats que jo periré en la malea de ma natura, tot en axí com la nau qui perex en la mar, per forsa d ondes e de tempestat" (4) "En falsetat som estat lo matí e l vespre; e en totes les ores del dia e de la nit som axí estat en falsetat, com granolla nadant per l'aigua". (5)

La recordança de la passió cruenta de l'Amat el fa enginyós en recaptar l'oprobri de la gent, amb zel del deixeble vertader de Crist, amb la saviesa que aprengué en l'escola de la creu, amarat el seu ésser de saba evangèlica: "Si tant és que jo no m mova de peccat per raó del amonestament vostre, prec vos que en tal manera plantets en mon cor remembrança de la vostra passió, que ja més no n isca" (6) "Com vós ajats creat mi d'aigua e ajats mi molt encairregat d'amar e de honrar vos ¿com pot ésser que los meus ulls no decorren de làgremes e no ploren la vostra passió e los meus

(1) *Libre Cont. I. pàg. 25.*

(2) *Libr. Cont. I. pàg. 107.*

(3) *Libr. Cont. I. pàg. 109.*

(4) *Libr. Cont. I. pàg. 174.*

(5) *Libr. Cont. I. pàg. 247.*

(6) *Libr. Cont. I. pàg. 164.*

peccats, tant d'entrò que tota ma cara e tots mos vestirs sien mullats de làgremes? Ah, Senyor, piadós e misericordiós! Com jo sia d'aigua compost e sia tant encarregat de la vostra passió, par me que en mi no ha nulla escusa com en mos ulls no són lagremes descorrents tro a la terra, banyants tots los pels de ma barba. Nulla herba no pot tant freturar d'aigues del cel com los meus ulls fan de làgremes! car les erbes e les plantes, si han minva de pluja mig any o un any, tot hi és! Mas los meus ulls són estats freturosos de plors tots los temps de la mia vida, en so que null temps no ploraren làgremes d'on se mundàs la ànima de peccats: ni lo meu cor no ha tant desijades làgremes en mos ulls, com ha pluja en los camps". (1)

Ramon, com àguila cabdal, sent l'atracció de l'infinit, més no té prou ales per aixecar el vol i planar amunt, majestàticament. Ja vendrà el temps propici. Que creixin en tant en la intimitat del niu; no mancaran ocasions multiplicades de mostrar llur vigoria poderosa. Caldrà abans desèixir-se de l'home terrenal, que encara arrossega, a manera de pes malastruc. "Com jo, Sényer, sia sajús en la terra e sia per peccats esdevengut molt fexuc e molt pererós a pujar en tan alt loc com és lo firmament ¿que serà de mi, Sényer, ni on trobaré escala, per la qual pusca pujar en los subirans cels? Aital escala, Sényer, no s troba si no ab amors e ab sospirs e ab làgremes e ab plors e ab dolors de sos peccats e ab laors de son Creador. On, benahirats, Sényer, són aquells qui ab totes aquestes coses cerquen, com pusquen pujar a lur Senyor Déu". (2)

Quin contrast més viu presenten Ausies March i Ramon Lull, col·locats un i altre en una de les proves decisives de la vida. Per ella el poeta valencià té un gest gairebé desesperançat, fosc, inactiu, aclaparat per la tristor tenebrosa. I així s'exclama:

Plagués a Déu que mon pensar fos mort,
e que passàs una vida en durment.
Malament viu, qui té son pensament
enemich, fent li d'enuigs report. (3)

Lull, en canvi, troba dins ell mateix la font viva del sentiment que l'ha de purificar i redimir de la humanal fragilitat, és a saber, la penitència que "fa venir en lur cor penediments e amors e de-

(1) *Libr. Cont. I, 164.*

(2) *Libr. Cont. I, 160.*

(3) *Cant XXX, estrofa 3.º - (4)*

vocions, e en lurs boques fa venir oracions e cants de laors, e en lurs, ulls fa venir làgremes e plors». (1) Paul Bourget observa agudament que quan l'home sofreix o està tempestejat per alguna tristesa li costa poc aleshores de conèixer allà on són els orígens de la força i de la feblesa. Llavors és patent la necessitat de fer revenir la font de l'esperança i de la fermesa, perquè entre la fe i el dolor existeix una reciprocitat de serveis. El dolor, alhora que il·lumina també purifica per les llàgrimes, que són testimonis d'amor, rierols de sang que ixen del cor i van als ulls per fecundar flors d'espiritual bellesa. Així, bellament podia exclamar R. Lull, corprès de fonda emoció i al llindar d'un ordre de coses, que s'esparpellava als seus ulls un poc meravellats: "Qui vol ésser ixit de tenebres ni de greus peccats, cerc vos, Sényer Deus, car sempre que us aja atrobat sera luent e resplendent e denejat de tota viltat e de tota sutzetat". (2)

El camí del dolor no és altre, però, que el de la creu. El dolor llavors i arrodoneix l'esperit i en treu els caires cantalluts, a la manera de l'obrer que va cisellant l'obra immortal, que tramuntarà el temps. L'ànima purificada en el gresol del dolor, és més bella, i refulgeix amb el grau més excels de bellesa, ja que llança l'escorrialla terrenal. El dolor transforma la debilitat humanal i li fa adreçar confiadament els ulls al crucifix, i posar-los en les llagues obertes, en les espines xopes de sang, en els membres regalimants, colpejats i nafrats, i després l'endinza en sentiments esllanguits d'admiració i gratitud. Des de llavors, les violes melancòliques del dolor es coloren de la jocunditat de la rosa i les llàgrimes forneixen les perles de la millor corona. En aquest punt Ramon sembla vessar tota la tendresa del seu cor i la sensibilitat manllevar a la imaginació les formes i els colors més corprenedors. "Piadós Senyor! En axí com vós avets volgut que los aucells se deporten e s'alegren cantant en les branques e en les rames dels arbres, en axí volets que los homens s'alegren cantant davant la figura del sant arbre croat, en lo qual vós ploràs per nosaltres peccadors. Pacient Senyor! En axí com los aucells s'ajusten e s'acosten enans al arbre on pus és fullat e flurit e ramat e enans hi mou cascú sos lays e sos cants, en axí se deurien los homens enans acostar a la sancta crou que a null altre arbre; e pus hi deurien plorar, on pus la veem

(1) *Libr. Cout.* II. 145.

(2) *Libr. Comt.* I. 48.

tinta de sanc e de làgremes" (1) "En axí, Senyor, com a hom qui és molt escalfat de la calor del sol e aten, aitant com pot, a la ombra del arbre, en axí jo, qui som escalfat molt fortment en obres de peccats, me vaig aombrar al arbre de la sancta crou, qui és tot ple de fulles e de flors e de fruits e de rams e de branques d obra de misericórdia" (2) "Lo vostre servidor vos prega en plorant, com pus humilment pot, que vós li fassats tanta de misericórdia tro que ell per la vostra amor vaja angoxós e plorós donant laor de la vostra sancta passió angoxosa" (3)

La humilitat i el dolor caven un abisme en la consciència de l'home; mes l'amor s'apressa d'omplir-lo i de valoritzar-lo. La naturalesa que concedia graciosament a Ramon un poder i ardència increïble d'amor, la gràcia divina l'acreixia encara amb gran augment, fins a transformar-lo en passió ardent tal que li comunicava una segona vida. Amava l'Amat amb l'amor nobilíssim de *complaença*. Així, vegeu al començ del *Llibre de Contemplació* com Ramon es complau d'esguardar-lo com a Esser perfecte, Etern i Gloríós; i també amb amor de *benvolença*, gràcies al qual bé voldria honorar el nom de l'Amat amb la glòria exterior de les criatures per la lloança, homenatge, adoració i coneixença perpetua, i al servei d'aquests amors sacrificava, volenterosament, tota la vida. L'esguard de Ramon no podia llençar-se vers l'Amat per demanar el que freturava sens restar meravellat del que Ell era en si mateix, val a dir, per les perfeccions i excel·lències inefables. Per això, el prec esdevenia sempre un culte, una sèrie d'actes d'adoració, d'admiració, de lloança, d'acció de gràcies, de desig fervent. Ramon no és capaç de començar res que no ho encapçali amb la invocació, vessant d'unció religiosa, que entendreix fonament: "Humil Senyor, vertuos, pacient, piados..." "Senyor larc, Senyor franc, Senyor noble" "Senyor Deus, qui guardats e defenets tots aquells, qui en vós se confien..." I aquest culte, pel zel, el coratge i la constància amb que és mantengut, esdevé una espècie d'estat, el què ell mateix anomena "abit de caritat" en el qual "estan en la voluntat naturals e essencials amant, amable e amar e l'amant pren algun objet amable de formes amables e de sa semblança e de la semblança d'aquell objet de fores, e de les semblances de la amabilitat e del amor que són de dins produu un amar novell, estrany, guanyat e

(1) *Libr. Cont. I.* 173.

(2) *Libr. Cont. II.* 185.

(3) *Libr. Cont. III.* 189.

moral, per lo qual caritat és habituada e està caritat tota hora en actiu, sia que l'home caritatiu velle o dorma e està de son hàbit vestida en quant pot produir aquell amar moral segons proporció de temps e de loc e de justícia e de prudència e de les altres virtuts, qui a aquell hàbit són ajudants" (1). Però l'amor no és res si no és fecund; com més abrandat, més belles són les obres que produeix. Coneguda de Ramon la veritat no podia ell estar-se inactiu, abstret en la pura contemplació. Per això, a la claror de l'enteniment seguia la calor del cor: a la idea, el desig d'emman-tellar-la en una forma concreta, en l'acció, en el moviment. La religió, que encenia dins ell tal flamada, no era als ulls de Ramon simbolisme àrit de veritats dogmàtiques; doctrina sublim i especulativa, sense cap relació immediata amb la pràctica de la vida, amb les virtuoses accions a complir.

Per Ramon era activitat, lluita, evangelització de les terres d'infeels, obra d'amor i de veritat. Ramon escrivia "que amor era cosa intellectual" (2) mentre que l'amor egoista, interessada, no era tal. «On qui vol si matex guardar d aquesta amor, fassa tan tro que no sia amador segons lo cors de la sensitiva, ans am segons lo cors de la potència racional qui costreny lo remembrament a més remembrar, e l enteniment a més entendre, e la volentat a més amar les coses excellentes, nobles, que les coses vils, corrompables" (3). Així, no és estrany que Ramon clamàs a l'Amat perquè mai defallís l'amor, i encara li volguès atorgar llargament la mercè de senyorejar il·limitadament el camp de la ciència. Vegeu-ne alguns texts, on demana, no sé si dir goludament, en el bon sentit de la paraula, la concessió de les dues gràcies cobejades. "Com la vostra eternitat sia sens comensament, e com nos comensam a amar e servir e loar ella, placia us que en lo nostre enteniment, ni en la nostra pensa no sia altra amor, de dia ni de nit, sinó la vostra" (4). "Jassia so que vós m ajats donats molts dons en est segle, poc me valen, Sényer, si doncs vós no m donats la vostra amor; car tots los dons no m purien bastar, menys de la vostra amor" (5). "Sényer, soplegant nostres mans juntes envès vós, clamam mercè a vós, Sényer, que vós donets a nostre enteniment tal es-

(1) *Arbre de Sciència* III. 265, qüest. 252.

(2) *Libr. Cont.* VI-143.

(3) *Libr. Cont.* VI-214.

(4) *Libr. Cont.* I-129.

(5) *Libr. Cont.* II-115.

pay, porque gran amor e gran volentat ajam en amar e honrar vos. Leugera cosa és a vós dar gran espay al nostre enteniment en contemplar en vós, pus que vós sots infinit. E doncs, placia us, Sényer, que ns donets gràcia, per tal que l enteniment no sia captivat dins poc terme" (1).

La caritat fonc per Ramon la porta de la verdadera saviesa purificada en la prova del dolor. Job afirmava que la saviesa no es trobava en l'amor de les pròpies comoditats (2). Lull dalejava per córrer en el camí de la ciència, per tal de rescabalar el temps perdut, amb la temença anguniosa que no li mancàs temps per portar a bona fi la realització dels projectes, veritablement sobrehumans, que tan gelosament encobeïa. "Tot hom qui vulla ésser savi, cové que aja en si sciència e amor e lealtat: car sens estes tres coses, ja mes nos porà encontrar ab saviea. Doncs per so fo tant de temps savieia privada en mi, com estes tres coses foren en mi privades" (3). "Savi fos, Sényer, vós en lo comensament de vostra nativitat e en lo mijà e en la fi de los dies, que vós visqués en est segle; mas, jo som estat foll del comensament de mos dies dentrò a XXX anys passats, que comensa en mi remembrament de la vostra saviea e desig de la vostra laor e membransa de la vostra passió. On, en axí com lo sol ha major forsa en la mitjania del dia, en axí jo som estat foll e menys de saviea tro a la mijania de ma edat. Mas la vostra saviea és, Senyor, tan gran que ella m pot dar aïtanta de saviea en lo romanent de una edat, com si tota ma edat fos estada en bones obres" (4). "Qui vera saviea vol aver, metas, Senyer, en guarda d amor: car amor és tan noble vertut que tots aquells qui ella garda, defen de fullia e d oradura. Doncs, foll som jo, qui no m som comanat a la guarda d amor" (5). Lull no serà més l'home adolorit i tímid, sempre topadís amb les realitats cantelludes.

III

Abans d'enamorar-se Ramon de l'Amat no veia entorn seu altra cosa que solitud i desolació. La seva vida, era nota discordant.

(1) *Libr. Cont.* I-23.

(2) *Cap.* XXVIII - 13.

(3) *Libr. Cont.* II-61.

(4) *Libr. Cont.* II-65.

(5) *Libr. Cont.* II-67.

Després, el seu ésser, segons l'experiència de William Cowper, s'adona que vibra talment lira multicorde i canta concordantment amb la magnificència de nostres muntanyes, amb la resplendor del nostre sol, amb la bellesa de la plana i del mar. I és que la religió dóna als ulls del penitent un nou sentit del món, besllums de veritat i confiança, contraposats a les tenebres de l'atzar, del dubte i del plaer. Fet ja el propòsit de realitzar l'obra més gran d'amor, de sembrar a tot arreu la paraula oral i escrita del saber, el seu geni s'atança a remoure la pols dels sistemes científics, a treure de les entranyes de la naturalesa el secret de les seves lleis, els significats ocults de totes les coses, sobre les quals hi endevina reflexes divins. El món ja serva per ell una significació transcendent:

Quant veig la terra e la mar,
lo cel, e aug aucells cantar
e sent de les flors lur odor

.
Adonchs sent al cor tal douçor
Que hanc no la sentí major (1)

Les muntanyes, els boscs, els camps li fan present el poder i l'amor d'Aquell qui tot ho feu. Ramon és intensament ullprès per tot l'encís de la naturalesa, que coneixia tan fonament i familiar. I aquesta sensibilitat de Lull davant les coses del món sensible, dóna, d'altra banda, la mida de la maturitat en què es trobava la nostra cultura, que ell tan bellament representava, ja que aquella és el signe més exacte del descapdellament d'aquesta. I no mancava investigador atent que en aquestes i altres al·lusions a la naturalesa que tant abunden en les obres de Lull, entreveuria el que George Eliot anomenava "records de la casa pairal", la seva pàtria Mallorca, reflectida en ells, com en les aigües tranquiles d'un llac encantat. L'esmentat autor anglès constata que les flors familiars, el cant dels aucells, el cel, les prades forneixen la llengua mare de la nostra imaginació, la llengua carregada de tan subtils associacions, que les hores fugisseres de la vida deixaren fortament gravades i que sempre són presents a la memòria.

Des que Lull trobà "la pera preciosa" "la cosa infinida" (2) una alegria jubilar envaí el seu interior. La fe vol dir lloança i joia; la inspiradora de l'himne sublim franciscà "Cantic del Sol"

(1) *Poesies*. Edició Rosselló. De Completes. pàg. 172.

(2) *Libr. Cont.* 1-7.

d'aquell: *Laudato sia Dio*. "En axí com l ome embriach, qui es comprès per la fortor del vi tan fort, que apenes és en son seny; en axí, Senyor, jo som tan alegre per so car he ésser, que apenes som en mon seny. E tant som, Senyor, alegre que casa fas e cambra e lit e vestidures e capell de gog e de plaer e d alegre... Senyor Deus! E nos ja veem que les bèsties s alegren en so que elles veem correr e saltar e jugar, e veem los aucells alegrar cantant e volant per l aer, e veem los peys en la mar jugar nadant. On, com aquests animals s alegren, los quals no han conexensa de vós, e doncs i quant mes devem nos ésser alegres" (1). "Vós sabets que no és nulla maravella si alegre no és en l ome, qui no ama: car amor és tam bona cosa e tam noble, que null hom sens ella no és digne que sia alegre" (2). "E vós, Sényer, pusque tant d alegre avets posat en mon cor, placia us que l me estenats per tot lo cors: en axí que ma cara e mos ulls e ma boca e mes mans e tots los membres senten d alegre". "Encara us dic, Sényer, que en axí com lo bon cavaller, qui és be guarnit en son bon cavall, te en vil son enemic, tant se sent be arreat, en axí tant me sent alegre, que en vil tenc, Sényer, que ira ne tristor me pusca fer negun mal ni s pusca a mi acostar. Ah Sényer! tant és gran l alegre que vos avets posat en mi, el gog, el plaer ¡beneit siats vós! que la mia forsa sent pus forts e major que cella dels munts ¡ni ferre ni acer no és pus forts de mil!" (3).

Ramon avança ràpidament en el camí del perfeccionament espiritual, fins al punt de col·locar-se en un pla de grandesa sobrehumana. L'encís del món sensible dóna el lloc a un altre d'alegries més perdurables. Poc a poc no s'abellix el "Juglar del Valor" tant dels "arbres fullats e florits e granats e riberes e prats e boscatges" ni "de la bellesa e de la bonea qui és fora de si" com "d aquella qui és dintre si" (4) que neix de l'equilibri de les potències.

Aquestes fortes riuades d'alegria íntima, que davallen dels costums simples i virtuosos d'una vida perfumada per la flor de la poesia, que la mostra i la corona, no poden estar de recordar aquell vigorós consell de San Francesc de Sales, adreçat a Mme. de Chantal: *Vivez toujours joyeuse et courageuse*, o de Mme d'Epina

(1) *Libr. Cont.* I-12.

(2) *Libr. Cont.* I-12.

(3) *Libr. Cont.* I-14.

(4) *Libr. Cont.* I-13.

a Saint Lambert, quan notava que la consideració de la presència d'un Esser eternal *est le germe d'un plus bell enthousiasme*.

Ramon Lull escrigué, però, que "si alegre és l'ome com veu be en si matex, alegre deu ésser en si matex com veu be en son proisme" (1). Trobant-se a vessar de joia, és un dels que poden dir que cada dia es sent més amador dels seus germans. La condició de prosperitat de l'humana llinatge és que l'home estimi a l'home, ja que aquest no gaudirà de pau fins i tant compleixi la seva missió, val a dir, que els membres sien units per l'amor. Ramon estimava al seu germà segons el veia a través de la mateixa llum que Déu l'esguarda, com un temple de pedres vives. I perquè aquestes no minvassen ni obscurissen la brillantor, dalejava per tal que l'Evangeli fos predicat i les seves lliçons practicades; per tal que els pobles descarrerats fossen ensenderats a la pietat. Si esguarda la llunyania, destriarà, amb visió dantesca "com los infeels decorren en los inferns en axí com aygua qui decorre per les roques, e com aquest cayment dels infeels no sia cessant, placia us, Sényer, que ivasossament se moven bons homens a anar preicar la via vera" (2). No gaire més plaent és el panorama que presenta la societat cristiana, si mira al seu entorn. El joglar de la lloança al Creador no la sent a penes enlloc. "Qui comtava les paraules que ls reys, e ls princeps, e ls cavallers e ls altres dien nomenants cavalls e austors e falcons e cans e balls e cansons e dons e armes e batalles e jocs e les altres coses d'est semblant per una paraula que hom pugués comtar, Sényer, d'aquells qui vos loen ni nomenen, ne poria hom comtar X, d'aquells qui amen los delits temporals. On, qui vol veer maravella sobre totes maravelles, venga s maravellar, Sényer, com gran oradura e part tota fullia és que hom s adelit pus fortment en lo volar del falcó o en lo correr del cavall o en lo so que fa lo budell en lo laut, que no fa en les obres qui són fetes per vostre acabat poder e saber e voler" (3). "Mes homens e fembres, sens tota comparació, entenen en ornar lurs vestiments e lurs cares e lurs cavalcadures, e lurs cambres, e lurs palaus, que no són los homens, qui entenen en ornar e en purificar lurs ànimes de vertuts" (4). "Los homens deuen ésser avilats e represes per so com se són exits de la ve-

(1) *Libr. Cont.* I-15.

(2) *Libr. Cont.* VI-143.

(3) *Libr. Cont.* VI-146.

(4) *Libr. Cont.* VI-150.

ritat en que vós los avets mesos; car quax tot hom fa cambra son cor de falsetat, e fa la boca portal de falcies, e fa los ulls fines-tres de mentides e fa ses orelles forats de rondalles, e quax tot hom fa obrar a ses mans vanitats e sos peus fa anar per carreres tortes" (3).

Així com abans el seu amor pujava amunt davant l'Amat en olor de suavitat, el zel pel redreçament del món, l'escampa ara en part damunt aquest en dues direccions complementàries: la d'Apòstol i de Pedagóg. La vida de Lull és un seguit d'estats anímics diversos i successius, que ell mateix s'apressava a declarar en aquests versos:

Mon cor està casa d'amors
e mos ulls fontanes de plors
Entre gauig estaig e dolors (4)

El seu esperit és repastat de contrició, de dolor, d'amor i goig, fonament on s'estreba la seva obra, gegantina i multicairada, difícil d'expressar-se, per mitjà de la simple fórmula.

La contemplació del defalliment en què es troba la gran família humana deixa en la seva ànima regust d'amarga desolació, ensem que hi desvetlla afanys inenarrables de portar-hi els beneficis del seu mestratge ardent i intens. "Pus a vós ha plagut ornar lo firmament de lugors e de resplandors ¡plagués vos que ornassets e illuminassets les terres d'omes sants qui endressassen e iluminassen los homens, anants per vies tenebroses! Tant són en poca quantitat, Sényer, los homens justs enfre ls injusts, que quax perduda ic és la lugar perque hom pervé a la vida vera, per so car no és qui la lum port per los locs tenebrosos" (1) "Com la via de salvació és la mellor via, que en axí la mellor obra que ésser pusca sia en endressar homens errats fora de veritat, a anar per via de veritat". I per aquesta via es llança resoltament. En tant, Ramon Lull esdevenia el primer i més gran pedagóg de nostra raça. I com en els seus escrits sobreabunda la lloança i la joia, temes de poesia universal, que l'emparentaven a bastament amb la poesia primitiva òrfica dels grecs, també en el mestratge prendrà la forma més planera de la paraula, que vol dir "mostrar, deixar veure" transmissió

(3) *Libr. Cont.* I-245.

(4) *Cant de Ramon. Poesies.* Edic. E. N. C. pàg. 31.

(1) *Libr. Cont.* I 159.

de coneixements als infants i als adults ignorants, el que constitueix, ben mirat, l'essència de la pedagogia perdurable i universal. Ramon Lull, precisament, devenia mestre, perquè havia pres la vida com un camí ascendent de perfecció, el millor certament en l'art de viure, i no per la gràcia d'una forma pedagògica, la qual, si aleshores hagués existit, sempre l'hagués personalment superada. Com seria plaent, doncs, de veure presidir la seva imatge venerable les tasques, que es descabdellen en les escoles de totes les terres catalanes!

L'amor, tustant a la porta de l'ànima més noble, atiava la revifalla magnífica de grandesa moral, que encara, passats tants de segles, ens corpren. La doble riuada d'amor i dolor havia de fecundar una floració d'art, de ciència, de cultura nostrada, de idees, més d'una volta utòpiques i generoses, indubtablement, però sempre belles, perquè, almenys, aixequen l'esperit damunt la roïndat del viure quotidià i dels interessos egoistes. I és llavors quan escriu llibres "uns bons e ls altres mellors".

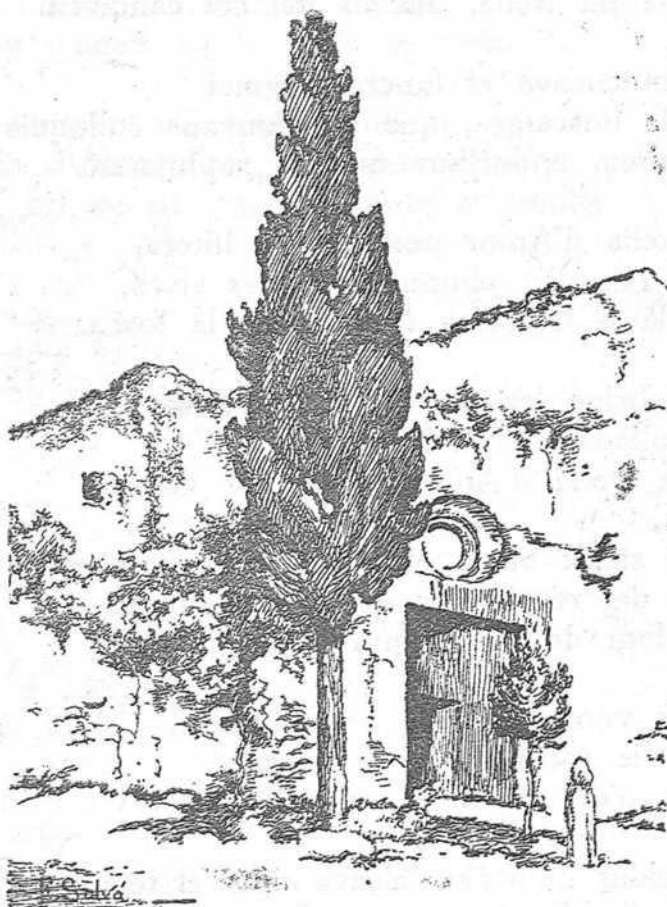
Els llibres de Ramon Lull! ¡Quina meravella, quina festa d'encís per l'esperit selecte! ¡Qui pot resistir la forta temptació de submergir-se goludament en la lliçó d'aquelles pàgines, tan riques de consideracions, d'imatges i semblances bellament collides per l'autor en trescar el món, que a bastament coneixia, conjuminades amb el mateix art que uns dits gentils fermen garlandes florides.

La ploma sempre hi corre naturalment, a la manera de la llengua quan parla o els peus quan caminen, sens pensar-hi. L'estil té una dolça magnificència, sota la qual són ajustades admirablement les qualitats del pedagog i del moralista amb les del metafísic enlairat, que sobta les primeres concepcions de les coses. Les idees s'hi descabdellen amplament, sovint amb el to de meditació, de conversa, escalfades per la calentoreta d'interior devoció, cordial, viva, àgil, que predisposa el lector a la simpatia per totes les accions bones. El llenguatge és del més bell catalanesc, vessant de consolació i d'amor, a voltes però, fuetejador, sempre ardit, just, original, resplendent de llum, com la seva ànima, de vigoria, d'ordenament de virtuts, d'emoció profunda pel més enllà. A cada pàgina traspua la poesia de les seves creences exposades amb luxe de color i de suau sentimentalitat, i que ara alimenten nostra vida de creients i de patriotes.

En la commemoració centenària de la naixença de Ramon sia el nostre vot més ardent que vulga vetllar encara per la puresa i

expansió de la llengua, que ell deixà meravellosament plasmada, i que aquesta prest sia l'ànima de la Pàtria recobrada i unificada.

ANTONI PONS

Porta de l'Escola de Randa, a Cura, abans de la restauració.
Dibuix de Francesc Salvà

L'ENTERRAMENT DE L'AMIC

MORT per l'Amat, amb un somriure als llavis,
jeia l'Amic, damunt la terra nua
i, en la nit freda, aucells del cel cantaven.

Ja començava el funeral seguici
dins els boscatges, que els llunyans colloquis
de l'ànima, amb llurs ombres soplujaren.

Donzells d'Amor portaven la llitera,
baixos els ulls, plorant llàgrimes vives,
i els flams nocturns tremien en la fosca.

Ja s'obrien les portes de l'església
i agenollada multitud pregava
amb la Dona d'Amor, davall les voltes.

Amb sàmit blanc el cos d'Amic cobriren,
símbol del resplendor de la seva ànima
en la font de l'amor purificada.

Sàmit vermell també l'amortallava,
símbol de sofriment i de martiri,
i sàmit d'or, espill de sa noblesa.

Un plant immens s'alçava dins el temple,
càntics de plor les dones elevaven,
lloant l'Amic que per l'amor moria.

Lloant la seva amor, mar turmentada
d'onades i de vents i de tempestes,
pèlag sense cap port, sense riberes.

Ja dins el vas a poc a poc davallen
el cos bell de l'Amic i amb una pedra
cobreixen els donzells la freda tomba.

I amb lletres d'or segellen l'epitafi:
Ací l'Amic serenament reposa,
pèlag d'amor va ser tota sa vida.

Tornaren a la casa solitària
Dona d'Amor i el seu fidel seguici.
Sol, un aucell, cantà damunt la tomba.

MIQUEL FORTEZA

EL SEPULCRE DE RAMON LULL

A milers, quasi incomptables es pot dir que són els qui desfilen cada any en pla turístic per davant el gòtic sepulcre del benaurat Mestre Ramon, com si es fes inconscientment desagravi a un zel ardent i un dinamisme apostòlic que no trobà prou ambient ni ferma acollida, entre els alts i poderosos d'una edat verament crítica.

Mes al pas distret dels visitants d'avui, la majoria sens un remot coneixement de l'opus lullia, i externs a tot saber estètic, cal oposar-hi de part nostra per ésser veritables amadors de la figura gegantina, una aturada afectuosa, atenta i plena d'emoció, ja que totes les pedres treballades de l'obra conjunta, a més d'honorar constantment les cendres beatífiques, que escampen arreu glòria i llum excelsa, són mostra d'un art i unes belles formes que hem de recollir i elogiar amb tot esment.

Mirem, doncs, el tan conegut retaule petri, alçat al mur de la dreta de la reduïda capella de planta rectangular, dedicada a la Puritat de la Verge i que és la primera absidal de l'esquerra entrant al temple magnífic de Sant Francesc d'Assís. Al davant de l'obra creada per la fe lulliana dels avant-passats, potser tot d'una no destriïn els ulls per la contrallum, tots els detalls de les delicadeses escultòriques, mes al cap de poc es contemplaran serenament les línies capdals de l'obra per entrar en tots els ínfims relleus de la general composició.

Disposats a admirar dita joia sepulcral, puix que està pulcrament cisellada i entreveure a l'ensem la història seva, que malgrat quasi cinc centúries d'existència resta llastimosament sense acabar, es pot reparar primerament la bona qualitat d'execució i de concepció estil·lista, tractada diferentment en les dues parts principals del sepulcre, escrupolosament inscrites dins el genèric terme d'estil escultòric ojival. Mes per sobre la patent diferència, producte de les dues èpoques que crearen tota l'obra, impera un cert segell

d'uniformitat i de normal enllaç. Tal volta per trobar-se encara sana dins Mallorca, en la plenitud del segle XV, i al seu final, l'interpretació de formes gòtiques que els mestres recollien de l'herència artística passada, posada de manifest en els sepulcres catedralicis, en els daurats retaules i en les peces d'orfebreria.

Mes no divaguem dins l'ample espai de les complexes relacions artístiques que té l'obra, per manca d'un espai que no tenim i també per no haver-hi quasi elements bàsics per fer un enllaç de conjunt dins el ric patrimoni sepulcral que es guarda en tota la corona aragonesa i més encara entre l'àuria producció coetània de la tomba del Beat, resultant conseqüentment que per absència de germanor s'alça el conjunt a un grau de millor mèrit i es torna model·lica la seva valoració.

Sabem positivament que l'any 1448 i en la diada de Sant Pere i Sant Pau, fou traslladada amb tota pompa, coberta amb drap vermell i amb les armes de la Ciutat, la caixa que guardava el cos del Doctor Il·luminat, des de la capella de *sots la trona*, a on estava, al sepulcre que s'alçava sense acabar al lloc assenyalat de la dita capella de la Ciutat: sobre l'obra que havia concebut i traçat amb tot esment el teòleg i mestre Joan Llobet, que per la seva fidelitat i estima al Beat Ramon era ja Lector de la doctrina Lulliana, per privilegi del Magnànim Alfons V.

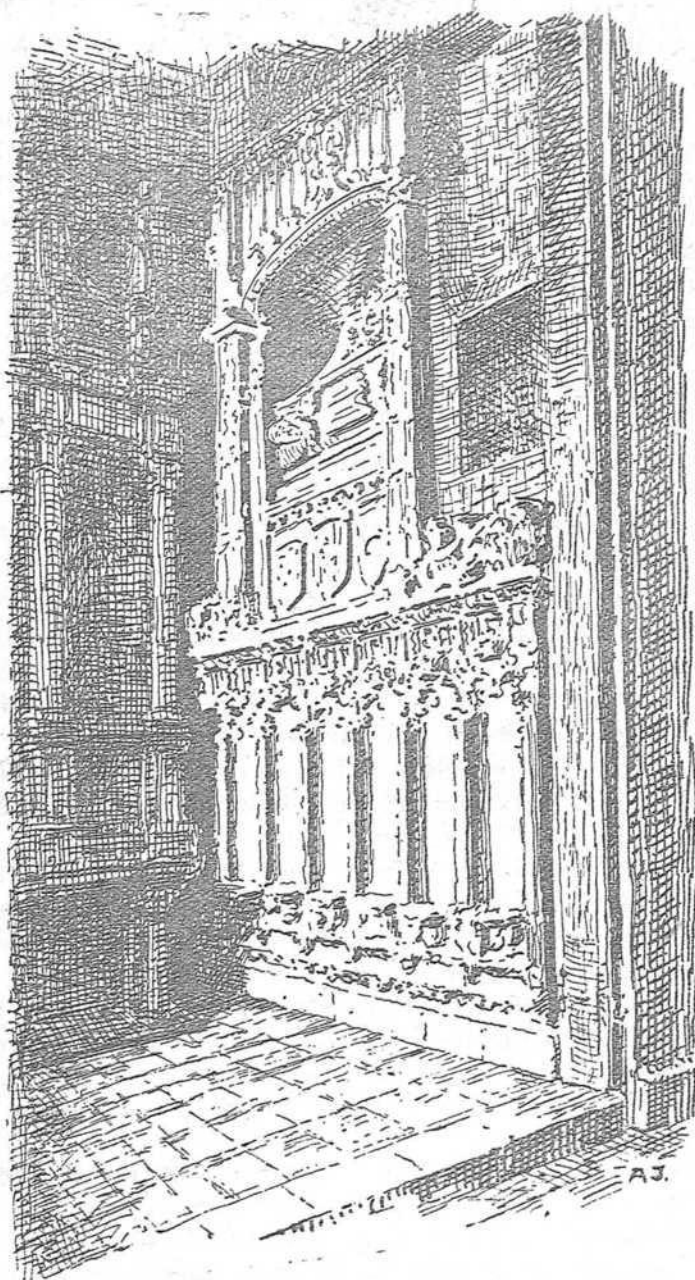
La primera part del sepulcre que dirigia personalment el mestre Llobet, com és sabut, és tota la meitat inferior que enclou des del trespòl fins a sobre la motllura que corre recta de part a part del mur. Les excel·lències de traça d'aquesta part les assenyalen tots els cronistes i cap no sap oblidar el menor detall. Des de la total divisió en set nínxols oberts sobre basaments embellits de monstres, fulles i mitges figures com ajupides i molt expresives, que duen símbols de les arts liberals, fins a l'explèndit coronament a dalt amb els lobulats arquets; des dels perfilats pinàculs divisoris, tots mostrant llur gentilesa, fins a la calada traceria superior que forma un joc magnífic d'obscur i té un ritme de bellesa incomparable al resaltar-hi al damunt les parelles d'àngels que fent dossier duen les corones de triomf, amb les llegendes corresponents a les estàtues simbòliques, que sempre han mancat, podem trobar afinitats de traça entre la disposició i detalls del basament del sepulcre i les de germana forma d'En Pere Morey—mort en 1394—el mestre del portal del Mirador, o d'En Guillem Sagrera—coetani d'En Llobet—el gran arquitecte de la Llonja, artistes tots ells de fibra robusta que

no desconeixien les escoles dels *imaginaires* francesos i flamencs; però al recordar sepulcres, portalades i frisos escultòrics de per tota la regió lleuantina, de pel Rosselló i fins i tot per les creacions pisanes, d'Umbria i el regne de Nàpols—llocs que guarden obres enquadrades dins la mateixa expansió artística—difícilment es podrà trobar res que de lluny i tot, tenga semblança al parament inferior del nostre sepulcre.

Per desgràcia l'obra d'En Joan Llobet—feta a despeses d'En Joan Pere Llobera—havia de quedar tal com la veim avui, just coronada per la motllura amb belles fulles, les peanyes superiors i els arranjaments de pilars que esperen l'obra de complement. Anys havien de passar estant—i encara no sempre—el cos del Beat dins l'urna provisional posada sobre el retaule petri, esperant també que un cor amant del gran Savi, posàs terme al projecte primer, estroncat de segur, per causa de la mort d'En Llobet ocorreguda en 1460, com consta per carta de 24 de maig de dit any, escrita a Girona pel Doctor Desclapés, canonge de Barcelona i successor del Mestre Llobet en la càtedra lulliana.

Hem d'arribar al terme quasi del segle XV, per veure com a la fi la Ciutat pensa acabar el sepulcre sia com sia, i per això els Jurats de Mallorca acorden en 1487 i en la diada de 2 d'octubre, que “per fer lo honor que es pertany al cors d'aquell Venerable e de Santa vida Mestre Ramon Lull... sa fasa una tomba de alabastre... a despeses públiques del Regne... en l'Església de Sant Francesc haont estiga aquella Reverent ossa”. Es de notar també que tenint aleshores “lo honor En Joan Vicens, càrrec per nostres predecessors per fer una capella amb una tomba” a on estigués el Mestre, vengué la resolució del coronament del Sepulcre encarregant la traça a fer a Mossèn Francesc Sagrera, prevere, executant-se l'obra “segons la mostra que ha feta” i rebent l'alabastre i el santany necessari per l'execució.

Lo acordat havia d'ésser fet en sis mesos i per quaranta sis lliures, però artísticament es prescindia de trobar l'enllaç amb l'obra inferior d'En Llobet i es passava a obrir lliurement quasi, la capella o nínxol dins el mur, cobrint-lo de creueria, amb clau que era l'escut de la Ciutat, fent arc rebaixat al defora enclòs dins uns pinacles i unes fulles al damunt d'ell... tot un front que amb la traceria iniciada, quedaria romput per a sempre. Amb l'obra hi anava compresa la part de mur d'abaix de la capelleta, a on es posarien en relleu les armes de la Ciutat i regne, però

El sepulcre de Ramon Lull a Sant Francesc
Dibuix d'Antoni Jimenez

allà a on es posaria més esment i estudi seria en l'urna pròpiament dita.

Efectivament, tota la petita capella i dits escuts, seria una corrent solució sepulcral que tants de models tenia obrats l'art del trescents i quatrecents; mes l'urna alabastrina, el lloc a on havia de reposar l'Amic "mort per l'Amat e sa Amor" seria esculpida amb la figura jacent posada de costat com en els purs exemplars gòtics, i amb una serenor i bellesa impressionant. Es l'imatge que tothom es mira, tota estilitzada, d'una alta plasticitat beatífica, i que amb les mans juntes i l'hàbit de penitent sembla treballada en cera i arrancada la fisonomia augusta d'una taula-pedrella del quatrecents.

A la peça de sobre l'urna, es posà, en relleu també, el típic grup d'àngels pujant al cel l'ànima del Màrtir i el conjunt fa recollir l'atenció fins al punt de dominar i imposar-se per sobre la reconeguda elegància del pis calat inferior, l'ausència ben marcada de totes les estàtues, la manca d'enllaç alludida de les dues parts sepulcral i la iniciació decadent que es nota en tota el marc superior. Una lauda en gòtic bellíssim encapçalada pels escuts de la Ciutat i del llinatge Lull, pregona constantment les excel·lències del gegant de la raça que allà descansa des del 9 de setembre de l'any 1492. Es l'elogi escrit pel canonge Ximinius.

Al mirar avui el sepulcre del gran polígraf, plens de respecte i veneració, sentim davant el mutisme de la pedra un viu desig de descobrir tot el secret del parament tombal i de demanar, amb l'esperit obert a la investigació, com seria l'obra si s'hagués acabada segons el projecte del mestre Llobet, o de quina manera pensava coronar el nínxol el seu successor Sagrera; ja que els dos creadors artistes ens deixaren romputs llurs pensaments, com per a fer motiu de preocupació als vinents de la vera solució monumental, que per sobre ésser delicadíssima pot, tal volta, no elevar-se al grau de les coses intangibles.

ANTONI JIMÉNEZ

Dins l'albada del renaixement lul·lià

L'EXTENSA bibliografia lul·liana dels darrers deu anys, l'estudi afanyós de selectes mentalitats que es dediquen a la investigació de l'esperit del Lullisme, en vistes a la incorporació de la seva valoració transcendental a les corrents filosòfiques modernes, i la intelligent curiositat de molts de pensadors i escriptors de tota casta, raça i creença, manifesten prou eloqüentment la intensitat vibrant dels actuals estudis lul·lians. És una albada fecunda, primaveral, plena de vida, de llum i d'esperança. En els dos cursos sobre el Beat Ramon i sobre "Les bases criteriològiques del Pensament Lul·lià" que vaig explicar en el Centre d'Estudis Universitaris de Madrid l'hivern passat, i a l'Universitat Catòlica estival de Santander en el mes de juliol, vaig poder fer-me càrrec de la intelligent curiositat—principalment entre els filòsofs abrinats i els joves universitaris—que desperten els nostres estudis predilectes. A Madrid vaig tenir abundosa matrícula escolar, la meitat de la qual corresponia a estrangers, europeus i americans, entre ells alguns de vàlua intel·lectual reconeguda, com, per exemple, Madame Rachel Borjstroom (qui traduí al suec el *Llibre de Cavalleria* precedint-lo d'un pròleg interessant), el pintor mexicà Santos Balmori (artista suggerit per la figura del Mestre, que volgué plasmar després d'un estudi fecund), l'inglés Mr. Mac-Lénnan, el novellista mexicà i diplomàtic Antoni Reyes, etz. En el de Santander—que ja no tenia el caràcter exclusivament informatiu del curs anterior, sinó més bé de revisió crítica, a més dels nombrosos alumnes universitaris de tota Espanya i alguns seminaristes—cap d'ells mallorquí—, acudiren a les meves modestes explicacions eminents escriptors, com l'eximí teòleg de l'Orde Dominicà P. Barbado, el Mestre franciscà P. Torró, el menoret Fra Arbona, la pedagoga anglesa Miss Stapher, el filòsof Eugeni d'Ors, el fidel deixeble de Menendez i Pelayo Don Ismael Rodriguez, el professor de l'Universitat de Cambridge Mr. Alexander Parker, etz., etz.; i àdhuc el curs s'eixamplà per correspondència, segons foren les cartes rebudes, demanant noves i les

publicacions del Curs. Per bona ventura, aquest va ésser agradablement controvertista o polèmic, en un ambient socràtic on la suggestió del benaventurat Mestre Ramon Barbaflorida tot ho omplia i tot ho aclaria. Fruits d'aquests cursos seran les interessants monografies que s'estan escrivint i—lo que és fonament satisfactori per a mi—un anhel vehement, no ja d'estudiar la figura del Mestre d'una manera freda, sinó de penetrar finament la immensitat del seu esperit per a comprendre-lo i seguir-lo “per camins i carreres”, incorporant lo etern del seu pensament doctrinal i filosòfic a les corrents intellectuals modernes. Un apologista del Mestre, ens ha dit recentment—parlant del renaixement lullia—que “no es tracta pròpiament d'una restauració del Lullisme”, afegint, pessimista i aventurer, que això “és empresa que judic—diu—temerària i condemnada irremissiblement al fracàs quantes vegades s'intenti”! No existeix cap profeta ni fill de profeta que pugui afirmar raonablement això. Reduir l'estudi lullia a lo simplement anecdòtic, és minvar la grandesa intel·lectual del venerable Mestre Ramon, fins al punt de no admetre un fons perdurable de veritat dins la seva Art i Ciència general. Aquest fons és etern i és vital, i els nostres esforços van precisament a unir-lo amb les corrents filosòfiques modernes, a través de la fronda, que encara ara no s'és marcida, i de la maina florida dels seus escrits, que encara és ufanosa i fresca, dins el riu caudalós de la veritat que no passa amb les escoles ni pot morir. Precisament tornen avui a tenir actualitat contra el modern agnosticisme, que pregon la blasfèmia intel·lectual de la doble veritat filosòfica i teològica, tots aquells escrits—tan abundosos—del benaventurat Mestre, vibrants i en gran part irrefutables, contra la doble veritat establerta en el segle XIII pel racionalisme averroista. Més encara: el Beat Ramon usà de “raons necessàries” és a dir “persuasives”; i feu més que Sant Tomàs i els grans filòsofs medievals; perquè aquests usaren solament d'arguments de raó freda per a *demostrar*. Ramon Lull volia *demostrar* i *persuadir*; i així—avançant-se al segle XX—proposà un sistema dialèctic no purament intel·lectual, sinó absolutament vital, possant en exercici, no solament la raó, sinó també el cor; per això les seves “raons necessàries” no “demostraven” fredament, sinó que “persuadeixen”. Avui els impulsos del cor humà ja no són un enigma; tenen manifesta la seva valor, perquè són instintius, naturals i raonables.

Acabam manifestant que no crec amb el lullisme dels qui en parlar del Beat Ramon, supprimeixen lo que el feu gran, i és la

seva profunda fe cristiana que és el substratum de tota la seva activitat. El patriotisme estèril usa i abusa del seu nom. Talment ha passat, per exemple, amb Fra Ginebró Serra i els homenatges laicistes a la seva memòria. Si el Pare Serra va ésser un gran colonitzador, va ésser precisament perquè era Fra Ginebró; i si el Beat Ramon és el geni de la nostra raça, és pel seu esperit cristià i evangèlic; i així l'entengueren i amaren els mes escolars.

FRANCESC SUREDA BLANES

“Qui així sent i tan alts pensaments conceb; qui així obra i de manera tan excepcional s'agita i es prodiga; qui sap donar la vida per la caritat envers Déu i envers els seus germans; qui tan amunt posa el nom de la seva pàtria als pocs anys d'haver estat redimida per les armes i regenerada per la cultura del Principat català; qui en tan alta manera sintetitza i mostra al món el caràcter expansiu, propagandista i democràtic de la seva raça; qui immortalitza el seu país, recentment constituït per entrar en el concert dels pobles civilitzats, fent que Mallorca i Lull vagin des d'allavors ençà indissolublement units i signifiquin qualche cosa elevada i digna, ¿no és, tal volta, un d'aquests barons als quals s'ha d'aplicar, amb tot el rigor del mot, el títol de “gran home”? ¿No és, sense dubte, una de les nostres primeres i majors glòries, honor i excel·lència del nostre llinatge?

“Mes si això és el Beat Ramon com asceta, apòstol i màrtir, ho és igualment com a savi de primera magnitud, com a eminència en el camp de la cultura intel·lectual en els seus variats ordres i aspectes.”

(De la citada Pastoral del Dr. J. Miralles Sbert, Arquebisbe-Bisbe de Mallorca.)

La irradiació estètica de l'obra lul·liana

ENCARA que coneguéssim en detall l'obra lul·liana no podríem dilucidar la seva articulació estètica, perquè ens caldria per això conèixer també l'esperit i la tècnica de la filosofia medieval, cosa d'especialistes; però sigui'ns permès de dir que moltes vegades la lectura de Lull pot produir i produeix una fruïció estètica que no pot considerar-se com a marginal, perquè és superior i més intensa que no el copsament del fons filosòfic o doctrinal que ell deixava impregnat en el text.

Afirmem simplement amb això que Ramon Lull era un artista.

És rebaixar la figura de Ramon Lull l'assenyalar-la com la d'un artista?

Seria gairebé oprobios dir, per exemple, Sant Pau era un artista!, perquè la magnitud del seu valor humà no admet qualificatius humans; però dir ja, el Dant era un artista, o Ramon Lull era un artista, no és gens depressiu perquè pot expressar precisament en aquest cas que el primer era més que un poeta o que el segon era més que un filòsof; i si diem encara: Sant Agustí era un artista, Sant Bonaventura, Sant Bernat, el mateix Sant Tomàs o el mateix Sant Francesc eren uns artistes, no empetitim ni menys profanam les figures d'aquests sants, ans bé alludim a un plec especial de llur finor psicològica i esclaram que, humanament, dins el temps llur, han solcat el món sintètic de la cultura amb l'eficàcia solemne del pensament o del sentiment o de l'art, que, en el sentit etern del mot, art vol dir allò que "unifica" o "equilibra" el pensament i el sentiment, patrimoni el més excels de totes les civilitzacions i a on no es pot traçar una secció diametral que separi allò que és òrbita sagrada i allò que és òrbita laica.

L'estètica a l'edat mitjana no era, com ara, una branca autònoma de la filosofia. No existia la paraula, però existia, com existia en temps dels grecs, una "normalitat de la sensibilitat" o millor, dit, a la manera de Wolf, una "lògica de la sensibilitat", que això i no altra cosa és l'estètica.

Per tant, ens podem retrotreure sense cap mena d'escrúpol a l'estètica medieval i encabir-hi allà en primer rengle la suggestio-nant figura de Ramon Lull, no ja com un esbojarrat almogàver de la bellesa, sinó com un delicat artista, la plasticitat ideològica i lingüística del qual és encara viva, palpitant, incorrupte, com una de les cascades pirenenques.

Quan giram la mirada cap a l'edat mitjana i degustam les ingents obres medievals és quan ens hem de sentir menys retrògrads. Aquella gent sentia la bellesa, creava bellesa, sense ésser víctimes d'aquesta indecisió d'avui, tan poc emparentada amb la bellesa, que és la "preocupació estètica", signe de la mancança de grans directrius idealistes superiors a la simple estètica.

Ja que tal cosa diem, caldrà explicar-la una mica. Potser bastaran dues paraules.

Tota la fecunditat espiritual de l'edat mitjana recolza en el fet que les revolucions que operaren els seus grans homes foren positives, portadores de germens sublims; deixaren en tot moment les vies obertes a l'infinit; les lluites que produïen no tenien per plataforma la fosca sinó la llum; en un mot, els bolquers on neixien eren teixits amb la substància de l'Evangeli.

Parlam en general. No parlam dels baixos fons anecdòtics de l'edat mitjana on s'empraven també les armes emmetzinades i a on la tenebra era absoluta... Parlam de les grans revolucions. El cicle del cristianisme, diem-ne pre-gòtic, sembla només, a gran distància, una preparació del cristianisme gòtic europeu, culminació de l'energia anímica de la humanitat.

Les revolucions d'avui, que llancen l'esperit contra un mur que no s'esportella i darrera del qual no es pot intuir mai allò que hi haurà, ens poden servir de terme de comparació amb les revolucions del període gòtic.

Durant tot el renaixement i les modernes etapes de l'humanisme, s'ha mantingut l'home en la superfície del seu propi ésser, ve a dir Berdiaeff (1), i cal crear l'equilibri emprenent un moviment cap a la profunditat d'aquest ésser.

Tot el renaixement i tot l'humanisme no representen, doncs, una revolució tan robusta com la verificada per Sant Tomàs, d'infiltrar en el més profund del pensament humà gran part de l'herència del món grec, deixant intacte el ferment cristià; i ens sembla

(1) *Una nova Edat mitjana*, cap. I art. IX.

que és Spengler qui afirma, tocant ja a una cosa més externa, que en tots els idiomes cultes no s'han esborrat encara ni s'esborraran les empremtes de llur origen, que no és altre que el llatí escolàstic.

Coautor d'aquesta readaptació del llenguatge a la cultura (deixeu que l'anomenem "revolució estètica" del llenguatge) és Ramon Lull, orquestrant d'antuvi les seves generals exposicions en prosa i en vers, no ja amb la llengua del Doctor Angèlic, sinó amb la vulgar catalana, tot just nascuda, però fent realitzar al nadó esforços de gegant.

Tot el renaixement i tot l'humanisme potser no representen, des del punt de vista social, un avenç tan transcendent com la desfeta del feudalisme i l'afranquiment del treball, on comença de fet la consciència de la llibertat civil, superant el concepte materialista de la llibertat romana. Pocs llibres d'història ens poden donar, per aquesta banda, un esbós de conjunt de la naixent i brunzent trama liberal i corporativa de la nostra societat medieval, com certs passatges del *Llibre de Contemplació* (1). D'aquesta societat nostra que quan deixà d'ésser medieval ja no era del tot "nostra" i que quan es recobri autènticament (serà possible?) podrà tenir, segons una frase lapidària, "la doble fortuna d'ésser juntament liberal i tradicionalista, perquè la seva tradició és la llibertat" (2).

I si l'art és el vehicle per on es revelen a la consciència els fenòmens més elevats de l'esperit humà, tampoc el renaixement i les etapes humanístiques modernes han arribat a una autoexaltació tan sublim com la que representa la catedral gòtica.

Aquí, en el comentari de l'evolució estètica medieval que culminà en la catedral gòtica, no podem, és ver, referir-nos a cap passatge concret de Ramon Lull, però podem fer un petit replà en el nostre discurs per palesar que no ens sorprèn aquest silenci de Ramon, ni el de cap altre filòsof medieval, sobre l'art o la bellesa de les construccions religioses d'aquell temps. Els filòsofs de la bellesa, a l'edat mitjana, no exercien la crítica directa de les obres d'art, de la mateixa manera que no descrivien ni lloaven les meravelles d'un determinat paisatge. Ells, dins una regió purament intel·lectual, generalitzaven els principis per assolir l'universal i establir

(1) Segon volum en lo ters libre, del cap. 110 al 123, Vol. IV de l'edició de Mallorca, 1910.

(2) L. NICOLAU D'OLWER, *Del Patriotisme i de la Democràcia en el Procés Constitucional de Catalunya antiga*, pàg. 39, 1933.

lleis universals. La bellesa de les coses els enduia vertiginosament al culte de la Bellesa Una i Simplicíssima. No es podia aturar Ramon (és el seu mètode) al primer esglaó de la sensació. Calia acumular un "factor" a un altre "factor". Calia pujar sempre als més alts graus de la penetració i de la reflexió per després, al "descens", copsar la visió totalitària. (1) Paral·lelament, els constructors gòtics "no feien filosofia", però intel·lectualment, psíquicament, dins la tècnica llur, devien procedir amb un mètode semblant, i sols forçant i alambicant així els processos de llurs "ascensos" i "descensos" intel·lectuals i emocionals (deliberats o indeliberats) es concep que arribessin a creacions de tan complexa estructura.

L'estètica, com a ciència, no té altra manera d'explicar les síntesis de les altes creacions artístiques, siguin de la naturalesa que siguin, que aquesta, que prou s'endevina en la polarització lulliana.

El concepte de Lull, de la bellesa, (2) com diem, s'avé perfectament amb la convergència sensorial i psíquica que els esteticistes moderns pressuposen en la creació artística: "beutat és aquella cosa que dóna alegrança veent, oynt (3), ymaginant e membrant, entenent e amant". Heus ací: primer la convergència activa dels dos sentits anomenats estètics, "veure" i "oir", després, el concurs de la "imaginació" i, per últim, l'acció conjunta de les facultats anímiques: la memòria, l'enteniment i la voluntat.

Aquesta qualitat de síntesi en la creació artística, repetim, està pròdigament teoritzada en l'obra de Lull. Els passatges de l'*Ars Magna*, (4) que cita i tradueix Menéndez Pelayo en la seva *Historia de las Ideas Estéticas en España*, són summament interessants. Al tractar de la música, diu, perfilant conceptes platònics: "La música és art inventada per ordenar moltes coses concordants en un sol cant, així com molts començaments són ordenats a una fi; i per això la seva definició es refereix a la definició de la concordança i a la definició del començament. I així com el fuster concep la figura de la caixa, i ell mateix la eleva de potència a acte, així el músic concep en la seva ment una veu ordenada i la eleva a acte mitjançant l'hàbit en el qual és pràctic".

En aquesta paraula "hàbit", no hi ha dubte que està inclòs

(1) Vegi's SALVADOR BOVE, *Ascenso y descenso del entendimiento*, 1902.

(2) *De beutat*, cap. 14 del *Llibre de Sancta Maria*, Vol. X de l'edició de Mallorca, 1915.

(3) El vell Heràclit havia escrit ja: "Els ulls i les oïdes són mals testimonis per aquells que tenen les ànimes bàrbares". (MULLACH, *Fragmenta phillos. græc.*, 23, pàg. 317.)

(4) Caps. LI i; XCIX.

el concepte actual de "tècnica" i encara s'hi pot entreveure el caràcter subaltern que Ramon Lull atribuïa a la tècnica; i si consideram el fons de la *Rhetorica* que compongué Lull (que ve a ésser una veritable tècnica literària) veurem també implicada en els seus principis una constant intenció estètica: *Rhetoricus cum pulchra forma colorat materiam et cum pulchra materia colorat formam*, diu en frase originalíssima. Però més plena de perspectives, dins la filosofia de l'art, és aquella altra frase genial definint la retòrica d'*Alchymia verborum...* amb la qual definició alliberà d'un cop la retòrica i la poètica de l'encarcarat empirisme on les havien sumides els preceptistes llatins.

No deixem de recordar tampoc els capítols *De bellea* (1) i de *Proporció* (2) del singular llibre *Proverbis de Ramon* tan adients aquí:

DE BELLEA

Si leja cosa fos en eternitat eternar, ociositat fóra bella en ella. 2 Bellea de bontat és per bonificar, e d amor per amar. 3 Neguna ociositat és bella. 4 En neguna flor és tant bella cosa color, com amar en amor e entendre en saviea. 5 Leyaltat està molt bella enfre amic e amat. 6 En la desamor del poble està leg lo senyor. 7 Aquell és bell qui ha belles cogitacions. 8 Neguna bellea és pus gran que aquella qui és de santetat. 9 Neguna vertut és leja, ne negun vici bell. 10 Blanques dents no són tant belles en la boca, com [dir] veritat. 11 Negun ha tant bell Fill com Déu Pare, ne negun ha tant bella Mare com Déu Fill. 12 Bona ànima és pus bella que l Sol. 13 Neguna corona és bella en mal rey. 14 Neguna vestedura és leja en bo home. 15 Tota bellea val més dins que de fores. 16 Neguna cosa leja a nomenar, és bella. 17 Desamar e bellea són contraris. 18 Alegria fa bella cara.

DE PROPORCIÓ

Proporció és bellea d orde de mesures. 2 Proporció no sosté neguna superfluitat. 3 En proporció no ha trop ne poc segons justícia. 4 Totes parts són eguals en proporció segons justícia. 5 Tota proporció és bella. 6 Sens proporció neguna cosa és bella. 7 Lo mestre de natural proporció és instinct de natura. 8 Proporció més està per forma que per matèria. 9 Tota proporció és de parts ajustades. 10 Per proporció són loats los maestres. 11 Proporció és de potències e d actus. 12 Proporció dura e son contrari deffall. 13 Pus bella és cara per proporció de ses parts, que per sa color. 14 Proporció es pus necessària en la cara que en les altres parts del cors. 15 En aquell loc on proporció és pus necessària, és major. 16 En axís cové proporció en los actus de la ànima, com en los actus del cors. 17 Tota proporció és desirable. 18 Proporció artificial és semblança de natural. 19 Neguna substància qui és de parts proporcionades, és leja. 20 Per neguna cosa és tant loat mestre, com per proporcionar.

(1) *Proverbis de Ramon* Cap. XXXIII, edició de Mallorca. Volum XIV, 1928.

(2) *Id.* *Id.* Cap. CLVIII.

No hem de perdre de vista, però, que Ramon Lull dirigia tota la seva energia mental i afectiva cap a l'acció apostòlica i a la contemplació mística; així, la percepció física i el concepte ontològic de la bellesa, són en Ramon Lull un simple vehicle per transportar-nos tot seguit a l'accepció espiritual de la bellesa i, per tal de copsar-la, ens fa obrir el que ell en diu "vista espiritual", "ulls espirituals". Inserim aquí, només, una pàgina de la seva obra cabdal, el *Libre de Contemplació* (1) per assaborir-ne el contingut estètic i la deliciosa forma:

"Ah, Deus gloriós, amorós! A vós, *Sènher*, sia feta reverència e honor per tots temps, qui avets ordenat e endressat en tal ordinació e en tal disposició home, que pusca veer ab ulls corporals e espirituals les bellès e les legès d aquest món. Plaent Senyor... Enaxí com los ulls corporals veen quals coses són leges ne quals són belles en les coses sensuais, enaxí ab ulls espirituals veem en les coses intellectuais quals coses hi són belles ni quals coses hi són leges. Si als ulls corporals, *Sènher*, és plaent cosa de veer la claror de l alba ni de l estela jornal, ni los prats ni les flors ni les riberes ni ls boscatges, als ulls espirituals és plaent cosa a cogitar e a veer les virtuts del home, axí com amor e paciència e lealtat e humilitat e pietat e misericòrdia.

"Oh liberal Senyor, dreturer, savi, vertader en totes coses! Si als ulls corporals plau veer la bella femna com és ben vestida ni ben aornada, als ulls espirituals és molt leja cosa de veer ella si tant s és que la femna sia orrea e àvol e vil e de males obres e de sutzes...

"...Amorós Senyor! En així com los ulls espirituals són pus nobles e mellors que los ulls corporals, en axí major plaer e mellor vista és veer les coses qui són belles a veer als ulls espirituals, que aquelles coses qui són belles a veer als ulls corporals. En semblant manera, *Sènher*, s esdevé de les coses qui són leges de veer; car molt major fàstig e major pudor e major legea és a veer les coses qui són leges segons vista espiritual, que les coses que són leges segons vista corporal. On com assò sia en així, molt me do gran maravella com pot ésser dels homes que més amen la vista dels ulls corporals que cella dels ulls espirituals, e més senten la bellea o la legea que veen ab los ulls corporals, que la que veuen ab ulls espirituals.

"Homil Senyor obeit per tots los pobles, benvolgut per totes gents! Molt és pus bella cosa de veer los fems en l ort que mala fembra en l esgleya, ja sia so que los fems sia cosa de leja figura e la fembra sia de bella figura; e assò es, *Sènher*, per so car de femoral qui és en l ort isquen fulles e flors e fruits de diverses colors e de belles olors e de bones sabors; e de la mala fembra, per bé que sia aornada, no n ix sinó peccat e pudor e sutzetat.

"La mala fembra, *Sènher*, se posa blanquet e color e s tiny sos cabells e ses celles e sa boca e sos ulls per tal que sia vista bella a les gents; e sobre les belles colors e les belles faysons que vos avets posades en ella, ella, *Sènher*, posa colors qui són de coses molt leges e molt pudens a veer e a odorar e a palpar...

(1) Cap. 104, pàg. 8, Vol. II de l'edició de Mallorca, 1910.

"Eternal Senyor, perdurable, en tot temps gloriós! En axí com gran secada e gran fret és pestelència dels fruits de la terra, en axí, *Senyer*, la bellea de les fembres és estada pestilència e tribulació de mos ulls; car per la bellea de les fembres són estat oblidós de la vostra gran bonea e de la bellea de les vostres obres...

"*Placent Senyor, en lo qual és dousor e amor e honor e plaer!* De les belles coses, *Senyer*, que ulls corporals pusquen veer, si és veer belles flors e bells fruits, axí com bella rosa o bella flor de lir o bella poma o bell pomcir; car cascuna d estes coses és molt plaent a veer. Mas sens tota comparació, *Senyer*, és pus bella cosa e pus plaent a veer als ulls espirituals la gran bellea que és en la vostra obra; la qual obra és vista en les creatures que avets creades e ordenades...

Però, cal fixar-s'hi, aquesta accepció espiritual de la bellesa, en Ramon Lull, no està intrínsecament renyida amb la bellesa física, sinó que fa recolzar el seu ideal estètic damunt la concordança de les dues categories. L'autor (1) de l'interessant estudi *Ramón Lull: Polarización y Unificación*, addueix aquell conegut passatge del *Llibre de Sancta Maria* que diu (2): "En nostra Dona ha bellea espectral la qual cové respondre a bellea de cors, axí que la beutat corporal e espectral se concorden..." i el compara amb l'antítesi que entre les idees de bellesa espiritual i física formulaven els doctors dels primers segles del cristianisme, Tertulià, Orígenes, Sant Climent i Sant Ciril d'Alexandria, etc., atribuint a Crist (la summa bellesa espiritual) un cos deforme (3).

Si fos ver, com és molt probable que ho sigui, que el perdut *Llibre de Placent Visió* estés il·lustrat i miniaturitzat per mà del propi Ramon (4) hauriem de considerar aquesta pèrdua com un doble naufragi en el nostre tresor cultural. En 1521 encara existia aquest

(1) FONT Y PUIG, *Ramón Lull: Polarización y Unificación*, Anales de la Universidad de Murcia, 1930-31.

(2) Cap. 14, pàg. 108, Vol. X de l'edició de Mallorca, 1915.

(3) Aquesta antítesi fa pensar realment en la creació artística dels Crists bizantins, creació que tardà més de cinc segles a aparèixer i que inclou, però, en l'aspecte artístic, una potència expressiva enorme.

(4) Així ho conjectura Mateu Obrador (*Pròleg del Feliz de les Meravelles del Món*, editat per Jeroni Rosselló, pàg. XIX, Mallorca, 1903), i així es desprèn del text autobiogràfic del mateix Feliz:

"Aquest llibre (*De Placent Visió*), senyor rey, dix lo donzell, feu aquell sanct ermità qui fou philosoph, e de tots los llibres que ell poch atrobar, trach totes les històries que n poch treer. E de tot ço que vehia fer als homes e a les bèsties e auceyls e peixs e arbres ell ho posava en figures (Tom II, pàg. 53, edició citada).

"Plaser corporal n havia, per ço car tot el llibre és bell, e ben pintat, e affigurat e car de moltes figures és ajustat" (id., id.)

"...hi ha moltes e diverses figures, qui són molt noblement feytes e són de totes ayntantes maneres com hom pot pensar de criatures e de obres de criatures, co és saber, en lo llibre és lo cel imperial affigurat, e la disposició de la sàvia e soberana magestat e de los sants de glòria. En après hi és lo affigurament del firmament, e del sol, e de la luna; e hi és la istòria del vey testament e del noveyl. En aquest llibre són affigurats los philosophs e les obres de natura, enaxí com en homens, bèsties, auceyls, peixs e plantes hi ha figures e obres... enaxí com de prelats, prínceps, clergues, cavallers, mercaders e de totes les arts mecàniques. En aquest llibre hi ha istòries de batayles de ciutats, e de naus, e galees de reys, e de totes les altres coses antigues qui són passades e de açò fa aquest llibre memòria per figures", Tom II, pàgs. 52 i 53).

manuscrit "tot storiât", segons testimoni fidedigne del mestre Joan Bonlabii (1) i tot just, en 1550, apareixia el primer llibre de "crítica estètica" (2) sobre els artistes italians, i al davant de tot els pintors coetanis, precisament, de Lull: Cimabué i Giotto, l'estil dels quals qui sap si exercí influències en l'ignorat caire tècnico-plàstic del Mestre.

De totes maneres, tant si Ramon Lull fou pintor com si demanà o va admetre la col·laboració d'altres pintors, deixebles seus o no, per divulgar els coneixements que amuntegava, el fet és que l'obra anomenada de *Plasent Visió*, segons confessa ell mateix, és una obra de pura delectació estètica, sense finalitat específica ni de tesi, ni tan sols místico-contemplativa. Això ens obliga a col·locar-lo, també, dins la plèiade d'agitadors de la mera sensibilitat humana, que superaren fins a l'insuperable l'època en la qual vivien i prepararen els camins ascensionals del període gòtic, humanitzant els seus mites, més eficientment, tal vegada, per la força imponderable de l'art i del sentiment que no per l'acció intel·lectual o cabalística. La constel·lació d'emoció que encengueren en el firmament d'Europa no està extingida. ¿Qui és que pensa encara que el renaixement té les arrels mestres en la antiguitat pre-cristiana?

Des de Burdach (3) a Maritain (4), des de Spengler (5) a Berdiaeff (6), des de Maurras (7) a Nordstram (8) i Gilson (9), admeten, justifiquen i confirmen fins a l'evidència la continuïtat anímica de l'edat mitjana amb el renaixement, com ningú no pot negar la legitimitat d'un fill pel sol fet de la prodigalitat amb què malversa i escampa els cabals reunits pels seus progenitors.

Si algú (10), amb amplíssima visió, ha qualificat l'edat mitjana d'"humanisme teocèntric", enfront de l'humanisme antropocèntric que ara està agonitzant, d'altres, albirant l'esperit creador de les arts i els corrents estètics, han considerat que, sense excepció, els pintors, escultors, constructors, que es deien anti-gòtics i que tenien sempre a la boca els noms de Ciceró, de Virgili, de Venus, d'Apolló,

(1) Autor de l'*Epistola Proemial* estampada en l'edició del *Blanquerna* d'aquest any 1521.

(2) VASARI, *Le vite dei più eccellenti Pittori, Scultori e Architetti*. Roma, Firenze, 1550.

(3) *Reformation, Renaissance, Humanismus*. 1918.

(4) *Du régime temporel et de la liberté*.

(5) *La decadència d'Occident*, IV.

(6) *Una nova Edat mitjana*.

(7) Vegin-se principalment els seus escrits a la *Gazette de France*, 1905.

(8) *Moyen Age et Renaissance*.

(9) *L'esprit de la philosophie médiévale*.

(10) JACQUES MARITAIN, obra citada.

portaven a dintre i estaven espiritualment presidits pel misteriós efluvi medieval, sense el qual no es poden concebre les pintures murals d'Orvieto, ni el sostre de la Capella Sixtina, ni els mateixos palaus mallorquins del XVII, i, saltant encara dos segles més, sense reminiscències enyorívoles d'aquell esperit animador, no es podrien explicar tampoc ni l'epopeia musical dels Nibelungen ni la Sagrada Família de Gaudí.

Tornant de bell nou al robust temperament artístic de Lull (que fa que el nos haguem de figurar, pel seu enciclopedisme vital, més tost com un matiner Lleonard de Vinci que no, per la ciclòpia aportació de lletra escrita, com un precursor d'Alfonso Tostado), podríem adduir nombrosos guspirejars d'espontaneïtat, en els que Ramon Lull sembla, talment, que s'escapa de la disciplina dialèctica per respirar l'aire lliure de les regions de la bellesa suprema. Bastarà, però, reproduir aquí un sol passatge del *Felix*, (1) per comprovar-ho documentalment, puix dóna tal passatge l'impressió que el nostre esteto-asceta atribueix més al·cúrnia a la "bellesa de l'enteniment" que no a l'enteniment mateix.

"Per so que Felix entenés la divinal bellesa dix lo ermità que una sancta ànima estava en contemplació e vehia gran bellesa en son entendre e en son enteniment, car l'enteniment entenia que podia entendre Déu, e en aquest poder entenia gran bellesa; car molt és gran bellesa entendre Déu, e molt aytal entendre embelleix (2) l'enteniment".

I si no ens fos vedat, afegiríem encara que allò que d'una manera més inequívoca i més cruel segella la complexió i el temperament artístic de Ramon són les seves crisis psicològiques que són, típicament, les crisis de l'artista que s'enfronta amb la dura vida real. Un artista, que té més fogositat que el reformador, però que té també la noblesa inhibidora davant la catàstrofe, que el reformador, per força, ha de transgredir. No és, tampoc l'actitud històrica de Ramon la del simple teòleg o moralista especulatiu, que s'ha d'aconhortar, devegades, en ésser obeït passivament; ni l'actitud del polític, de l'home d'acció o del demagog que s'accontenten sovint d'ésser sols admirats o tolerats; ni l'actitud del parnassià o de l'elucubrador intel·lectual, que ja no somnien tan sols en la possibilitat del fracàs. El reformador, el polític, l'intel·lectual, el mateix guerrer, arribaran, fredament, a admetre el fracàs, a familiaritzar-se,

(1) II, cap. L. pàg. 227, edició citada.

(2) Recor-dí's aquí aquella apreciació de Kant, que semblà a Europa tan original: "la bellesa no és un predicament de les coses sinó un producte de la mentalitat humana."

si es vol, amb el fracàs. L'artista, no. Si l'artista és un apòstol, com Lull, menys. El martiri és el triomf de l'apòstol, però el triomf de l'artista és veure, amb els "ulls espirituals" que ha influït, de fet, dins tot el món que l'envolta, i el martiri de l'artista és retardar el martiri, obert el cor sempre a noves esperances i a nous esforços. I aquest retard deliberat del martiri és la glòria, però és, també, la suprema angoixa de l'artista.

Només les crisis dels artistes són les que s'alimenten de la pròpia devastació espiritual, i són les úniques que poden vèncer-se a elles mateixes, perquè solament l'esperit de l'artista és inexhaurible.

Heus ací perquè la parca de la història no pot soterrar Ramon Lull. El devenir de l'evolució intel·lectual engoleix tot allò que no és altra cosa que intel·lectiu. La "filosofia" de Lull potser està ja soterrada. Es diu (acceptem-ho, per què no?) que d'ençà de Descartes hi ha "una nova manera de pensar". De les simples "idees" lullianes potser no n'hi havia gaires d'originals, (1) ja que al "contradir" la doctrina dels àrabs i dels jueus, Lull copsava el pòsit immortal d'aquelles cultures i el "naturalitzava" al català... Quedarà, doncs, aquest fet artístic de la plasmació de l'idioma (tema admirablement desenvolupat fa poc per Salvador Galmés), i quedarà el fet artístic de l'"orquestració ideològica", que de vegades és més important que la idea, de la mateixa manera que el fenomen "musical" és més important que el fenomen del "so".

De la ciència (2) de Lull, ni parlar-ne, quan no compta ja res de l'anterior a Leibnitz i Newton. Quedarà la bella follia de voler "cientificitzar" tot el que s'escau fora dels límits de la raó, i aquell bell concepte lullian de les "ciències de l'amor" del seu *Arbre de Filosofia d'Amor*, filosofia que encarnà en aquella dama gentil trobada pels encontorns de París i que feia un plor amarg considerant la pregonia separació entre aquestes "ciències de l'amor" i les "ciències de la intel·ligència".

Així, la "resultant" de tota l'obra de Lull és una "intuïció", i allò que és intuïtiu no pot jamai deixar-se d'estudiar perquè, a cada moviment bascular de la intel·ligència, obri perspectives noves. No pot segregarse, és clar, la intuïció de la unitat filosòfica, ni

(1) Seria un estudi difícilíssim, i gairebé innecessari a la major glòria del polígraf, l'escatir quina fou la veritable aportació d'idees originals de Ramon Lull (independentment dels sistemes o mètodes filosòfics) dins la cultura europea dels segles XIII i XIV. No tractam, per altra banda, de presentar el nostre autor com poc original, com tendenciosament podria interpretar-se.

(2) No es confongui tampoc aquí la "ciència" amb la "història de la ciència", i menys es confongui el concepte categòric actual de la ciència amb la *ancilla theologiae* de l'edat mitjana.

intentam dir tal cosa aplicant-la al cas de Lull. Cal, no obstant, tenir en compte aquella apreciació (tal vegada excessivament dogmàtica) de Croce que estableix que la filosofia a més d'una unitat és també una "trinitat", una persona de la qual és l'estètica i que dins el camp d'aquesta cal situar l'activitat intuïtiva.

Heus ací perquè la parca de la història no pot soterrar Ramon Lull: per l'*élan* estètic de la seva obra i per la seva plenitud artística i mística, tot considerant evident que no pot donar-se el cas d'un místic que no sigui d'antuvi o equipotencialment artista, i, per damunt de tot, perquè, si bé es poden donar noves formes de pensar, no es poden "donar" a l'home "noves" maneres de "sentir" ni noves maneres d'"amar".

I no soterrant Ramon Lull no pot soterrar-se la nostra pàtria, que ell va reinfantar amb el seu geni, ni la nostra llengua, que ell va breçolar.

Veiem ara, com mai no havíem vist a Mallorca, el sinistre espectacle d'un veritable exèrcit, polítics, institucions, premsa, multituds de tots els estaments, que sembla que vulguin fer podrir els nostres ideals abans que madurin. Nosaltres, per la nostra part, no tenim altres armes que les invisibles, però imperatives, de la fe en tals ideals, i no veiem cap dels nostres terrers socials preparat per a rebre, ni a l'influx de la figura de Lull, un aixecament mediat ni ètic ni estètic. Per paradoxal contrast amb Ramon, guardem encara tares fatals, com a endèmiques en el subconscient del nostre organisme social, que sembla que ens incapacitin per assimilar les habituds, el normal sentir i el normal entendre propis d'una collectivitat culta. Hi ha, espargida, no sols a casa nostra sinó pertot arreu, una nova simonia dels que tracten de guarir els mals de l'època i que quan no poden especular amb les coses de l'espirit el manuculen i l'eixalen.

Amb tot, cal tenir fe. Lull, el nostre cabdill, batega encara, no és vencible.

GUILLEM FORTEZA

LULL I L'INFANT

DOS treballs amb la meua firma han sortit aquest any sobre el nostre filòsof: l'un motivat per les conferències de Mossèn Galmés i l'altre, resum, en castellà, d'un assaig que fa temps vaig publicar sobre estètica lulliana en aquesta mateixa revista. No hi ha res misteriós a dins la vida de Lull, venia a dir en el primer, sinó la mort. En el segon es tractava de la ferma i al mateix temps transcendental orientació de Lull sobre la bellesa.

La contemplació en l'ànima de Ramon era una actitud molt forta. I molt fort era el seu vitalisme. Doncs bé; s'ha dit que no és possible ésser vertader filòsof si no s'és a la vegada pedagog, i jo m'atreiria a dir que d'aquesta afirmació Lull en queda exent, perquè era tan potent el seu impuls i el seu magisteri universal, que bé podia prescindir de tenir interès per l'infantesa.

Però, malgrat tot, el tengué. A Napoleó no li quedava temps, deia, per ocupar-se de les coses de l'a b c; i Lull encara que desplegàs una activitat vasta i fonda se'n ocupa. No és d'aquells pares superiors que miren com a cosa pobra els fills de família. No creu que el fill s'hagi de fer tot sol. I no sols educa, sinó que aplica a l'art de l'educació els seus punts de vista especulatius.

No he de parlar del seu conegut llibre *Doctrina pueril*, que seria tasca ociosa. Solament vull aprofitar aquesta pàgina d'avui per recalcar el modernisme científic, amb resultats perennals, del seu mètode i de la seva visió educadora, ja que no tenc temps aquesta vegada per enfondir aquest tema, solament enunciant alguns punts.

Ho vull recalcar perquè, malgrat tothom conegui l'obra citada de Lull, pocs s'han aturat a reflexionar sobre la seva transcendència. Diguem, per acabar, que moltes coses que tanta fama donaren a Pestalozzi i Rousseau, estaven ja en Ramon Lull.

La seva posició d'escriure en la llengua vernacular, a més d'ésser patriòtica era didàctica. I ell volia que el l'infant rebés l'ensenyament en llengua vulgar i no en llatí. De l'escola primària en feia un pla ben meditat i ben preparat, doncs no creia en cap improvisació,

arribant fins i tot a redactar el programa. Afirmava els enllaços, els unificaments que hi d'haver entre els graus d'ensenyança o siga això mateix que ara figura a la vigent Constitució nacional. Per acabar, malgrat el segle en que neix vol rompre amb la tradició, en lo que té de dolent i rutinari, i sobretot, amb la dura disciplina d'aquells temps.

Tot això és a bastament per acreditar que dins la història pedagògica del món el fulgor de Ramon Lull no es podrà apagar mai. No li faltava res en cap sentit per fer palpable que posseïa els gèrmens de vertader "agoo" del món.

JOSEP ENSENYAT

El Col·legi de Miramar. Fragment del retaule de R. L. de Pere Barceló, al Museu del Laterà, Roma.
Dibuix de l'autor

L'ORIENT I RAMON LULL

L'OBRA religiosa de Ramon Lull està naturalment sota l'influència de l'Orient de Palestina. La seva mística, filla d'una experiència subjectiva com la de tots els grans místics, té punts de contacte amb el misticisme de l'Islam i amb el de la India. La seva obra apologetica està directament influenciada de la India, a través de les traduccions que del sànscrit es feren a l'antiga llengua de Pèrsia i a l'àrabic.

Són poc conegudes les influències orientals en Ramon Lull. Un estudi seriós d'elles seria un treball llarg, i la nostra terra ha esperat 600 anys a començar l'edició de les seves obres completes. Sols un estudi de l'obra completa, acompanyada de fonts sànscrites i llurs traduccions aràbigues, i originals aràbics ens podrà permetre algun dia conèixer l'influència oriental en Ramon Lull i així es veurà destacar-se més clarament la seva obra individual.

Tornem a llegir una faula del *Llibre de les Bèsties*:

En una terra s'esdevenc que totes les bèsties s'acordaren que donassen tots dies una bèstia al lleó, per ço que no les treballàs en son caçar; e el lleó les en apellà quities. Tots dies aquelles bèsties gitaven sorts, e aquella bèstia sobre qui caïa la sort anava al lleó, e menjava-la. Un dia s'esdevenc que caec la sort sobre una llebre, e aquella llebre trigà a anar al lleó, tro hora de mig-dia, per ço car temia morir. Molt fo irat lo lleó com tant s'havia estat la llebre, car gran fam havia, e dix a la llebre per què havia tant estat. E la llebre s'excusà e dix que, pres d'aquell lloc, havia un lleó qui deïa que era rei d'aquella terra e qui l'havia cuidada prendre. Lo lleó fo molt irat e cuidà's que fos veritat ço que la llebre li hac dit, e digué que li mostràs lo lleó. La llebre se mès primera e lo lleó la seguí; e la llebre venc a un gran pèlag d'aigua, lo qual era en una bassa que era environada, de totes parts, d'un gran mur. Com la llebre fo sobre l'aigua e l'ombra d'ella e del lleó aparegueren en l'aigua, dix la llebre al lleó:—Sènyer, ¿veus lo lleó qui és ací en l'aigua e vol menjar una llebre?—Lo lleó se cuidà de la sua ombra que fos lleó e saltà en l'aigua per ço que es combatés ab aquell lleó. Lo lleó negà's e morí en l'aigua, e la llebre ab sa certesa romàs com havia fet morir lo lleó.

En el llibre segon de l'“Hitopadeça” trobam la següent faula que traduïda gairebé literalment del sànscrit ens diu:

“A la muntanya sagrada de Mandara hi vivia un lleó que li deien Durdanta (salvatge). Aquest causava cada dia una gran mortaldat entre les bèsties. Un dia s'esdevingué que totes les bèsties celebraren una reunió i digueren respectuosament al lleó:—Senyor, ¿perquè matar tantes bèsties d'una vegada? Nosaltres mateixes li oferirem amb respecte una bèstia cada dia.—El lleó respongué:—Si les vostres senyories ho han decidit així, que sigui així.—I des de llavors, en torn rigorós, li daven cada dia una bèstia, i el lleó se les anava menjant una per una. Una vegada arribà el torn a una llebre vella. I ella va pensar:—

Esperant salvar la vida,
homenatge al lleó fan:
si ell però ha de menjar-me
¿perquè fer-li tant de cas?

Jo hi aniré a poc a poc.—Així que hi arribà, el lleó que estava mort de fam, li va dir tot rabiós:—perquè ets venguda tan tard?—La llebre li respongué:—No és culpa meva. Ha estat que un altre lleó m'ha aturada a la força pel camí. Havent jurat en presència d'ell que hi tornaria, he vinguda aquí a comunicar-ho a la vostra senyoria.—El lleó, tot tallant claus, li digué:—Anem-hi aviat i ensenya'm aon és aquest mala-ànima.—La llebre es posà a caminar i l'acompanyà a la vora d'un pou molt profund i exclamà:—Miri la vostra Senyoria,—i li ensenyà la seva imatge, emmirallada dintre l'aigua del pou. El lleó, encès de ràbia, es tirà amb fúria en el pou i allà va fer el bategot.

L'autor de l'“Hitopadeça” ens diu que la seva obra fou compilada del “Pantxatantra” (cinc enfilalls de rondalles) i d'una altra obra que no coneixem. El “Pantxatantra” va ésser recopilat abans del segle VI de la nostra era, ja que el rei Anuxirvan (531-579) el va manar traduir al pehlevi, la llengua literària de Pèrsia. El nom primitiu del “Pantxatantra” era tal vegada el dels dos xacals “Karataca i Damanaca” (En Feiner i En Tranquil) que fan un paper important en el primer llibre. D'això probablement el nom siríac de “Kalilag i Damnag” i el de la traducció a l'àrab “Kalilah i Dimnah” que probablement fou la que Ramon Lull va llegir.

El “Pantxatantra” prové de les faules budistes “Jatakas” ja compilades en llengua pali vers l'any 380 abans de Jesucrist i traduïdes al sànscrit i al xinès, i després del sànscrit al pehlevi, àrab i llengües europees. El cas de les traduccions de les faules orientals és tal vegada el més interessant de transmigració literària que coneixem.

L'element humorístic de sorpresa i contradicció que trobam en Ramon Lull és molt freqüent en les obres apologetiques sànsrites i palis i fins i tot en les religioses. Així en el “Dhammapada” ens diu Buddha, o un dels seus deixebles:

Llarg el camí és pel cansat,
llarga és la nit pel que vetlla,

llarg el patiment dels ximpls
que el bon camí desconeixen.

i després:

Si un com tu o millor que tu
no pots trobar en ta via,
fes ton camí ben tot sol:
el ximple no és companyia.

i Ramon Lull ens diu:

Estava l'amic tot sol, sots l'ombra de un bell arbre. Passaren hòmens per aquell lloc, e demanaren-li per què estava sol. E l'amic respòs que sol fo quan los hac vists e oïts, e que d'abans era en companyia de son amat". (*Llibre d'Amic e Amat*. v. 47. Obres completes, Ferrà-Galmés).

"Digues, foll, has diners?—Respòs:—He amat". (Op. cit. v. 177).

"Digues, amador, has riquesa?—Respòs que:—Hoc: amor". (v. 201).

Digues, foll, perquè has tan gran amor?—Respòs:—Car long e perillós és lo viatge en lo qual vaig cercar mon amat". v. 212).

"Digues, amador, què és valor?—Respòs que lo contrari de la valor d'aquest món". (v. 291).

"Foll, digues, què és amor.—Respòs que amor és aquella cosa qui los francs met en servitut, e a los serfs dóna llibertat". (v. 295).

La doctrina de l'equanimitat, l'"aequam memento rebus in arduis servare mentem" d'Horaci que tan bellament sintetitza Ramon quan diu "que poc sabia d'amor, que s'alterava per maltrets ni per benanança" (v. 297) la trobam en el "Bhagavad Gita". (El Poema del Senyor). Entre els consells que el diví Krixna dóna al seu deixeble Arjuna trobam moltes variants sobre aquest tema:

Fred, calor, plaer, dolor,
de les coses són estats:
sobrepuja-los, O amic,
ja que ells venen i se'n van. (II, 14).

La concepció de la divinitat com el Tot que fa dir a Ramon Lull: "Deia l'amic a son amat:—Tu est tot" (v. 68) i l'exclamació comunista cristiana: "Per la especial amor que l'amic havia a l'amat, amava lo be comú sobre lo be especial" (v. 162) la trobam poèticament expressada en aquells versos magnífics del Gita que comencen:

En tot el vast univers
més gran que Jo res no hi ha;
tot va unit al meu entorn
com les perles d'un collar. (VII, 7)

i després en la sublimitat de la part XI.

La visió poètica de Lull quan diu: "Cantaven los aucells l'alba, e despertà's l'amic (hi ha la variant molt probable de "l'amat") qui és l'alba", que ens recorda els versos sublims de Sant Joan de la Creu:

Mi Amado, las montañas,
los valles solitarios nemorosos,
las ínsulas extrañas,
los rios sonorosos,
el silbo de los aires amorosos.

La noche sosegada
en par de los levantes de la aurora,
la música callada,
la soledad sonora...

la trobam en el Bhagavad Gita en la forma:

Som la llum del sol i lluna.
gust de les aigües som Jo;
som el Verb sagrat dels Vedas,
i dins l'èter som el so"... (VII, 8)

La concepció lulliana de "lo món és en mon Amat e no és mon Amat en lo món" es pot comparar amb el vers del Gita:

Jo sens forma estic pertot,
tot en mi està entrellaçat:
Jo no estic però en el món
és el món el que en mi està" (IX, 4)

Quan Ramon Lull conta:—"Contrastaren-se l'amic e l'amat"—(v. 20) en recorda un Yogi de la illa de Ceylan que, entre les belles paraules que sovint expressava en les seves converses, un dia me digué:—"Déu i jo devegades ens disputam, però ens estimam tant que aviat tornam ésser amics"—i la dolçor de la seva veu em feia pensar en el nostre Ramon.

El verset sublim de Ramon Lull:—"La llum de la cambra de l'Amat venc inluminar la cambra de l'amic, per ço que en gitàs tenebres, e que la umplís de plaers e de llangors e de pensaments. E l'amic gità de sa cambra totes coses per ço que hi cabés son amat"—sembla un bellíssim compendi de la Filosofia i l'Art del Yoga de la India. Un seriós estudi comparatiu d'aquest amb la mística i la psicologia europees està encara per a fer.

Però les relacions que pugui tenir Ramon Lull amb la mística de l'Islam o de la India no minven la seva grandesa. Les flors d'amor creixen en diverses èpoques i en diverses terres, i malgrat

llurs semblances són diferents. Cap místic del món ha dit paraules que més semblants siguin a les del mateix Jesús: "Si vosaltres, amadors, voleu foc, veniu a mon cor e encenets vostres llànties", i l'aspiració mística mai s'ha expressada més bellament que en les paraules de poesia puríssima del nostre gran Ramon:—"Dix l'amic a l'amat: Tu qui umples lo sol de resplendor, umple mon cor d'amor".

Tots els sacerdots budistes del Sud de Ceylan han d'aprendre de memòria el "Dhammapada" en pali, obreta de gairebé l'extensió del *Llibre d'Amic i Amat*, i jo he parlat amb estudiants de la India que sabien el "Bhagavad Gita" de memòria. Seria interessant saber si entre nosaltres si ha algú que sàpiga el *Llibre d'Amic i Amat* de memòria!

No podriem al menys fer un "Calendari Ramon Lull", de 1935, com els anglesos fan calendaris de Shakespeare, i cada un dels tres-cents seixanta cinc dies de l'any estariem un moment amb Ramon Lull?

JOAN MASCARÓ

A l'entorn de les proves documentals del martiri de Ramon Lull

DUES tesis trobam, quasi bé sis voltes seculars, a l'entorn de les quals gira tota la història del lullisme: Ramon Lull el sant i Ramon Lull el savi; tesis que quan se destrien a través dels admiradors i dels deixebles ofereixen, ensems, dos temes similars: el *lullisme pietós* i el *lullisme científic*.

Val a dir, però, que en estudiar seriosament Ramon Lull no es podrà mai prescindir d'aquests dos aspectes biogràfics: el sant i el savi; encara que dins l'opinió religioso-cultural anomenada *lullisme*, entre els fervents enamorats del sant i els constants seguidors del savi, devots els uns, deixebles els altres, quasi sempre el savi ofegà al sant i tingué més simpatia la saviesa que no la santedat del Mestre.

I vet aquí un gran plet que dura fins als nostres dies: la saviesa de Ramon Lull sobreposant-se a la seva santedat. Realitat històrica que ningú podrà negar, i que dóna l'explicació del gran silenci o del remarcable laconisme—fins al segle XVI—en el que fa relació a les proves documentals del martiri.

Sort en tenim que el segle XX és el segle de les grans vindicacions lullianes! I després que l'Apostolical Senyoria de Pius XI, feliçment regnant, en la seva Encíclica "De Rerum Orientalium" féu el magne elogi del "célebre Ramon Lull, varó d'extraordinària pietat i erudició", i quan la crítica històrica rectifica sortosament les dades biogràfiques i destrueix les llegendes, és arribada l'hora de la gran vindicació lulliana del martiri.

Conseqüència d'aquella realitat històrica que suara esmentavem: Ramon Lull fou conegut més com a savi que no com a sant. I és a través d'aquest eclipsament de la santedat—cosa que no hem d'estranyar—que quedà també esfumada la circumstància del martiri de l'apòstol incansable.

Dia 15 de maig de 1502, en l'església de Sant Francesc de Palma, es celebrava un *Certamen* poético-lullià, per a commemorar les victòries de la doctrina de Mestre Ramon Lull, la notorietat i prestigi de Pere de Gui i el Reial Privilegi de fundació de la Universitat literàrio-lulliana de Mallorca. L'entusiasme del poble mallorquí va manifestar-se en les inspirades composicions dels poetes concursants: Massot, Verí, Menorca i Alber. Tots ells lloaren dignament el san màrtir de Bugia; i feien remarcar, de sobres, l'anhel de tot un poble, l'anhel de tota una raça: la *canonització* de Mestre Ramon Lull:

*Puys d'aquest la fama per tot lo món sona
Tan gran y tan alta a tots se entona
Sols "canonizarlo" altre ja no resta.*

Des d'allavors, les actuacions de Mallorca, Catalunya, València i Castella foren heroïques a favor de la *Causa Pia Lulliana*. La catolicitat o la no-catolicitat dins l'*opus* lullià seria la tònica, però, perquè a Roma enllestissin els *Processos*.

Al procés del segle XVI seguí el formidable de 1612-1614. Més tard vingueren els processos de 1647 i de 1751; i, altrament, les actuacions posteriors. I sempre, sempre, la mateixa qüestió de la doctrina dubtosa del gran polígraf medieval; les derivacions, per tant, del *Directorium* de l'inquisidor Fra Nicolau Aymerich. I no tindria prou valor la sorollosa rectificació del Cardenal Belarmí? El sant Cardenal de la Companyia de Jesús judicà, un jorn, la doctrina lulliana en sentit no gens favorable. Però el sant, altre jorn, va rectificar...; i més tard Belarmí era canonitzat, i declarat ensems Doctor de l'Església. Deia Belarmí en la seva obra dels *Escriptors Eclesiàstics* (1613) que molts que han escrit en contra de Ramon Lull és perquè no llegiren les seves obres, o si les llegiren no les entengueren. Atinada observació la del novell Doctor de l'Església sant Robert Belarmí! I, ara, afegeixi's a tot això el fet de no trobar-se actualment publicades totes les obres de Ramon Lull, ni d'ésser conegut enterament el magne *opus* lullià, ni haver-se destriat del dipòsit autèntic algun sector apòcrif. *Quid vobis videtur?*

En època de plena vindicació lulliana, l'*Església*—que en altres ocasions confirmà el culte immemorial tributat a Mallorca al Beat Ramon Lull—s'ha dirigit al digníssim Pastor de la Seu mallorquina, i li ha dit senzillament, a través de les normes del Dret Ca-

nònic: donau-me les proves documentals del martiri del vostre fill il·lustre, i serà canonitzat.

L'activitat de l'Exm. i Ilm. senyor Arquebisbe-Bisbe de Mallorca Dr. Miralles Sbert no es deixà esperar. I va constituir tot seguit la nova Junta de la *Causa Pia Lulliana*, i tingué a bé encomanar a l'autor d'aquestes modestes notes la tasca feixuga i delicada d'investigar la única cosa necessària, en aquest cas: la *documentació justificativa de la mort martiritzada de Ramon Lull*.

Fins al present, el biògraf de Mestre Ramon Lull *barba florida* ha trobat en el seu camí quatre punts una mica més què foscos: Quan morí Ramon Lull?.. On morí Ramon Lull?.. De què morí Ramon Lull?.. Quan va ésser traslladat a Mallorca?

Quatre punts força interessants per a determinar les *proves documentals* del seu martiri.

Aquestes proves poden classificar-se en tres categories: A) *Proves directes*, B) *proves indirectes*, C) *Informacions*.

La *tradició immemorial*, però, no pot ésser despreciada al costat de les esmentades proves. Tenim, doncs, dos aspectes fonamentals: les proves documentades i la tradició immemorial.

Les *proves directes* són aportades pels testimonis coetanis i propers. D'aquí una divisió: a) *Testimonis de "visu"*, e. g. els mercaders genovesos Esteve Colom i Lluís de Pastorga; b) *Testimonis "ex auditu"*, e. g. els parents assenyalats en el testament, els Lull de Mallorca, els Lull de Catalunya.

Les *proves indirectes* poden deduir-se: a) *Dels fets anteriors al martiri i relacionats amb ell*, e. g. el constant desig del martiri manifestat per Ramon Lull, el darrer viatge de Ramon a Tunis, la seva carta als Jurats de Mallorca, el constant apostolat del missioner; b) *Dels fets posteriors a la mort i relacionats amb ella*, e. g. el trasllat del cos venerable del màrtir, l'enterrament de Ramon Lull, la sepultura del Beat, el culte tributat a Ramon Lull; c) *Dels monuments iconogràfics més propers*, e. g. els existents, els desapareguts, els desconeguts fins ara.

Les *informacions* sobre la santedat, ortodòxia i culte són necessàries. Adhuc, indirectament, les desfavorables poden donar molta llum. Cal establir dues seccions: a) *Informacions favorables*, e. g. la Informació de l'Arquebisbe de Tarragona (1376), la Informació sobre la noblesa de Ramon Lull (1453); b) *Informacions desfavorables*, e. g. el *Directorium* de Fra Nicolau Aymerich.

La tradició immemorial és troba reflectida: a) *En els documents del segle XV*, b) *En els documents del segle XVI*, c) *En el respecte de l'Església envers d'ella*, d) *En el cas del Doctor de l'Església sant Robert Belarmí*, e) *En la memòria del martiri conservada pels de Tunis*.

Del contingut del present *Sumari* es dedueix el nombre de 54 tesis, totes elles utilíssimes en la seva demostració, per poder arribar a les proves documentals del martiri del Beat Ramon Lull. Les quals constitueixen el *Qüestionari* que dia 5 de setembre d'enguany llegirem davant de varis molt il·lustres Capitulars de la Seu mallorquina i alguns molt reverents Religiosos Terciaris de sant Francesc, i que formen part de l'esmentada *Causa Pia Lulliana*.

Segons En Bover en la seva *Biblioteca de Escritores Baleares*, el document més antic que parlava del martiri del nostre Beat, eren uns versos del poeta italià—no mallorquí segons aquell autor—Antoni Geraldini, i que foren escrits en la segona meitat del segle XV. Es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Registre 2609. *Diversorium I* del rei Alfons IV, fol. 169 r.º, al final del llibre, copiats per P. M. Carbonell, arxiver reial).

En la lectura del nostre *Qüestionari* davant dels esmentats Capitulars i Religiosos de la novella *Junta lulliana*, donavem com a document cert, més antic, la nota de 1443 presa d'un manuscrit d'Oxford. Ens referiem a l'*Antiquum Testamentum* (en català i llatí) del "Corpus Christi College". En el fol. 45 r.º s'hi llegeix:

"Et sic finitur prima partibus testamenti magni Raymundi literatissimi viri qui pro confessione et predicatione nominis Christi glorioso per Saracenos meruit coronari martirio et sepulcrum eius est in insula Maioricarum. Deo gratias". En el fol. 81: "Traslatum fuit presens testamentum de lingua cathalonica in latinam anno gratie 1443 sexto junii per Lambertum (.....) apud London prioratu sancti Bartholomei". I començant en el fol. 85 *De quinta essentia seu de Secretis nature*, acaba: "...et consumatur finitur hic libellus quinte essencie magni Raymundi martyris".

Actualment, ens trobem ja a l'any 1413. Es en el *Liber de ascensu et descensu intellectus* (manuscrit de la Biblioteca Nacional de Turí, Sorbelli n.º 1134). En el fol. 31 r.º es llegeix: "Explicit liber martyris Raymundi Lulli de ascensu et descensu scriptum per fratrem Guillelmum Amperati...".

I així anirem seguint a través de les 54 tesis del nostre *Qüestionari*. Esperam trobar moltes, sospitades, i insospitades dades i clarícies sobre el martiri en qüestió. Això, deixant a part algunes proves que ja tenim del segle XIV, però que encara avui poden ésser una mica discutides.

Les precedents notes no tenen altre objecte que alliçonar els pessimistes. Mai hom no havia cercat amb els procediments de la metodologia històrica les *proves documentals* del martiri de Ramon Lull. Va obrir-se un concurs i quedà desert. Serem nosaltres més afortunats?... Déu ho faci!

P. ANDREU DE PALMA DE MALLORCA, O. M. CAP.

L'edició de les obres originals del Mestre

ENGUANY fa 75 anys (no farem el ridícul de parlar de noces (!) de diamant) que es publicava un llibre qui senyala una fita capçalada dins la història del lullisme. Sortia de les premses de ca En Gelabert amb el nom de *Obras Rimadas de Ramon Lull*, a cura i despeses de Jeroni Rosselló.

Aquest jove poeta fou el primer que s'adonà que Ramon Lull era poeta, sense estar catalogat com a tal, i que tengué plena consciència que "la publicació del text original de les seves obres en vers, no solament era un deure, sinó el pagament d'un deute que tenia amb el món literari la pàtria del gran Mestre". Així ell sol, amb un ardiment i afany i liberalitat insòlits entre els fetitxistes del nostre "assuixí ho hem trobat, assuixí ho deixarem", posava la pedra fonamental del monument més digne de la gloriosa i magna figura de Ramon Lull.

Potser no copsà aquell jove modest, i una mica provincià, tota la transcendència de la publicació que treia a llum; però talment com els vells fundadors de casals, qui sense endevinar tot el desplegament de llur palau, hi posaven per fonament una pedra prou sòlida per sustentar, i proporcionada per embellir, tota la fàbrica futura, tant monumental fos ella, així Jeroni Rosselló sol, en una espècie de vidència i de consciència de l'esperit racial, posà la primera pedra monumental, angular i bellament llavorada, a la més alta figura de la nostra història i de la nostra gent.

Fins aleshores—excepció vergonyosa i única entre els pobles cultes, que bé ens podria fer classificar entre els incivils—les obres originals del forjador del nostre idioma eren romases inèdites. L'any 1521 mossèn Joan Bonlabii publicà el *Blanquerna* en "llengua valenciana", més ben dit, en dialecte valencià, esfullat de tota la gençor i esponera idiomàtica; el mateix es feu amb la *Doctrina Pueril* en "llengua usual mallorquina" l'any 1736, i solament el llibret de *Mil proverbis* (Mallorca, 1746) s'era salvat de les deturpacions iconoclastes d'aquelles generacions vergonyants qui, contra

el sentiment natural de dignitat, deformaven els seus títols de noblesa, potser per no fer tan palès el seu enviliment nacional. ¿Imaginaria ningú que cap persona de seny desnaturàs una pintura de Leonard de Vinci amb vestits i clenxes i agençaments de moda actual, o amb fesomies de persones vivents? I això és el que feren els nostres rebesavis amb les poques obres originals que editaren de Ramon Lull!

Jeroni Rosselló, amb un gest digne i senyorívol, liquidà tota aquella vergonya, i si la publicació de *Obras Rimadas* podia semblar efecte d'un prompte o d'un arborament de joventut, més tart, en plena maduresa, el veurem dedicat d'una manera ben conscient i sistemàtica a picar i polir la primera filada del monument lul·lià, publicant novel·les obres tan importants com el *Libre del Gentil*, el *Libre de intenció*, el *de oració* (*Oracions de Ramon*), l'*Arbre de Filosofia d'amor*, el *Libre de Meravelles*, el *Libre d'amic e amat* (no acabat) i l'*Arbre de Sciència* (només començat) que edità a darrereria de la seva vida i publicà després, (1901-1903) l'extingida i benemèrita "Comissió Editora Lul·liana", hereva dels seus treballs i del seu pensament inicial (1).

Aquesta Comissió nasqué, a la mort de Jeroni Rosselló, del zel fervorós d'En Jaume-Lluís Garau, fideicomissari literari seu, i de la ferma voluntat d'aquell *vir bonus*, tan oblidat avui com savi era i abrandat de patriotisme, que fou N'Estanislau Aguiló, col·laborador desinteressat de tota empresa de cultura arqueològica i escorcollador infatigable de la nostra història. Ells dos aplegaren els elements de la futura Comissió Editora, i constituïda aquesta, tot i extralegalment, guanyaren la col·laboració rectora d'En Mateu Obrador, entusiasta i sapient i únic capaç i digne de la delicada tasca. Per desgràcia la mort el se'n dugué tot just publicats els dos volums primers. El seu deixeble i successor. En Miquel Ferrà, acabà d'enllestir el volum tercer i publicà el quart, i destinat de bibliotecari a la Península, em carregaren la somada a mi, poc destre i novici.

Publicat el volum XI, mort també N'Aguiló i absent En Garau, s'extingí la Comissió Editora (1919). (2)

(1) Del *Libre de Meravelles*, amb el nom de *Feliz de les meravelles del món*, se'n feu altra edició a càrrec d'En Gelabert, a cura del mateix J. Rosselló, per a "Biblioteca Catalana" de Marian Aguiló; fou començada en 1872 i acabada en 1904. Del *Libre de les bèsties* també en feu una edició, acompanyada de traducció alemanya, Conrad Hofmann a Munic l'any 1872.

(2) L'any 1923, si mal no m'err, se constituí "legalment" una nova Comissió Editora Lul·liana integrada de persones prestigioses, digueren, en tots els rams, àdhuc en el de rutina jurídica, però no en el de bibliografia, i malgrat els seus onze anys llargs de vida, no sabem que hagi publicat cap obra lul·liana.

L'any 1923, fets lamentables (1) m'obligaren a seguir jo sol la feixuga tasca. Em vaig trobar privat d'una gran partida de col·laboracions morals, i totes les subvencions oficials em foren negades, exceptuant la de la nostra Diputació provincial, que no fallà malgrat la forta impugnació que hi feren.

Després, a poc poc, amb constància i paciència, però amb lentitud descoratjadora, hem anat aplegant els rajolins econòmics necessaris per no morir de set l'edició. De primer fou l'"Institut d'Estudis Catalans" qui hi ajudà així com pogué; llavors l'Ajuntament de Ciutat i la Diputació de Barcelona (avui Generalitat de Catalunya) augmentaren el rec econòmic fent possible d'accelerar el ritme editorial fins a la publicació d'un volum cada any. Però amb quines fretures i amb quin sacrifici, solament Déu ho sap.

Les subvencions no basten a pagar l'impremta i adquirir fotocòpies dels manuscrits escampats arreu d'Europa, i els subscriptors no arriben a 150. De tota l'aristocràcia mallorquina no n'hi ha ni un; de la clerecia, poquíssims; de societats culturals, una: el "Círculo Mallorquin", tot i no ésser pròpiament de cultura; de particulars uns setanta, amb baixes a cada volum nou, i baixes de gent rica. El balanç és pitjor encara a Catalunya, on hi ha una seixantena de suscriptors a Barcelona, i quatre a la resta. A València un: el Seminari. A la resta d'Espanya, cinc, cap de castellà sinó és un.

Aquest buit que envolta l'edició de les obres del pare i patriarca de la literatura catalana, la primera cronològicament, la més voluminosa i no la de menys valor entre les modernes europees, pot fer ben creure que tot això de la nostra cultura històrica, no interessa a ningú, ni a nosaltres mateixos. Es cosa esveradora la mesquinesa de la nostra gent quan se tracta de Ramon Lull. Es realment allò que en deia Dante "l'avara povertà dei catalani". Fa pena sentir parlar de cultura cada dia a boca plena i esperit dejú; fa pena l'exhibició insolent de patriotisme barat i bossa tancada. I és un sarcasme lloar la gran figura de Ramon Lull, la de més relleu cultural de tota l'Edat mitjana, la que ens connecta amb Europa,

ni d'altra classe, (no tenen categoria d'obra dos telegrams ditiràmics cursats a Madrid dia 23 de gener de 1926). Avui no sabem per on caplleva, ni àdhuc si és viva o no. De totes maneres, si és morta, Déu l'hagi perdonada!

(1) Basta recordar que fou avilida l'obra del benaventurat Mestre fins a llençar els exemplars remanents de l'edició a la golafreia dels inconscients, *tamquam margaritas...* cosa que no hauria fet ningú a qui hagués costat un cèntim de la bossa, o una gota de suc de cervell.

i no coneixer-lo ni fer-lo conèixer a ca seva mateix. Però que ho sàpia tothom: la nostra mesquinesa no l'afecta a ell, qui ens donà tot el que som dins la història de la civilització; recau sobre nosaltres, deshonrant com un escarni, tacadora com un pecat, humiliant com un estigma, i proclama a tots vents la nostra indignitat d'ésser sang seva, d'ésser el seu poble.

Fa set centúries que la figura de Ramon Lull senyoreja en el món de la cultura. Des de la invenció de Guttemberg, les premses d'Europa escampen arreu obres seves o que tracten d'ell i el comenten, prescindint dels textos originals que la nostra inconsciència i enviliment col·lectiu deixava inèdits, és a dir, prescindint de nosaltres, com si fossim un poble mort o incapacitat. Ramon Lull és dels autors qui tenen més bibliografia, potser el qui en té més de tota l'Edat mitjana, i no serà la mesquinesa dels seus qui n'eixugarà la font. El seu geni viu sense freturar de socors familiar—altament seria ben mort,—viu de vida pròpia, i coopera, sempre i ara, al desplegament històric de les nocions del bé, de la veritat i de la bellesa, objectius finals de la humanitat.

La sola cosa que podem fer—i és un deure ben nostre—és erigir-li un altar individualment dins el nostre cor amb llàntia sempre encesa de devoció i amor, i ultra això coadjuvar a l'expansió de les seves obres, que són la supervivència del seu esperit, la seva glòria humana, el seu monument definitiu. Jeroni Rosselló i els seus coetanis el començaren; Mateu Obrador i la generació passada el prosseguiren; mentre poguem i així com podrem, si Déu ens ajuda amb força vida i salut, seguirem la tasca, fins a coronar-la amb la publicació total dels textos catalans. Fallirà el nostre propòsit per manca d'ajuda? Sovint en passam ànsia. La indiferència de la generació actual, les defeccions insospitades, els obstacles que es presenten cada dia, ens ofeguen el coratge. Si això s'esdevenia, proclamam ben alt que la responsabilitat no serà nostra. Planyeriem però ben vivament la gran dissort humana de Ramon Lull: ésser català, i més encara, ésser de Mallorca.

SALVADOR GARMÉS

Grandesa i dissort de Ramon Lull

ENTRE tots els pensadors catalans sobressurt per sa gegantina estatura el Beat Ramon Lull. Amb aquesta frase enceta el seu estudi sobre el nostre polígraf el savi bisbe Torras i Bages, crític mes que no apologista de la figura de Lull. I és ben veritat que a l'atançar-se a aquest, la primera impressió és sempre la d'una aclaparadora grandesa. Gran pecador en la seva joventut, gran penitent en la seva conversió, gran en altitud i en extensió en el conjunt de la seva obra escrita, gran en la seva prodigiosa activitat personal, ell ultrapassa de pertot la mida normal, el to corrent de la humanitat, fins i tot quan aquesta és la humanitat del bullidor i heroic segle XIII, en mig del qual es dressa, per una banda solitari com un extern, mentre per altra banda és el més racial dels nostres grans homes, deformats, si es vol, els trets usuals del seu poble amb l'embranchida exclusiva del geni.

De la mateixa fusta catalana del Rei En Jaume, aquell que amb la seva altària, en la imaginació popular

*brilla encara
d'aquell or de joventut
que guaitaven nins i dones
amb les mans davant els ulls*

com canta el poeta, la contemplació de Ramon Lull enlluerna i fa abaixar la vista amb un astorament d'immensitat.

Començada en bressol daurat la seva infantesa, seguida d'una època de joventut mundanal, brillant i llicenciosa, de patge i senescal o majordom més tard del jove Hereu de Mallorca, per acabar-la sota el pes dels anys i dels treballs al cop de les pedres martirials sarraïnes, autor, pel cap baix, d'unes 250 obres, la narració de la seva vida és més interessant, moguda i diversa que no moltes de ficcions literàries, i és per ella sola un prodigi d'intensitat captivadora.

Per fer-se'n ben bé càrrec d'aquesta vida cal, primer que res,

situar-la en el seu marc propi. I quin marc aquell! Pensem que, en venir Ramon Lull al món, no feia més que vuit anys que era mort Sant Francesc i dotze Sant Domènec, els dos grans fundadors; que tenia el nostre Ramon trenta anys quan naixia a Florència el Dant, que havia de morir només sis anys darrera ell i a qui podia haver topat més d'una vegada en les seves anades i vingudes per Itàlia, pel temps que hi vagava, exiliat, el tempestuós gibelí; que les grans catedrals gòtiques, meravella avui de la nostra admiració i testimoni eloqüent i grandios de la nostra fe, eren tot just començades i anaven badant-se arreu d'Europa llurs pòrtics plens d'imatges esculturades, en el rostre de les quals relloria de bell nou el diví somriure d'un art perfecte, inconegut del món d'ençà dels dies lluminosos de la Grècia antiga; que era el temps que s'obrien una darrera l'altra les incipients Universitats o Estudis generals, que havien d'iniciar la secularització i universalització de la cultura; que acabava tot just de consolidar-se la unitat d'Europa amb l'esforç ingent de les croades, i la pau cristiana hi era encara tothora amenassada pel poder musulmà, que infiltrava d'altra banda i pacíficament, el seu prestigi científic arreu de la civilització occidental; que les noves nacionalitats, en plena febre de creixença, branques despreses del gran tronc romà, s'anaven perfilant i faïçonant-se els pobles nous que havien de fer-se ben prest els senyors de la terra; que en les llengües romàniques, acabades de sortir de l'evolució del llatí, apuntaven tot just les primeres eclosions literàries, mentre ell acreixia l'opus ingent d'una producció immensa... Tot això ajuda a fer-se idea d'aquell món en flor que fou escenari de les gestes de Ramon, i del color d'una època que, contemplada ara a la llunyania de sis segles i a la llum de les dades més fidels de la història, pren el relleu transcendental dels grans temps heroics.

Constituïa aquella època, com diríem avui, un "clima" d'humanitat favorable al desplegament de les més arborades passions i de les més altes i generoses utopies. Mes això no minva, sinó que fa ressortir més encara, el dinamisme fantàstic i el poder d'energia creadora de Ramon, fulgurant en mig d'un món com aquell, avesat a meravelles. La sola enumeració dels seus viatges és, en mig d'aquell temps, una cosa esbalaïdora. Preniu un mapa: de Mallorca i Catalunya i de Sant Jaume de Galícia a Aleas d'Armènia en els confins de l'Àsia coneguda, de París i els dominis alemanys de Rodolf d'Ausburg a Bugia i terres d'Àfrica, la seva inquietud de

viatger inlassable, o de cristià errant, podriem dir, contraposant-lo a tots els Ashaverus, teixeix amb les seves anades i vengudes com una immensa creu damunt tot l'espai del món civilitzat, que no tenia, es pot dir, en terra ni en mar, camí conegut que l'errívol mallorquí no segellàs amb la seva petja.

I conta que el viatjar i l'anar d'aquesta manera d'un cap de món a l'altre no era mai en Ramon Lull anar per anar. De la mateixa manera que tampoc l'escriure,—i a partir del quarantà anys es passa escrivint ben segur més de mitja vida,—no era mai tampoc en ell escriure per escriure. Fins la mateixa poesia era en les seves mans instrument de conversió, d'oració i esplai del seu amor a Déu. Una sola dèria l'animava, i era la de dur envant el seus ideals grandiosos, ideals massa primerencs pel seu temps, als quals, però, en mig de tot, no restà sempre aquest insensible. Lull demanava, per exemple, que fossin creats tres collegis de llengües orientals on preparar gent per la conversió dels infidels: el Concili de Viena (1313) en creava cinc, una casa matriu a Roma amb branques a París, Bolònia, Oxford i Salamanca, on havia d'ensenyar-se hebreu, àrab i caldeu. El mateix Concili encarregava als Sanjoanistes la prossecució de la propaganda armada, negligida dels Templers, que era una altra de les dèries de Ramon, i era requerit pel Papa Clement V. perquè fes proposicions escrites sobre la reforma de l'Església, també leitmotif lullí. Perdudes infortunadament les actes del Concili, no sabem la sort de les seves resolucions sobre aquest punt, i llur transformació en decrets que, mort Clement V, foren publicats alguns per Joan XXII en 1317.

“Suposem, però, que les decisions del Concili de Viena haguessin arrelat com llavors en bon terror, haguessin llevat fruit en temps de Lull i haguessin seguit produïnt bones collites fins avui dia. Imaginem,—escriu Allison Peers (*R. L. A Biography*, p. 415)—collegis de missioners en cada província cristiana, tots amb el nom i la imatge de Lull damunt el portal, amb una inscripció presa del *Blanquerna* com la que dóna la benvinguda al visitant de la petita comunitat de Cura al Puig de Rànda. Tot això i més encara podia haver passat, i així i tot la inspiració primera de la vida de Lull i el seu caràcter serien el que són avui en dia. Ell ens presenta una figura plena d'atractiu que, en virtut de l'element romàntic, el pintoresc i el poètic que hi ha en ell, parla a molts als quals la figura del filòsof i del contemplatiu no hauria dit res mai. A aquests, gent temperamentalment activa i en sa major part laics, els ha

mostrat allò que és i significa la conversió, el renunciament i l'amor. Els ha mostrat com un esperit resolt pot triomfar de la debilitat i de la temptació, trobar el seu nodriment en el treball, i conquerir la satisfacció amb el sacrifici i el martiri. Els ha mostrat el que significa, per a un cor encès d'amor que no es cansa ni és cansat, una vida votada completament al servei de Déu, que es consum i és consumida treballant sense descans i joiosament amb totes les seves capacitats, amb la seva intel·ligència, la seva ànima i les seves forces".

A això que és un elogi modern de l'espiritualitat de Ramon Lull, posat com a model de desprendiment en una època de materialisme, afegim-hi aquest altre elogi del P. Longpré:

"El dia que, a la fi, Ramon Lull serà conegut i la síntesi imensa del *Libre de Contemplació* serà estudiada, la teologia mística i la crítica literària no vacilaran a posar-la costat per costat del Príncep de la teologia contemplativa Sant Bonaventura: Ramon Lull té dret plenament a aquest honor". I afegeix el mateix comentarista:

"Ell, durant més de quaranta anys, posà davant la consciència cristiana com a procurador dels infidels turmentats per l'apetició del Verb Encarnat. Involuntàriament, el seu esforç per a fer penetrar el Crist en el món islàmic, els seus viatges perpetus, la seva presó a Bugia, la seva darrera odissea a Tunis als vuitanta anys, recorden de prop els dos grans conquistadors espirituals de l'Església: Sant Pau davant el món greco-romà, i Sant Francesc Xavier a les portes de Xina. Afegiu a això que la seva poesia religiosa i la seva metafísica contemplativa disputen la palma a Sant Bonaventura i estan a l'aurora de la invasió mística que es tanca a Espanya amb Santa Teresa; que el *Llibre de Sancta Maria* no és indigne de Sant Bernat; que el *Llibre de Contemplació* és un dels tres o quatre monuments de la literatura catòlica del segle XIII: veus ací títols bastants, entre d'altres, perquè la pau es fassa a l'entorn del seu nom en un treball fecund, i que la història, per llarg temps injusta i mal informada, reconega en el Beat Ramon Lull una de les belles figures de l'epopeia missional, doctrinal i mística que feren sorgir l'augustinisme medieval i la influència de Francesc d'Assís." (Longpré, *Lulle*, col. 1139-40). No són tot això títols innegables d'excelsa grandesa?

Perquè la pau es fassa en torn del seu nom... Es que, amb el temps que duu damunt, la fama pòstuma de Ramon Lull no seria

la que és si no hagués passat per la prova del foc que, per a la seva doctrina i per a la seva anomenada, suposen les vicissituds o dissorts sofertes, que són principalment tres: l'ofensiva d'Aymerich; les lluites de lullistes i anti-lullistes del segle XVIII; i l'atribució de les obres d'alquímia.

L'ofensiva de l'Inquisidor Fra Nicolau Aymerich, fou una cosa sèria. Màrtir de Bugia, podem no tenir-ne encara avui una prova apodíctica que esvaneixi tot possible recel; víctima de les escomeses desmesurades d'Aymerich, no ens en pot quedar cap dubte. Quina escomesa i quin inímic!

Tot just traspassat Ramon Lull, (desembre 1315), començà la seva figura a auriolar-se d'un doble halo de ciència i de santedat. La seva ciència, el lullisme, comptà desseguida amb adeptes. Jaume II, primer rei privatiu de Mallorca i company de joventut de Ramon, no havia deixat mai de protegir les seves empreses. Era ell qui havia fundat, a prec de Ramon, el monestir de Miramar, efímera mostra de les idees lullianes caminant a l'avança del ritme del seu temps. El fill i successor d'aquell rei, el nostre Sanxo de Mallorca, seguí protegint amb el bisbe que era aleshores d'aquí, Guillem de Vilanova, el primer establiment dels estudis lullians. Quant a la seva santedat, no manquen els testimonis primicers de la veneració i el pregon respecte encomanadís de la seva anomenada. I bé, contra l'una i contra l'altra es dreçà perseguidor implacable Fra Nicolau Aymerich, gironí (1320-1399) en l'actitud del qual, apart d'un fons comú d'expressió de l'antagonisme entre dues poderoses ordes religioses—obligatòriament rebaixador en el cas de Lull, que les conegué tant bé en vida a totes dues, i que tant va dubtar dins de si mateix abans de decidir-se per una d'elles, no sense haver figurat eventualment aliat de l'altra,—ha de sospitar-se potser l'existència d'un motiu personal que resta per a nosaltres, malaguanyadament, un secret indesxifrabre. Aymerich començà la seva campanya contra Lull l'any 1366, negant d'antuvi, als cinquanta anys de mort Ramon, la seva santedat i divinal inspiració, encarant-se amb la seva memòria i titllant-lo de laic, de fantàstic i d'ignorant; afirmant, entre d'altres coses pintoresques del seu «*Directorium Inquisitorum*», que escrigué molts de llibres *in vulgari catalanico quia totaliter grammaticam ignorabat*.

Això, naturalment, és fals a simple vista. Ramon Lull, sense ésser cap humanista, que no ho era, tenia prou gramàtica i prou llatí per a les seves necessitats. Suposant, però, que hagués estat

així, no seria sense ironia que poguéssim considerar que les obres escrites, fos pel que fos, *in vulgari catalanico* són precisament aquelles que més fermament sostenen avui i asseguren la glòria de Lull.

Aymerich, que era capellà de Gregori XI, arribà fins a presentar, en 1376, una butlla condemnatòria d'aquell Papa, que avui és definitivament tenguda i donada per apòcrifa i que mai no ha estat possible de trobar, ni testimoni, en els arxius vaticans;—i extragué de les obres de Ramon, entre apòcrifes i autèntiques, un centenar de proposicions que no era gens difícil de fer passar per herètiques. La veritat d'aquesta llista, vindicada ja en principi pels lullistes antics, ha estat liquidada definitivament per Menendez i Pelayo qui, examinant-les una per una, les descompon en simples sofisticacions extretes d'obres pseudo-lullianes, i en sentències de doble sentit, un d'ells ortodoxe. I resumeix al final el seu judici sobre l'ensenyament lullià, tenint-lo per veritablement audaç, ple de cert perill si us plau, però no certament herètic.

Mentrestant, passats els primers moments de l'escàndol aixecat de totduna, la gesta d'Aymerich prenia un altre aspecte. El mateix papa Gregori XI manava en 1372 a l'Arquebisbe de Tarragona de fer un aplec d'obres de Lull i de cremar-les si en elles era trobat error. Més de vint llibres foren examinats sense trobar-n'hi ombra. El Rei En Pere III, defensor sempre de Ramon Lull, demanava cinc anys més tard que les seves obres fossin examinades a Barcelona, al mateix temps que Aymerich era exilat d'Aragó i es refugiava a la cort papal d'Avinyó, acabat d'esclatar el gran cisma d'Occident (1378), d'on tornava una vegada pujat al tron Joan I, a qui es feia seu de moment, fins al punt d'ésser decretada la prohibició de l'ensenyança lulliana i manat novament de recollir els seus llibres. Aviat però, obrí el Rei els ulls i rompé definitivament amb Fra Nicolau, a qui en 1394 tractava ja de "*diabolicus et depravatus homo*", i es girava en favor de Lull adreçant-se al Papa en defensa de la seva memòria, clamant contra la seva injusta persecució, i permetent de bell nou l'ensenyança de la seva doctrina, mentre el successor d'Aymerich com a Inquisidor, Ermenegol, el defensava també, descobrint i anunciant que certes sentències o proposicions de les retretes per aquell no es trobaven en els llibres del quals es deia havien estat tretes.

En el segle XV, doncs, l'ensenyament lullià era reinstaurat amb tota autoritat, degut principalment a la reputació d'uns quants lullistes, com Llobet († 1460). Ja les diatribes d'Aymerich passaven

per ridícules. En 1419, la falsa butlla de Gregori XI era declarada com a tal falsa. Càtedres lullianes eren erigides en les Universitats de Cervera (1403) i Barcelona. El Rei Joan II li atorgava repetidament el seu favor, i autoritzava pel setembre de 1476 la restauració de la casa i escola de Randa, feta possible per la munificència de Beatriu de Pinós. Una altra dama, Inès de Pax, fundava a Mallorca en 1481, una càtedra de ciència lulliana, de la qual fou primer titular per exprés desig de la fundadora el mestre teòleg Pare Daguí o de Gui, el qual llegia la seva primera lliçó amb tota solemnitat a la nostra Seu davant el Virrei, el Bisbe i els Jurats. Mestre Daguí,—que, acusat també més tard d'heterodòxia, no era home d'altra banda que es deixàs atacar fàcilment, dugué les coses a Roma, davant Sixte IV, i en tornà amb una vindicació absoluta,—senyala el punt més alt de l'escola de Randa com a centre d'ensenyament lullià. Al cap d'un parell d'anys, en ésser fundada en 1483, la Universitat mallorquina o Estudi general, aquella ensenyança pasava a Ciutat i Randa es reduïa a simple escola o aula de gramàtica.

Vengué l'alba del Renaixement, i encara que la seva esplendorosa aparició debilitàs certes ensenyances de la Universitat de París, entre elles la lulliana, no perdé aquesta del tot son esplendor durant el segle XVI, a Mallorca i a fora, passant d'aquí a Barcelona, a València i onsevulla dins Aragó i arribant fins a Sevilla. El Cardenal Cisneros, l'introduïa a la nova Universitat, per ell fundada, d'Alcalà (1505), on en 1518 ensenyava Nicolau de Pax. El mateix famós Cardenal i home d'Estat formava una biblioteca o llibreria d'obres lullianes i subvencionava una edició d'aquestes obres, de les quals i del seu gloriós autor es mostrava entusiasta, com afirma, entre d'altres bandes, en carta escrita, per octubre de 1513. Altres il·lustres noms figuren, a més dels citats, entre els lullistes o defensors i patrons del estudis lullians en els segles XV i XVI. Així el més famós de tots, Ramon de Sabunde o Sibiude, conegut arreu del món a través de Montaigne; Alfonso de Proaza, valencià, editor de Lull i autor d'un catàleg d'obres lullianes; Joan Vileta, canonge de Barcelona, campió de Lull i les seves obres en el Concili de Trento que, en 1 de setembre 1563 el declara perfectament ortodoxe aixecant la recent prohibició de Pau IV; Joan Llobet, ja citat, i Jaume Janer, tots aquets espanyols; i entre els estrangers, Bessarion, bisbe grec de Nicea, el cardenal alemany Nicolau de Kusa, i l'italià Pico de la Mirandola.

Si el segle XVI havia representat per a la memòria pòstuma de Ramon Lull una època de brillant expansió de la seva doctrina, el segle XVII havia de distingir-se per la intensificació de l'entusiasme de l'orde franciscà per la ciència i el culte del polígraf. La bibliografia lulliana s'augmenta en aquest segle d'una sèrie de biografies d'aspecte gairebé exclusivament hagiogràfic, escrites d'autors estrangers, com la de Charles Bouvelles de París (1511) i la de Fra Lluç Wanding, monjo irlandès, inclosa en el tom tercer dels *Analys Franciscans* (1650); i d'altres d'espanyols, com la d'Antoni Daza (1611) i de Sanchez de Lizarazo (1613); de mallorquins, com la del canonge de la seu Seguí; i de valencians, com la continguda en l'edició del *Blanquerna* de 1521 de Joan Bonlabii. Tenia tota aquesta producció caràcter hagiogràfic més que no crític, i anava directament encaminada a reforçar l'aspecte de sant, de la beatificació del qual es tractava. Mestre Dagui, en efecte, havia reeixit en interessar als Reis Catòlics en la causa de Lull, i això iniciava una època que les seves doctrines anaven a gaudir planerament del favor de reis i de papes.

Innocenci VIII, en 1502, les aprovava, i es diu de bona font, si bé no documentalment, que arribà a ésser declarat Beat per Lleó X.

Felip II d'Espanya, pregonament interessat en l'afer, ordena en 1578 de fer un nou catàleg de les obres de Ramon Lull i en demana a Mallorca una col·lecció per a la biblioteca de l'Escorial (1583). L'interès del Rei per aquestes obres era també en vistes a Roma. Mort ell, Felip III sostengué la causa per anys, durant els quals s'incoaren a Mallorca diversos processos amb aprovació del Bisbe (1605, 1607, 1612 i 1617). En 1611, demana Felip III al Papa, Pau IV, d'urgir el procés a Roma.

Mentrestant, el culte no havia cessat mai a la nostra terra, ni l'atenyia la prohibició d'Urbà VIII (1625) de donar culte a aquells que no fossin beatificats o canonitzats o que no haguessin beneficiat del abans culte al menys durant cent anys seguits, sense interrupció.

El segle XVIII, en canvi, vegé rebrotar la inquina d'Aymerich en un altre moviment d'oposició antilullista, bona part del qual, sinó tota, pot ésser atribuïda als dominics, i els més sobressortints incidents del qual foren la desaparició en 1699 de la imatge de Ramon Lull de la Universitat, per ésser trobada, sis dies després, a trossos amb uns cartells que tornaven parlar d'heretgia. En mig

d'aquest rebrot d'ofensiva antilulliana sorgí, però, el bisbe José Antonio de Cepeda qui es posà al cap del partit dels lullistes a l'oposició dels dominics. Aquests no trionfaren en tota la línia fins en 1772, en ésser elegit pera la Seu mallorquina el famós bisbe dominicà Joan Diaz de la Guerra, que semblava dur aquest cognom només per justificar la que tengué declarada des de la seva entrada a tot el que fes olor de Lull. El bisbe Guerra saquejà la llibreria de la Sapiència (fundada en 1634 per Bartomeu Lull; suprimí les festes de gener i juny en el calendari de la diòcesi; prohibí el culte i les collectes; confiscà pintures, estampes i goigs; no deixà posar mes el nom del Beat com a nom de pila i s'apoderà i tot dels motllos i planxes de gravats dels impressors. Aquest fanatisme desenfreit feu acudir els lullistes al Rei i a la fi assoliren alguna cosa, com evitar, per exemple, que la Sapiència no fos convertida en Hospital en 1776, i que les imatges de Ramon Lull fossin reposades. Això fins que per fi arribaren a Mallorca noves que el causant de tantes ofenses era promogut a la mitra de Sigüenza.

En tant que, sense profit per ningú i enmig de la desedificació general passaven aquestes coses, la bibliografia lulliana es beneficiava d'una nova etapa d'activitat fecunda, assenyalada per un augment de valor científic sobre les precedents. Novells noms assenyalats apareixen dins i fora de Mallorca. A l'inici del segle, en 1700, publica el jesuïta mallorquí P. Jaume Custurer les seves *Disertaciones*. Vuit anys després, un jesuïta belga, el P. Sollier, (1665-1727) publica a Amberes un lluminós estudi sobre la vida i actes de Ramon Lull en les *Acta Sanctorum*. Més important que tots dos, de 1721 a 1742 Ivó Salzinger du a terme a Magúncia la monumental edició llatina coneguda avui antonomàsticament per la Maguntina, insigne monument aixecat a la memòria i al saber de Ramon Lull per la magnificència de l'Electoral del Sacre Romà Imperi i Comte Palatí Carles Felip.

Una altra ofensiva havia encara de sofrir la causa lulliana dins el segle XVIII, potser la darrera, de part del polemista i enciclopedista espanyol Pare Benet Jeroni Feijoo, autor del *Teatro Crítico*, que s'emprengué, a falta de millors, la tasca ingrata de voler ridiculitzar l'Art lulliana des del començament fins al final. L'ofensiva del frare galleg fou contenguda d'antuvi pel Pare Fornés, deixeble mallorquí de Salzinger, i sobretot a ella es deu tal vegada en bona part l'obra del P. Antoni Ramon Pasqual, autor dels quatre volums de *Vindiciae Lullianae* (Avinyó, 1778). El P. Pasqual es troba a la

ratlla divisòria entre el lullisme antic i l'estudi modern de la figura de Lull; per alguna de les seves obres i de les seves idees perteneix encara als primers; la seva Vida de Ramon Lull en canvi, no publicada en castellà fins a 1890, assenyala damunt les biografies anteriors un veritable progrés.

Si les disputes d'escola, aquí simplement enunciades, i l'odi teològic muntat a l'entorn del seu nom, foren una de les grans dissorts de Ramon Lull, una altra en fou la formació de la falsa llegenda del Ramon Lull alquimista—no definitivament liquidada fins a 1870 pel Sr. Luanco,—llegenda que atacà el nom i el renom lullista per dos costats. Perquè feu negligir, d'una banda, les seves obres genuïnes, el *Blanquerna*, el *Contemplador*, el *Felix*, el *Gentil*, l'*Arbre de Sciència* i tantes d'altres que són a la base de la seva anomenada i constitueixen els títols més legítims de la seva perdurabilitat, en favor de llibres sensacionals i efímers que li foren atribuïts sense que mai els hagués escrits. D'aquests llibres, gairebé tots els vells catàlegs n'inclouen en abundància i apenes si hi ha lullista anterior al P. Pasqual que se'n sia alliberat. (Peers). L'atribució de tals tractats, d'altra banda, a aquell que, com ha pogut dir-se, escriví precisament de *omni re scibili* fora d'alquímia, l'acabà de desacreditar, en valer-li l'admiració d'un Giordano Bruno i d'altres personatges no menys suspectes. (Longpré).

Ara, que cal reconèixer una cosa, i és que l'anomenada d'alquimista ha estat en bona part la causa que ha mantengut imposat el seu nom, jatsia amb l'atribució de falsetats, a l'atenció universal, impedint que aquest nom fos oblidat en cap temps, i servint fins de pretexte ocasional d'activitats editorials en centres com Estrasburg, i d'obres com la mateixa famosa edició "Maguntina". Amb tot, era una vertadera falsificació de la personalitat de Ramon Lull la que, entre unes i altres coses, havia arribat fins a l'època moderna. I una de les tasques més benemèrites haurà estat, i és encara, la d'arribar a extreure íntegrament aquesta formidable personalitat, separant-la de les adherències que n'ofegaven la glòria més pura, com l'havia dissimulada per temps l'aferradís ombradiu d'un lullisme parasitari que, empenyat en mirar-se'l de massa a la vora, i a fer-ne secament un doctor d'escola en front d'una altra escola—la del veïnat,—no pervenia a colombrar-ne l'alta i grandiosa corpulència.

Ramon Lull fou gran; la seva real grandesa, el seu valor uni-

versal, no ha estat encara superat per cap altre home de la seva terra i de la seva llengua. I fou, al mateix temps un home dissortat.

La grandesa i la dissort de Ramon Lull són, però, diferents.

La seva grandesa, obra és tota, pot ben dir-se, exclusivament seva. Les circumstàncies de lloc i temps no el dugueren en vida, com a d'altres, en braços; ell no pogué beneficiar, en molts aspectes, de les correnties ideològiques, polítiques i socials del món dels seus dies, sinó que li calgué bogar contra corrent i remuntar-la, prefigurant amb la seva obra realitzacions de segles a venir i escampant arreu llavors, moltes de les quals havien de llevar fruit, jatsia llur creixença fos difícil d'assegurar embolcallada com anava amb boires espesses d'utopia.

La seva dissort, per contra, obra és gairebé totalment dels altres. Hi havia en Lull un element intrínsec de dissort, i era la relativa avançada de les seves concepcions, la manca de sincronisme entre les seves idees i la seva època. Mes la gran malaventura de Ramon Lull l'han causada els demés. Els seus enemics i, en bona part també, els seus mateixos amics.

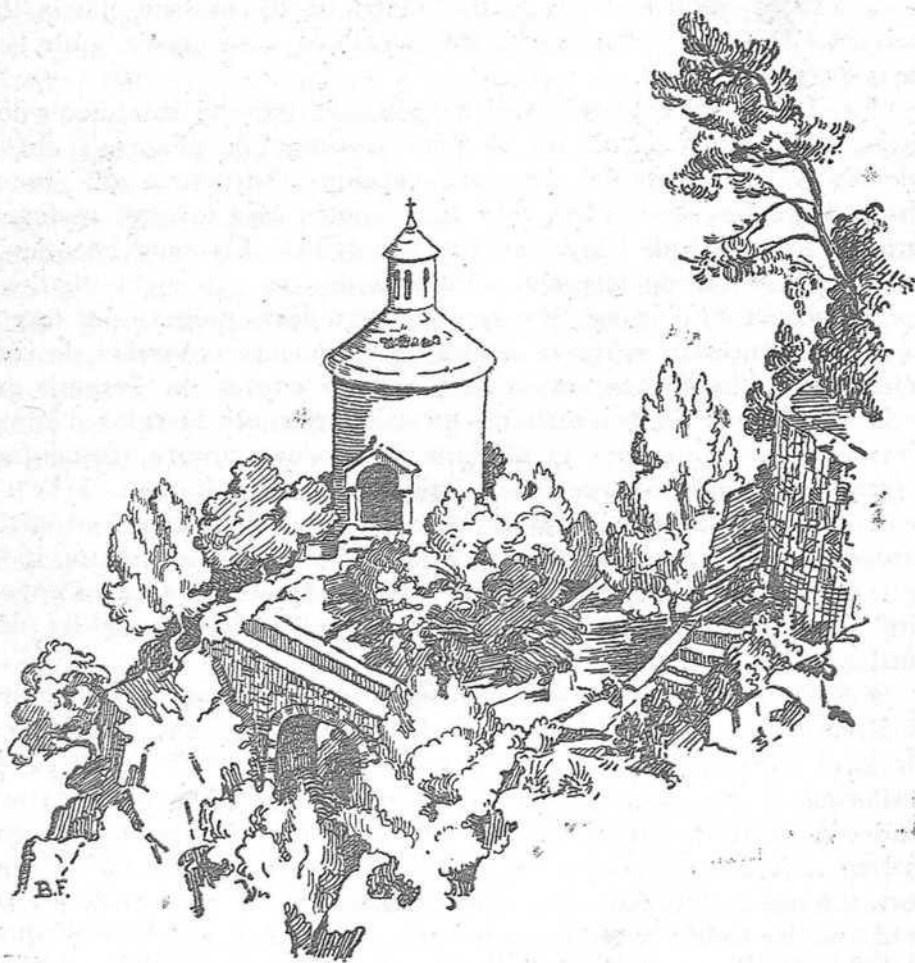
Primer l'excés de zel dels seus perseguidors, moguts per impulsos d'origen no ben esbrinat encara; la ultrancera envestida de certs defensors de la fe que, mancats d'aquella caritat de l'esperit que és la més difícil de les caritats, no saberen veure la calor d'humanitat vivíssima que sota l'embalum de la lletra morta turmentava el gran cor d'apòstol que batejava en el pit de Ramon. I l'excés de zel també dels seus mateixos deixebles i partidaris, després, entossudits en fer bandera de combat la part forçosament moridora de l'obra lulliana i en fer presoner del propi sistema a qui, l'ímpetu vital, missional i apostòlic de la seva vida li havien de fer desbordar, per força, tots els sistemes.

Finalment, seriem enormement injusts si, parlant de la dissort de Ramon Lull, n'atribuïssim tota la culpa als passats sense recollir amb compunció la que ens toca ineluctablement a nosaltres, els mallorquins, els catalans tots del nostre temps. La revalorització moderna de Lull, l'obra intel·lectual de depuració gràcies a la qual surten, més vives i fresques que mai, les parts eternes de la seva obra immensa, i brillen amb nou esclat els caires immortals del seu geni, no ha trobat ressò ni suport en la democràcia catalana d'aquest segle. Collectivament, el seu poble no ha pres consciència de la grandesa d'aquesta figura, gegantina en les coses humanes com en les coses divines. I tanmateix, és aquesta consciència, aquesta com-

prensió i devoció, humanament parlant, el pedestal que requereix la figura de Ramon Lull. El tindrà un dia? Qui sap, ai las! és ell mateix qui diu:

Car ab pouca amor gran fait no es pot menar.

JOAN PONS i MARQUÈS

L'oratori-rotonda de Ramon Lull a Miramar, edificat per l'Arxiduc Lluís Salvador en 1878, actualment abandonat i en ruïna.

Dibuix de B. Ferrà.

RECULLS DE FORA

Els Ajuntaments d'Euzkadi havien acordat la celebració d'eleccions el dia 12 d'agost per elegir una Comissió Intermunicipal per la defensa del concert econòmic a les províncies. El Consell de Ministres de dia 7 acordà considerar il·legals les citades eleccions, al mateix temps que a la Presidència del Consell es facilitava una nota anunciant que tot seguit d'obertes les Corts seria presentat un projecte de llei que permetria la celebració d'aquelles. Rebutjada també la fórmula del Governador de Guipuzcoa i malgrat les mesures preses pel Govern, s'intentà la celebració de les eleccions dia 12, cosa que no fou possible mes que a Sant Sebastià i poques poblacions més.

Foren detinguts aquell dia molts alcaldes i retgadors. Vengué després la dimissió dels tinents d'alcalde, que no havien estat abans destituïts pels Governadors. El diumenge 19 es celebrà a S. Sebastià l'escrutini, l'acta del qual estava ja firmada quan es tractà d'impedir-lo.

Els bascos organitzaren després una Assemblea conjunta de representants municipals i parlamentaris, que havia de celebrar-se dia 26 i després fou ajornada pel 2 de setembre, en que es celebrà a Zumàrraga, si bé sols pogueren reunir-se els parlamentaris, amb discursos del Srs. Prieto, Monzón i Santaló.

El Govern procedí per la seva part a la substitució dels Ajuntaments on havien dimitit dia 7 els regidors coalitzats.

* * *

El Consell de Ministres de dia 29 aprovà la nova reforma del Batxillerat del Sr. Villalobos. Segons el Decret el nou pla tendrà set cursos. Les característiques més importants del pla són: el seu caràcter cíclic; l'existència de 7 cursos de Llengua i Literatura Espanyola, 4 de llatí, 2 d'anglès i alemany, i 2, eventuais, de grec. S'estableix un examen de conjunt després d'aprovar el 3^r curs, el certificat d'estudis elementals de 2.ª ensenyança a l'aprovar el 5e curs, i un exercici de revàlida a l'acabar el 7e per al qual serà precis haver complit els 17 anys.

* * *

L'11 de setembre fou descobert a San Esteban de Pravia un important contraban d'armes, efectuat pel vapor Turquesa que es feu escàpol dirigint-se a Burdeus. L'afer adquirí desseguida importància, motivant una sèrie de detencions, entre elles la del millonari Echevarrieta dia 15. Dia 19 fou apressat un camió ple d'armes prop de la Ciutat Universitària a Madrid, i altres dipòsits d'armes en la Casa del Poble. El 22 fou declarat l'estat d'alarma.

* * *

El Consell de Ministres de dia 14 decidí donar per bo el Reglament

de la Llei de Cultius confeccionat pel Govern de la Generalitat, donant així per acabat el conflicte sobre la qüestió.

Al palau de Justícia de Barcelona es produïren el 9 de setembre seriosos incidents en la celebració de la vista contra l'advocat nacionalista senyor Xammar, que actuà de defensor de si mateix. Els incidents començaren en llegir-se la sentència que condemnava a l'acusat a 1.000 pts. de multa. A la sortida de l'Audiència fou detingut per la policia de la Generalitat el fiscal Sr. Sancho.

Els incidents foren considerats desseguida greus. La protesta telegràfica dels magistrats a Madrid provocà dia 13, una comunicació del Conseller de Justícia i Dret de la Generalitat retirant la confiança d'aquesta als firmants d'aquell telegrama i invitant-los a demanar el trasllat. El Consell de Ministres de dia 14 declarà que la comunicació del Sr. Lluhi no s'ajustava a l'art. 11 de l'Estatut i que no tenia força d'obligar, manant que així fos comunicat als interessats pel representant de l'Estat espanyol a Catalunya, el President de la Generalitat. Aquest no complí tal cosa, acordant dia 25 el seu Consell de Govern una resposta a Madrid que el Sr. Samper trobà pedant i grotesca, i acabant per presentar el Fiscal de la República una querella al Tribunal de Garanties contra la Generalitat.

A conseqüència del mateix afer dimití el càrrec de Cap dels Serveis d'Ordre públic de Catalunya el Sr. Miquel Badia, cosa que tregué interès a la reunió de la Junta de Seguretat de Catalunya, a Madrid, dia 13.

El Sr. Badia, processat dia 19, fou objecte dia 23 d'un homenatge en el Palau de Belles Arts de Barcelona, en el qual es pronunciaren ja discursos molt violents, i en el que prengueren part el President Sr. Companys i altres Consellers.

La Junta de Seguretat de Catalunya es reuní novament a Madrid dia 28 setembre per tractar de l'extensió a la Regió autònoma de les facultats del jutge especial Sr. Alarcón en l'afer sobre contraban d'armes, sense arribar a pendre cap acord definitiu.

El 12 i 13 de setembre celebrà sessió el Parlament Català per tal d'aprovar el Reglament confeccionat de la Llei de contractes de cultiu, i autoritzar el Govern a publicar el text refós de la llei primitiva junt amb el Reglament amb força de llei. En la reunió del Consell de la Generalitat de dia 17 fou acordada la reorganització del mateix, desglossant del de Treball el Departament d'Obres Públiques, el qual, refós amb el de Sanitat, fou encarregat al Sr. Pere Mestres. El Sr. Dencàs fou nomenat Conseller de Governació en propietat.

Dia 26 morí a Barcelona l'ex-ministre d'Hisenda del Gabinet Azaña, antic membre de la vella Esquerra Catalana, i eminent advocat Sr. Jaume Carner i Romeu. A l'enterrament que tengué lloc dia 28 hi assistiren a més de les Autoritats de Catalunya, els ex-ministres Sr. Azaña, Casares Quiroga, De los Rios, Prieto, Nicolau, i Santaló.

Als 89 anys morí dia 2 d'agost a Neudek el President del Reich Alemany, Mariscal Pau Von Hindenburg. Per un decret publicat el mateix dia el Cancellier Hitler assumia la Presidència del Reich amb la qual investidura fusionava la pròpia de Cancellier. Un plebiscit, fixat pel dia 19 invitava al poble a pronunciar-se sobre aquestes mesures.

Dia 7 foren enterrades solemnement les despulles del Mariscal, al peu del Monument que commemora a Tannenberg la batalla dels llacs Masuriens.

Dia 19, després d'una intensa campanya de preparació tengué lloc el plebiscit, en el qual un 89'9 per cent de la població alemanya votant donà la seva conformitat a Hitler. Digueren que si 38.362.760 electors; i digueren que no 4.294.654, entre un total de 43.529.710 votants

Una proclama del Governador de Malta, de 21 agost, anunciava que a partir del 1er d'octubre el maltès substituïria a l'italià en els tribunals de l'illa, seguint l'anglès com a llengua administrativa. Una carta explicativa del Ministre britànic de Colònies, Sir Philip Cunliffe-Lister constata que només un 15 % de maltesos saben l'italià, que el maltès és la llengua parlada a l'illa i que l'anglès hi és més usat que no l'italià.

La reforma posa terme a un conflicte lingüístic que durava feia cinquanta anys.

A Ginebra s'obrí dia 10 de setembre la XV.^a reunió de la S. de N. per la qual fou elegit president el Ministre suec d'Afers Estrangers Sr. Sandler. L'afer més important de la reunió fou sens dubte l'entrada de Rússia a la S. de N. acceptada amb el sol vot en contra de Portugal, Holanda i Suïssa i set abstencions i assumint les tres grans potències Anglaterra, França i Itàlia la responsabilitat de tal acord.

Fou també admés l'Afganistan i s'adherí a la S. de N. l'Equador. Fou otorgat un lloc en el Consell Permanent a Rússia, i reelegida en el seu Espanya.

Altres notes de la reunió foren el discurs del Cancellier Austríac Schussnigg demanant l'ajut moral pel seu país, i la declaració d'Anglaterra, França i Itàlia de respectar i fer valer la independència d'Austria; el discurs del representant de Polònia Sr. Bech, criticant el règim actual de protecció a les minories nacionals en forma que equivalia a la denúncia del tractat, i contestat pels Srs. John Simon, Barthou i Aloisi.

Al Canadà es celebrà solemnement amb grans festes de confraternitat anglo-francesa, el quart centenari de la descoberta d'aquelles terres pel francès Jacques Cartier el 24 juliol 1534.

Alguns llibres nous:

Joan Estelrich, *Al servei dels ideals*. Discursos parlamentaris, (Editorial Alpha).—Maurici Serrahima, *Assaigs sobre novella*.—Ignasi Subirachs i Ricart, *Legislació Municipal de Catalunya*.—I. M. Mandoli i I. Subirachs Ricart, *Anuari Jurídic Català*.—Ferran Valls Taverner, *En les hores confuses*.—Pere Benavent, *L'honor i l'alegria de l'ofici*.

N O T I C I A R I

RETORN A LA TRADICIÓ

Alguns pobles de Mallorca, han decidit enguany donar caient popular a les festes populars, que per aquest temps d'estiu celebren cada any, defugint tot exotisme. N'organitzà una d'aquestes el Magnífic Ajuntament de Binisalem recolzat per l'entusiasme de l'Associació dels "Amics de l'Art Popular". Així durant el temps de festa es veieren passetjar-se pels carrers pageses amb el rebosillo i falda fonada, amb els balladors portant calçons a l'ampla; ballaven boleros, boleres, jotes, copeos i mateixes i cantaven amb acompanyament de guiterres els boleros de vermar, típics de Binisalem, i també els boleros vells i "Parado" valldemossí. Campanet seguí el mateix camí. Un estol de joves, vestits amb robes a posta, eren representació dels vells municipis de la nostra terra, un dels quals portava la nostra gloriosa senyera. També seguí els carrers una "Colcada" representant la glòria de Santa Catarina Thomàs.

EL MINISTRE FRANCÉS SARRAUT

Ha estat a Mallorca d'incògnit alguns dies el Ministre de l'Interior francès Mr. Albert Sarraut. D'ací anà a passar alguns dies al "Mas Juny" de Palamós, propietat de l'artista pintor Sert.

BOYS-SCOUTS

Han sojornat a Mallorca una quinzena de dies una secció de Boys-Scouts de Catalunya, atendant al bosc de Bellver i a les Illetes.

NOCES D'OR

Amb motiu de celebrar-se aquest any el cinquantenari de la coronació de Nostra Senyora de Lluch tengueren lloc al santuari d'aquest nom solemnes festes religioses, a les que foren presents molts de devots. Dia 8 capvespre hi hagué solemne sessió literària amb la participació de tots els nostres poetes, que reprengueren així la Corona Poètica dels poetes mallorquins de l'any 1884.

ASSEMBLEA PRO TURISME

Amb motiu de la visita dels diputats que formen la secció parlamentària pro Turisme, s'ha celebrat una assemblea, amb assistència de les forces vives i representants de les entitats turístiques. Els assistents han fet patent una volta més la necessitat urgent d'arranjar les carreteres, capacitar el port per rebre els grans paquebots i posar-los a redòs els dies de mal temps, la construcció de la casa de Correus i altres necessitats ja rebregades de tant d'ésser retretes.

MANCOMUNITAT SANITÀRIA

Sota la presidència del Governador quedà constituïda la Junta Admi-

nistrativa de la Mancomunitat Sanitària, prenent possessió dels llurs càrrecs de vocals els batlles de Mahó, Inca, Estallenchs, Ses Salines i Sant Antoni, elegits per sorteig.

HOMENATGE A FRA GINEBRÓ SERRA

Es celebrà dia 28 de setembre a Petra la festa aniversària de la mort de Fra Serra. El matí hi hagué solemne funció religiosa i el capvespre acte públic al peu del monument, en el qual parlaren el President del Patronat Sr. Oliver Febrer, el Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya Sr. Gassol, expressament convidat per aquell acte, i el Governador Civil Sr. Manent. A la nit hi hagué festa organitzada pels "Amics de l'Art Popular".

A Palma fou descoberta oficialment la làpida que dona el nom de "Juníper Serra", (algú ha conegut mai tal senyor?) amb l'emblema rotary —dels donadors de la làpida— a sobre, a un dels carrers de so'n Armadans. En aquest acte parlaren el President del Rotary Club, l'Alcalde de Palma Sr. Darder, i el Sr. Gassol.

LA NOSTRA TERRA, que no n'és res, no desitja compartir la considerable quantitat de ridícul que suposa el fet d'extirpar irrespectuosament aquest Fra, partícula sense la qual és un nom sense cap sentit el de l'evangelitzador de Califòrnia, que a més, posats en aquest pla, es deia en mallorquí Miquel.

V. GASSOL A MALLORCA

Amb motiu de la seva venguda a Mallorca, el poeta i Conseller de la Generalitat Sr. Gassol fou obsequiat per l'Ajuntament de Ciutat amb una excursió a Sóller, en el dinar de la qual, a l'hotel Costa Brava, parlaren el Batlle Sr. Darder i el convidat. La Diputació l'obsequià amb un dinar a Formentor.

També a Palma, i organitzat conjuntament per les entitats Casal Català, Associació per la Cultura de Mallorca, Germanor Catalana, Amics de l'Art popular i L. N. T. li fou ofrenat un dinar a l'Hotel Victòria. Oferí l'obsequi El president de l'A. per la C. de M. Sr. Josep Sureda, posant de relleu l'apolicitat de l'acte. Parlaren a més els Srs. M. Àngel Colomar, Gabriel Alomar i Gassol.

Fou descoberta també, amb assistència i parlament d'aquest darrer, la làpida que dona el nom de Francesc Macià a un carrer de so'n Espanyolet.

TRAVERSIA DEL PORT

A la V travessia del nostre port hi prengueren part molts de nadadors, guanyant la joia Joaquim Ricomà, del Club nàutic de Tarragona que la corregué en vint-i-set minuts i trenta un segons.

VISITANTS DISTINGITS

Han estat a Mallorca l'historiador anglès Mr. Chaytor, que acaba de publicar una Història de Catalunya i Aragó, que és estat traduïda al català; i Mr. Alexandre Parker, professor a Cambridge, vengut a visitar els llocs units a la memòria de Ramon Lull.

També Mr. Alfred Gerardo, director de la Savoy Orchestra, de Londres. I el Príncep de Gales que arribà a bord del yath "Rosaura" de 3.000 tones i visità els llocs més típics de la ciutat, anant-se'n després a Formentor. L'acompanyaven un membre del Parlament anglès, de l'aristocràcia, un Cap de l'exèrcit i seguici.

CORONACIÓ DE LA VERGE DE SANT SALVADOR

Amb festes religioses fonc coronada pontificalment la Verge de Sant Salvador de Felanitx, baixada de l'ermita a la ciutat. L'Excm. Sr. Arquebisbe-Bisbe de Mallorca feu la coronació amb corona en forma d'estrella, feta de joies estojades fins ara en velles arquetes per famílies mallorquines, dins un recolliment i emoció impressionant dels assistents. Després de la coronació l'imatge fou retornada a l'ermita, acompanyada de devota comitiva.

COMISSIONATS DEL MINISTERI D'INSTRUCCIÓ PÚBLICA

Ha estat a Mallorca una Comissió delegada del Ministeri d'Instrucció Pública encarregada d'estudiar la reorganització dels serveis administratius d'Ensenyament a Balears i la possible creació aquí d'una Delegació de dit Ministeri.

XVIII CONGRES D'OFTALMOLOGIA HISPANO AMERICÀ

S'ha celebrat a Mallorca l'esmentat Congrés, en el qual prengueren part especialistes com els Drs. Escudero, Marquez i Arruga de Barcelona; Leoz, de Madrid; Pallarés, de València; Benavides, de León, i altres. Les ponències versaren sobre "Biomicroscopia del vitri", "Queratoplàstia", "Afeccions oculars d'origen dentari", "La retinitis pigmentària associada a la catarata juvenil" i altres. Aprofitant l'estada a la nostra illa, feren els congressistes excursions a les més belles contrades mallorquines.

AUGMENT DE TARIFES

Amb motiu d'haver-se augmentat en un 20 % el preu del passatge en els vapors de la Transmediterrània s'ajustaren per protestar-ne al saló de sessions de les Cases de la Ciutat, Autoritats, Batlles de pobles, representacions de les forces vives i entitats perjudicades. Després de debatut l'afer llargament s'organitzà una manifestació, que posà en mans del Governador, per tal que les trameti al Govern central, les conclusions aprovades demanant l'anul·lació del nou augment implantat.

EL NOSTRE EXTRAORDINARI

El present número de 148 pàgines, extraordinari, dedicat a la commemoració del VIIe centenari de la naixença de Ramon Lull, val pels mesos d'agost, setembre i octubre.

Per no retrasar més la sortida del número, les seccions Reculls de fora i el present Noticiari comprenen només els dos mesos primers. Les corresponents a octubre aniran en el número de novembre.

La Redacció solament es fa solidària dels treballs que no porten signatura. Dels articles signats en són responsables llurs autors.

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR:

ANTONI SALVÀ I RIPOLL

ADMINISTRADOR:

JOAN I. VALENTI I MARROIG

Redacció i Administració: *Palacio, 40, baixos.*—Ciutat de Mallorca*Preus de subscripció:* Any, 12 ptes.—Trimestre, 3 ptes.—Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D'EN FRANCESC SOLER.—SANT FRANCESC, 2 I 4.—PALMA DE MALLORCA